

Järelevalve taimekaitsevahendite ja mineraalväetiste kasutamise üle

*Kas põhjavee valdavalt hea seisund jätkub
lähematel aastatel?*

Järelevalve taimekaitsevahendite ja mineraalväetiste kasutamise üle

Kas põhjavee valdavalt hea seisund jätkub lähematel aastatel?

Kokkuvõte auditeerimise tulemustest

Mida me auditeerisime?

Auditi eesmärgiks oli hinnata, kas riigi järelevalve aitab vältida taimekaitsevahenditest ja väetistest tulenevat reostust veekogumites. Vaatluse alla võeti kolme maakonna – Lääne-Virumaa, Järvamaa ja Viljandimaa – põllumajanduskeskkond. Neist kaks esimest asuvad nitraaditundlikul alal. Põllumajandussaastega seonduvat reguleerivad Keskkonnaministeerium ja Põllumajandusministeerium.

Miks on see oluline?

Taimekaitsevahendid ja väetised mõjutavad keskkonda otseselt mulla ja vee kaudu. Nende jäägid võivad jõuda nii pinna- ja põhjavette kui ka põllumajandussaaduste kaudu inimeste toidulauale. Kui pinnavee kvaliteet võib saaste lakkamisel aja jooksul looduslikult paraneda, siis põhjavesi ise ei puhastu.

Keskkonnanõuetega kohaselt tuleb lähiaastatel säilitada veekogumite hea seisund, ning kui see on kahjustunud, siis tuleb vee kvaliteet taastada. Nii pinna- kui ka põhjavee valdavalt hea seisund tuleb saavutada 2015. aastaks. Veekvaliteedi muutusi fikseeritakse seire kaudu.

Põllumajandusreostuse mõju leevendamise tagatiseks on hea põllumajandustava reeglite järgimine. Hea põllumajandustava koosneb õigusaktidega määratud keskkonnanõuetest, samuti muudest soovituslikest juhenditest.

Reostuse ennetamiseks ja avastamiseks on tähtis koordineeritud järelevalve valdkonna igas lülis: kemikaalide turustamine, arvestus, kasutamine.

Mida me auditi tulemusel leidsime ja järeldasime?

Riigikontroll leidis auditi tulemusel, et veekvaliteedi head seisundit ei suudeta järelevalvet tugevdamata kogu Eestis säilitada. Veekvaliteet on halvenenud eriti nitraaditundlikul alal, kus põhja- ja pinnavette satub põllumajandustootmise käigus üha rohkem kahjulikke jääke. Selle põhjuseks on, et osa tootjaid ei järgi hea põllumajandustava reegleid ja järelevalve ei tegele põllumajandusreostuse avastamisega.

Riigikontroll peab Põllumajandusministeeriumi erinevalt tema enda seisukohast põhivastutajaks kogu põllumajandussaaste, sh nitraaditundlikul alal tekitatud nitraadireostuse eest.

Riigikontrolli põhijäreldust toetavad järgmised tähelepanekud:

- **Veeseire andmetel on nitraatide sisaldus põhjavees suurenenud, mistõttu Adavere-Põltsamaa piirkonna pooltes vaatluskaevudes ei**

olnud vesi enam joogiveeks kõlblik ja kiiresti halveneb ka Pandivere põhjavee seisund. 2008. aastaks oli veekvaliteet peaaegu samal tasemel, mis põhjaveel oli nõukogude aja lõpus 1990ndatel, kui reostus oli suurim. Nitraaditundliku ala (NTA) 2004.–2008. aasta tegevuskavas põhjaveele seatud eesmärgid jäid täitmata, põllumajanduse hajureostusele ei suudetud piiri panna.

- **Halveneb ka pinnavee kvaliteet**, mille tagajärjel jääb kvaliteetset jõe- ja järvevett üha vähemaks. NTA pinnaveekogudes on nitraatide sisaldus pärast 2004. aastat suurenenud keskmiselt ligi 5 mg/l aastas ning seda peetakse tugevaks suurenemiseks. Pinnavee kvaliteedi allakäiguga on Eesti ELi uute riikide seas esireas.
- **Järelevalvealad ei ole paigas**. Praegu saadakse järelevalve kaudu kinnitust, et turustajad realiseerivad väetisi nõuetekohaselt, kuid nende kasutamist ettevõtetes ei kontrollita. Seire käigus avastatakse veereostusjuhud, mis on tekitatud lämmastikväetiste ning taimekaitsevahendite kasutamisest, kuid reostuse põhjustajate väljaselgitamisega ei tegeleta.
- **Osa põllumajandustootjad ei järgi head põllumajandustava**, samuti eksitakse kohustuslike nõuete vastu. Rikkumisi leiti lämmastiku ja taimekaitsevahendite ülemäära suures koguses kasutamises, samuti mineraalväetiste ebakohases hoiustamises, mille tõttu pinnas, allikad ja karstialad võivad saastuda.
- **Taimekaitsevahendite ja väetiste andmed ei ole täiendava töötluseta kasutatavad**. Tõrjetöödel kasutatud taimekaitsevahendite andmed on riikliku statistika poolt avaldatud füüsilistes kogustes, kuigi õigem on neid väljendada toimeainekogustes. Väetiste toitainete arvestuses ei kajastu orgaaniliste väetistena kultuuridele antud kogused, kusjuures viimane asjaolu ei võimalda hinnata lämmastikupiirangutest kinnipidamist NTA-l. Järeltöötluseta annavad riikliku statistika andmed vääralt pildi ainete kasutamise kohta.

Et lähematel aastatel saavutada vajalik positiivne muutus veekogumite kvaliteedis, soovib Riigikontroll Keskkonnaministeeriumil luua selge seos praeguse olukorra ja varasemate tegevuskavade täitmisel saavutatud tulemuste vahel ning sellest lähtudes kavandada edasised tegevused. Nitraaditundlikul alal tuleks rakendada uurivat seiret, mis aitaks selgitada reostuse põhjuseid ja hinnata veekvaliteedi muutusi pikemal perioodil ning mis on abiks meetmete kavandamisel.

Põllumajandusministeeriumil tuleks aktiivsemalt osaleda veepoliitika raamdirektiivi ja nitraadidirektiivi nõuete täitmise korraldamisel ja rohkem soodustada hea põllumajandustava laiemat kasutamist. Järelevalveametkonnad peaksid senisest enam hakkama tegelema taimekaitsevahendite ja väetiste kasutamise tagajärgedega, lähtudes seireandmetest, mis viitavad tekitatud reostusele. Järelevalvet tugevdamata ei ole mõeldav saavutada ega hoida vee head kvaliteeti.

Auditeeritute vastused

Keskkonnaministeerium nõustus auditis tehtud tähelepanekute ja hinnangutega ning kavatab tehtud soovitusi rakendada. Minister lubas seireprogrammide ajakohastamisel arvestada varasemate uuringute

tulemustega ning vajaduse korral muuta olemasolevaid ja lisada uusi seirepunkte. Andmete koondamise ühe võimalusena kaalub ministeerium andmebaaside ristkasutuse loomist. 2011. aastal on kavas intensiivse põllumajandustootmisega piirkondades korraldada täpsem uuring pestitsiidijääkide dünaamika selgitamiseks kuude kaupa. Veeseaduse põllumajandusosa muutmiseks on moodustatud töörühm, kuhu on kaasatud kõik huvirühmad. Eelnõus on ka säte NTA-l lämmastiku kasutamise muutmise kohta.

Keskkonnainspeksioon kavatseb tööplaani koostamisel arvestada auditi eelnõus tehtud soovitustega analüüsida seireleide ning selgitada järelevalvemenetluse käigus põhja- ja pinnavees normist suuremate lämmastikuühendite tekkimise põhjuseid.

Põllumajandusministeerium juhib oma vastuskirjas tähelepanu, et hea põllumajandustava on soovituslik dokument, mitte õigusakt, mida peab täitma. Ministeeriumi hinnangul väljuks pinnase ja vee taimekaitsevahendite jääkide ja lämmastikuühenditega saastumise üle järelevalve tegemine Vabariigi Valitsuse seaduse § 64 lõikes 1 sätestatud Põllumajandusministeeriumi valitsemisala piiridest. Vastuses selgitatakse, et maaelu arengukava aluseks olevad Euroopa Liidu õigusaktid ei näe ka ette meedet, mis võimaldaks kompenseerida tootjatele tulukaotust, mis võib tuleneda nitraadidirektiivi alusel veeseaduses või selle alamaktides sätestatud nõuete järgimisest, kuid reaalse tulukaotuse selgumise korral oleks siiski võimalik kaaluda selle kompenseerimist. Põlluraamatu digitaalset esitamist ei saa teha kohustuslikuks, kuna puudub seaduslik alus ja lisanõude tekitamine juriidilistele isikutele põhjustaks ebavõrdse kohtlemise, arvestades füüsiliste isikute suurt arvu tootjate seas.

Põllumajandusamet märgib, et väetiste valdkonnas on ameti pädevus piiratud õigusaktide, sealhulgas väetiseseadusega. Eraldi allikate ja karstialade ümbruse veekaitsepiirangute järgimise kontrolli mahtude suurendamine tooks paratamatult kaasa vajaduse vähendada teiste oluliste, sh toiduohutusega seotud kontrollimiste arvu.

Statistikaamet nõustus auditis tehtud soovitustega, pidamata siiski õigeks hinnangut väetiste andmestiku kohta.

Kuna Statistikaameti mittenõustumise põhjuseks oli teksti erinev tõlgendamine, siis muutis Riigikontroll aruande sõnastust, et välistada mitmetimõistmise võimalus. Aruandes on tehtud muudatusi ka tulenevalt Põllumajandusministeeriumi kommentaaridest ja märkustest. Nende muudatuste mõte oli saavutada tekstist parem arusaadavus.

Riigikontroll märgib, et hoovad põlluharimise korraldamiseks sellisel moel, et vähendada negatiivset mõju keskkonnale, eelkõige nitraaditundlikule alale, on peamiselt Põllumajandusministeeriumil. Vaatamata sellele ei näe Põllumajandusministeerium enda vastutust ega võimalusi probleemide lahendamisel.

Sisukord

Valdkonna ülevaade	5
Mõisted	5
Põhja- ja pinnavee kaitse	6
Veeseire ja -seisund	6
Põhja- ja pinnavee kvaliteet	8
Lämmastikureostus nitraaditundlikul alal rikub kaevuvee ja ohustab jõgesid	8
Allikad ja karstilehtrid on taimekaitsevahendite kasutamise suhtes tundlikud	11
Olukord väljaspool nitraaditundlikku ala halveneb	12
Veeseiret tehakse korrapäraselt, kuid seireandmete põhjal on keeruline hinnata veekvaliteedi suundumusi	13
Põllumajanduse hea tava	15
Hea tava soovitude vastu eksitakse	15
Järelevalve	25
Järelevalve ei keskendu põllumajandusest tuleneva pinna- ja põhjavee reostuse vältimisele	26
Taimekaitses kasutatakse taimekaitsevahendite kõrval üha rohkem registreerimata kemikaale	29
Andmed ei ole eelneva töötluseta kasutatavad teadusuuringute ja tegevuskavade hindamiseks	30
Riigikontrolli soovitusel ning põllumajandusministri, keskkonnaministri, Keskkonnainspektsiooni, Põllumajandusameti ja Statistikaameti peadirektori vastused	35
Auditi iseloomustus	47
Auditi eesmärk	47
Hinnangu andmise kriteeriumid	47
Riigikontrolli varasemaid auditeid keskkonnasaastuse vältimise valdkonnas	49
Lisa. Taimekaitsevahendi, väetise ja kemikaali määratlus seadustes	50

Valdkonna ülevaade

Mõisted

Põllumajanduskemikaalid – käesolevas aruandes taimekaitsevahendid ja mineraalväetised.

Taimekaitsevahend – umbrohtude, seen- ja viirushaiguste, kahjulike organismide, taimehaigusi tekitavate patogeenide või mitteinfektsiooniliste taimehaiguste tõrjevahend (täpsemat määratlust vt lisa 1).

Mineraalväetis – anorgaaniline või sünteetiliselt toodetud orgaanilises vormis olev väetis, mis sisaldab ühte või mitut taimetoitainet ja mida kasutatakse saagi suurendamiseks või selle kvaliteedi parandamiseks ning mille mõju avaldub taimede toitumise kaudu.

Hea põllumajandustava – põllumajandustootmise üldtunnustatud reeglistik, mis koosneb õigusaktidega määratud keskkonnanõuetest ja soovitustest.¹

Nitraaditundlik ala (NTA) – ala, kus inimtegevus on põhjustanud või võib põhjustada nitraatioonisalduse suurenemise põhjavees. Valitsus moodustas 2003. aastal Pandivere ja Adavere-Põltsamaa nitraaditundliku ala kogupindalaga 3250 km², mis hõlmab kas tervikult või osaliselt 21 valda ja 2 linna (Rakvere ja Põltsamaa) (vt joonis 1).

Joonis 1. Nitraaditundliku ala paiknemine

Veekogum – põhjaveekihi või -kihtides selgesti eristatav veemass, samuti selgelt eristuv ja oluline osa pinnaveest või veekogust.

¹ Rooma, L., Penu, P., Metsur, M., Valdmaa, T. [Hea põllumajandustava](#). Põllumajandusministeerium, 2007.

Reostus – teatava saasteaine kontsentratsioon vees, õhus või pinnases, mis võib osutada kahjulikuks inimese tervisele ja keskkonnale.

Põhja- ja pinnavee kaitse

1. Osas piirkondades on põllumajandustootmine muutunud viimastel aastatel intensiivsemaks, mistõttu koormus keskkonnale suureneb. Eesti põllumajandusest lähtub keskkonda ligi 18 000 tonni lämmastikku aastas ehk 57% kogu lämmastikureostusest (vt tabel 1).

Tabel 1. Lämmastiku- ja fosforiheidde keskkonda Eestis 2004–2007 (keskmiselt aastas)

Heide	Üldlämmastik		Üldfosfor	
	tonni aastas	osakaal %	tonni aastas	osakaal %
Põllumajanduslik haju- ja punktreostus	17 800	57	220	25
Asula- ja tööstusheitvesi	1 500	5	140	17
Mets, märgalad, sademed	11 800	38	500	58
Kokku	31 100	100	860	100

Allikas: Tallinna Tehnikaülikooli keskkonnatehnika instituudi andmete põhjal

2. Nii pinna- kui ka põhjavee keemiline saastus kujutab kogu veekeskkonnale ohtu, kuna see on toksiline, akumulereb ökosüsteemis ning põhjustab elupaikade ja bioloogilise mitmekesisuse kadumist, ühtlasi ohustab see inimeste tervist.

3. Eriti ohustatud reostusest on karstialad ja allikad. Neid ja nitraaditundlikku ala saab riik kaitsta majanduspiirangute kehtestamisega, hea põllumajandustava eeskirja rakendamise ja tõhusa järelevalve kaudu. Need nõuded tulenevad nitraadidirektiivist (91/676/EÜ) ja veepoliitika raamdirektiivist (2000/60/EÜ). Eestis on põhilised veekaitse kohustused määratud veeseadusega, milles on arvesse võetud EList tulenevad kohustused.

4. Veepoliitika raamdirektiiv seab liikmesmaadele eesmärgi saavutada põhja- ja pinnavee hea seisund hiljemalt 2015. aastaks. Seejärel vaadatakse tulemused üle ja vajaduse korral ajakohastatakse programme.

Veeseire ja -seisund

5. Eestis kuulub põhjaveeseire võrku 371 vaatluskaevu, millele lisandub NTA seirevõrk ligikaudu 100 seirekohaga (2008. a). NTA seirevõrgus võetakse proove vee kvaliteedi määramiseks 4 korda aastas, lisaks võetakse proove kontrollseire käigus. Keskkonnateabe Keskus kogub ja töötleb seireandmeid. Seiret korraldab ja seireprogrammid koostab Keskkonnaministerium.

6. Seniste uuringute põhjal on põhjavesi kogu Eestis valdavalt hea. Jõgede puhul on keskmise nitraadisalduse järgi väga heas seisundis 1/3 vaatluskohti, 1/3 heas ja 1/3 kesises või halvemas seisundis. Lämmastikureostus on suurem Pandivere ja Adavere-Põltsamaa nitraaditundlikul alal, olles halb juba nõukogude perioodil.

7. Põhjavee seire raames alustati 2007. aastal pestitsiidide jälgimist. Seiresageduseks tugivõrgus kavandati üks kord 6 aasta jooksul ja uuritud

Põhiosa reostusest tuleneb lämmastikväetiste kasutamisest

Joogiveele lubatud nitraatide piimorm on kuni 50 mg/l. Looduslik nitraadisaldus maapinnalähedases põhjavees on 5–10 mg/l, suuremaid sisaldusi võib pidada inimõjaks.

on umbes poolesaja pestitsiidi esinemist põhjavees. NTA-l võetakse pestitsiidiproove igal aastal.

8. Seire käigus kogutud andmed põhja- ja pinnavee kvaliteedi kohta antakse igal aastal Euroopa Keskkonnaagentuurile seirejaamade aastakeskmistena erinevate näitajate kaupa.²

9. Ajavahemikul 2004–2007 oli 15% ELi riikide nitraaditundlike alade põhjavee keskmine nitraadisisaldus üle 50 mg/l, 6% jäi vahemikku 40–50 ja 13% olid vahemikus 25–45 mg/l.

² <http://cdr.eionet.europa.eu/ee/eea>

Põhja- ja pinnavee kvaliteet

Lämmastikureostus nitraaditundlikul alal rikub kaevuvee ja ohustab jõgesid

10. Nitraadidirektiivi eesmärgiks on kaitsta veekogusid põllumajandusest lähtuvate nitraatide põhjustatud reostuse eest. Selleks tuli määrata tundlikud alad (kust veekogud saavad oma vee), teha veeseiret nitraadisalduse jälgimiseks ja teha kindlaks reostunud või reostumisohtu sattunud veekogumid.

11. Nitraadidirektiivi täitmiseks on Vabariigi Valitsus kinnitanud nitraaditundliku ala tegevuskavad. Tegevuskavas 2004–2008 nähti ette hoida lämmastikureostuse probleemid kontrolli all ning säilitada põhjavee ja pinnaveekogude valdavalt hea seisund. Tegevuskava 2009–2011 järgi ei tohi Pandivere piirkonnas ja enamikul Adavere-Põltsamaa piirkonnast põhjavee nitraadisaldus ületada õigusaktidega ette nähtud piirväärtusi ning heas seisundis vooluveekogude osakaal suureneb.

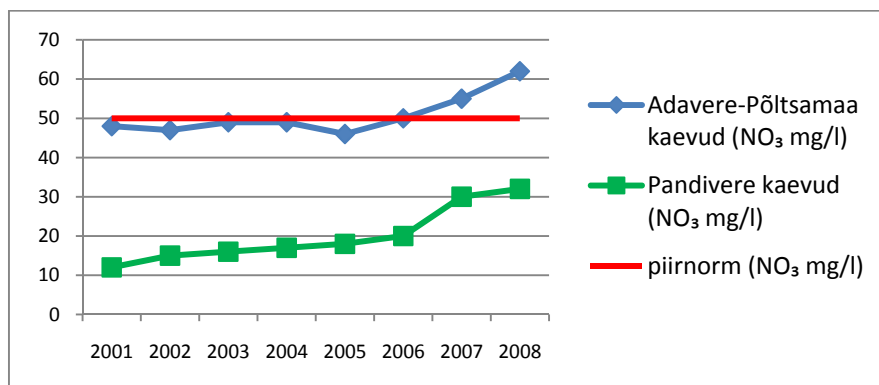
12. NTA tegevuskava täitmise raames on Keskkonnaministeerium korraldanud põllumajandustootjatele mitmeid teabepäevi keskkonnanõuetest, ELi nitraadidirektiivi täitmise ja nõuetele vastava süsteemi rakendamise kohta. Põllumajandusministeerium leiab, et on tootjate, sh NTA-l tegutsevate ettevõtjate teadmiste täiendamisele palju tähelepanu pööranud. Põllumajandustootjate informeeritus NTA keskkonnanõuetest peaks seetõttu olema mõnevõrra parem kui mujal Eestis.

13. Auditeerimisel selgus, et ülalnimetatud tegevustele vaatamata ei ole nitraadireostust suudetud kontrolli all hoida. Lämmastikuühendite sisaldus on tegevuskava elluviimise aastatel suurenenud enamikus NTA põhjavee seirekohtades. Kui enne NTA tegevuskava vastuvõtmist aastatel 2000–2003 oli nitraatide aastakeskmine näitaja kõigis Pandivere kaevudes, karstides ja allikates 18 mg/l ning Adavere-Põltsamaa piirkonnas 45 mg/l, siis 2008. aastal olid vastavad näitajad juba 27 ja 49 mg/l. Kasv on olnud suurem Pandivere piirkonnas.

14. Kui võtta vaatluse alla ainult põhjaveekaevud, siis neis osutusid nitraatioonide sisaldused 2008. aastal suuremaks võrreldes kõigi varasemate vaatlustega (vt joonis 2). Keskmine nitraatide sisaldus hakkas suurenema alates 2006. aastast, ületades osas seirekaevudes joogivee saastesisaldusele seatud piiri, milleks on 50 mg/l. Järjest vähemaks jääb neid kaevusid, mille vesi on puhtamaks läinud.

Adavere-Põltsamaa seirekaevude vesi oli 2008. aastal valdavalt joogikõlbmatu

Joonis 2. Nitraatioonikeskmise sisalduse muutused NTA seirekaevudes aastail 2001–2008

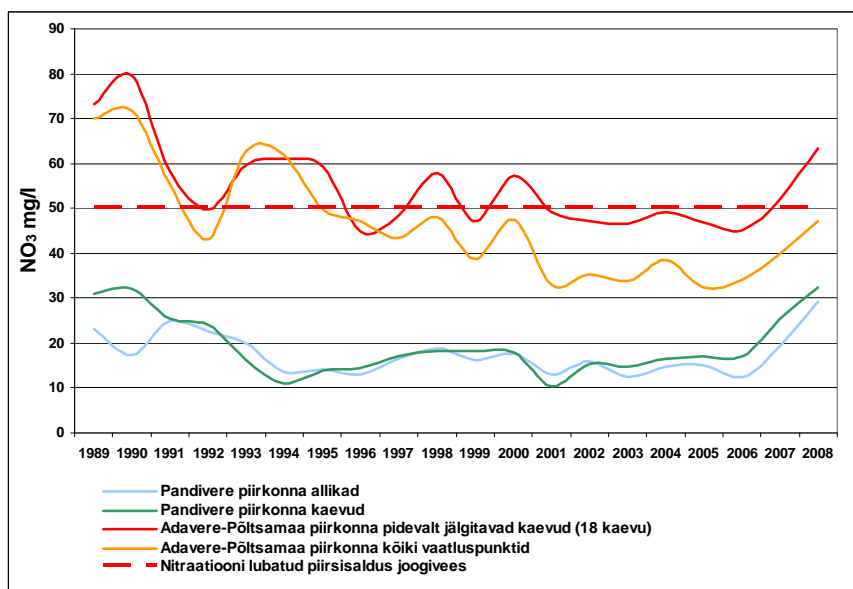
Allikas: Riigikontroll Keskkonnateabe Keskuse andmete põhjal

15. Põltsamaa piirkonnas oli 2008. aastal 17% seirekaevusid, kus nitraatide sisaldus oli võetud proovide keskmisena üle 100 mg/l ehk kaks korda üle lubatud taseme.

16. Pandivere piirkond on kogu Eesti tähtsaim veetoiteala. Kuigi nitraatide sisaldus Pandivere seirekaevudes on praegu väiksem kui Adavere-Põltsamaa piirkonnas, on vahe kahe piirkonna vahel hakanud vähenema: varasem kolmekordne nitraatide aastakeskmise sisalduse vahe on kahanenud käesoleval perioodil (2009–2011) kahekordseks. Kui Adavere piirkonna pooltes uuritud kaevudes ei vastanud vesi 2008. aastal enam joogiveele kehtestatud normile, siis ka Pandiveres muutus kolmandiku seirekaevude vesi joogikõlbmatuks.

17. Kui võrrelda 20 aasta taguse perioodiga, kui reostus oli suurim, siis on praegune olukord väga sarnane varasemaga ja vahepealsetel aastatel saavutatud edu peaaegu haihtunud. Jooniselt 3 nähtub, et kuigi maapinnalähedase põhjavee kvaliteet paranes aastatel 1990–1995 ja püsis seejärel kümme aastat suhteliselt stabiilsena, hakkas see 2006. aastal uuesti halvenema ja piirkondade vee nitraadinäitajad on järjekindlalt lähenenud tipuajale.

Joonis 3. Nitraatiooni sisalduse muutused Pandivere ja Adavere-Põltsamaa nitraaditundliku ala põhjavees 1989–2008

Allikas: Keskkonnateabe Keskuse andmed

18. 1990. aastate algusaja kõrged nitraaditasemed põhjavees olid nõukoguliku suurtootmise pärand. NTA-l võib leida ka praegu äärmiselt reostunud kaevusid, näiteks Baiduza kaev 767 mg/l, kus lubatud taset ületatakse koguni 15 korda, kuid sellised kaevud jäetakse seirest välja, kuna need ei iseloomusta põllumajandustegevusest tulenevat hajureostust, vaid viitavad pigem lokaalsele punktoreostuskoldele.

19. Mitmel juhul ei ole selge, millises osas on reostuse põhjuseks põllumajandus ja milline osa saastusest tekib muul põhjusel. Riik ei ole põhjuste väljaselgitamisel olnud järjekindel. Eespool nimetatud kaevu omanik on tunnistanud, et „vesi muutus halvaks 1980. aastate lõpul, kui läheduses asuvatele põldudele veeti mingit väetust“. Järelikult on

reostus püsinud juba aastakümneid ja seni pole selle põhjust leitud ega kõrvaldatud.

Reostuse vältimise asemel tegeldakse üha rohkem tagajärgedega

Savalduma karstialal asub üle 60 karstihetri ja -lohu. Suurvee ajal moodustub nõkku kuni 100-hektarine karstijärv, mille sügavus on kuni 6 m. Ametkondade vaikival teadmisel aga juhitakse sinna mitte lõpuni puhastatud heitvett.

20. Ammooniumlämmastikku võivad raskemad liivsavi- ja savimullad mõnel määral fikseerida, mistõttu see ei satu läbi pinnase põhjavette, kuid ohustatud on karstialad.

- 2007. aastal oli ammooniumioonide sisaldus karstialadel keskmiselt 0,9 mg/l, mis ületas lubatud normi (0,5 mg/l) pea kaks korda. Keskmist suurendas tunduvalt Savalduma karstiala (3,1 mg/l), mille reostumise täpsed põhjused ei ole teada. Keskkonnaministeeriumi väitel juhitakse sinna ka Tamsalu heitvett.

21. Juhtumist nähtub, et karstijärve suunatakse ametiasutuste teadmisel heitvett, milles on lämmastikuühendeid 6 korda üle lubatud normi. Seega tegeletakse ühelt poolt tagajärgedega, teiselt poolt reostatakse põhjavett aga teadlikult.

22. Karstide kaudu pääseb reostunud vesi sügavamatesse põhjakihtidesse. Näiteks ületas Koigi kaevus ammooniumiooni sisaldus lubatud taset ligi 8 korda.³

23. Halveneb ka pinnavee kvaliteet, sest põldudelt kandub lämmastikurikas vesi maaparandussüsteemide kaudu jõgedesse. Põllumajandusuuringute Keskuse uuringud⁴ NTA kahel kuivendussüsteemiga põllul 2007.–2008. aastal näitasid, et ühel neist ulatus pinnavee nitraatiooni kontsentratsioon jaanuaris-aprillis 23,5–117,0 mg/l ja sügisperioodil isegi tasemele 92,1–222,0 mg/l.

24. Võrreldes 2004.–2008. aasta nitraatide maksimaalset sisaldust perioodiga 2000–2003, oli NTA-I uuritud kümnest jõest kuues nitraatide maksimaalne sisaldus kasvanud, kusjuures neljas (Seljajõgi, Jänijõgi jt) on kasv olnud enam kui 5 mg/l, mida peetakse tugevaks suurenemiseks.

25. Pinnavee kvaliteedi halvenemine Eestis on leidnud negatiivset tähelepanu Euroopa Komisjoni aruandes, milles märgitakse, et pinnavee kvaliteedi suundumuselt on Eestis ELi uutest riikidest enim halvenemistendentsi näidanud seirekohti: *ca* 10%.⁵

26. Nitraaditundliku ala põhjavett kasutatakse paljude Põhja-Eesti asulate joogiveena. Kuna põhjavesi on reostunud, siis tuleb teha kulutusi, et seda joogiveena kasutada saaks. Tegevuskavades on ette nähtud vanade reostusohtlike kaevude asendamine uute sügavamatesse veekihtidesse puuritud kaevudega. Kokku rajati 2005.–2007. aastani 82 uut puurkaevu ja 2008. aastal asuti tegevuskava täitmise raames puurima veel 41 kaevu. Seega ei suudeta ülemise põhjaveekihi nitraatreostust vältida ja ennetamise asemel tegeletakse pigem tagajärgedega.

³ Kiltsi aleviku ja Vao küla kaevude veekvaliteedi ja tehnilise seisukorra hindamine. AS Maves, 2007.

⁴ Maaelu arengukava (MAK) põllumajandusliku keskkonnatoetuse rakendamise raames on alates 2005. a korraldatud veekvaliteedi seiret drenipõldudel, millest 2 on NTA-I.

⁵ Euroopa Komisjoni aruanne Euroopa nõukogule ja Parlamendile, 2010.

27. Põllumajandusministeerium ei näe võimalust NTA-l põllumajandustootmist piirata. Nii ministeeriumi kui ka Põllumajandusuuringute Keskuse arvates halvendaks see NTA põllumeeste tootmisvõimalusi. Teiste ekspertide⁶ arvates on aga vaid mõõduka tootmise, näiteks teravilja keskmise saagikuse korral 3 t/ha, Pandiveres võimalik säilitada põhjavee maapinnalähedane veekiht põldude all joogikõlblikuna ning Adavere piirkonnas peaks koormus olema veelgi mõõdukam. Riik peaks seejuures toetama tootjaid, kellele need piirangud võivad tähendada saamata jäänud tulu.

28. NTA tegevuskavas aastateks 2009–2011 on soovitatud kaaluda veepoliitika raamdirektiivi rakendamise seotud tootmispiirangute kompenseerimist põllumajandustootjatele Maaelu Arengu Euroopa Põllumajandusfondi (EAFRD) vahenditest. Põllumajandusministeeriumi seisukoht on, et nitraaditundliku ala senistest piirangutest põhjustatud tulu vähenemist ei ole võimalik kompenseerida, kuna praeguseks programmiperioodiks (2007–2013) kinnitatud ELi toetuste reeglid seda enam ei võimaldaks. Üldisemad keskkonnanõuded on kirja pandud maaelu arengukava keskkonnatoetuste meetmetesse, samuti on ette nähtud toetuskeemid koolituseks ning nõustamisteenuseks.

29. Uurimusi selle kohta, kas nitraadireostus tuleneb peamiselt mineraalsest või orgaanilisest väetisest, pole tehtud. Põllumajandusministeeriumi taimekaitse ja väetiste valdkonna eest vastutavad töötajad on vähe tegelenud pinnase- ja veekaitse küsimustega ega ole osa võtnud veeseire töörühmade tegevusest. Puudub teadmine, kuidas oleks võimalik kaasa aidata põhja- ja pinnavee kaitse paremale korraldamisele.

30. Kokkuvõtvalt ei ole täidetud NTA tegevuskavades seatud eesmärgi hoida ära põhja- ja pinnavee seisundi halvenemine. Adavere piirkonnas ei vastanud 55% uuritud kaevude vesi 2008. aastal enam joogivee standardile. Kiiret halvenemistendentsi näitab ka Pandivere piirkonna vesi. NTA pinnaveekogudes on nitraatide sisaldus suurenenud üle 5 mg/l aastas ning seda peetakse tugevaks suurenemiseks.

Kas teadsite, et

NTA-l on 135 allikat ja 741 karstilehtrit.

Osa tootjaid ei ole karstilehtritest ega allikatest teadlikud.

Foto: wikipedia.org/karstilehtrit.

Allikad ja karstilehtrit on taimekaitsevahendite kasutamise suhtes tundlikud

31. Karstialade läheduses töötamisel peab järgima veeseaduses sätestatud piiranguid: allikate ja karstilehtrite ümbruses on kuni 50 meetri ulatuses veepiirist või karstilehtri servast keelatud väetamine ja taimekaitsevahendite kasutamine. Tootjad peavad olema informeeritud nende kasutuses oleval maal asuvatest karstilehtritest ja allikatest.

32. Nitraaditundlikul alal tervikuna on kaitsmata põhjaveega alade osatähtsus suur (ca 20%). Allikate ja karstialade lähiümbrus on enamasti säilinud looduslähedases olekus, kuid karstilehtreid jääb ka põldude sisse. Auditi käigus tehtud küsitlusega selgus, et kaitstavate veelade asukohti sageli ei teatagi: pole kaarte ega kaitseteatisi.

- Näiteks ei osanud Pandivere piirkonnas kompleksluba omava käitise agronoom öelda, millistel tema ettevõtte maatükkidel asuvad karstialad. Põlluraamatutesse neid kantud ei olnud.

⁶ AS Maves.

Kontrollimisel selgus, et tootja maatükkidel oli 8 karstilehtrit ja allikat, millest 6 paiknesid põllul.

Kui kaitstavaid objekte ei teata, siis ei ole võimalik kinni pidada veeseadusega sätestatud piirangutest.

Taimekaitsetöödel kasutatavaid suure haardelaiusega mürgipritse karstilehtrid ei takista, eriti kui alad pole põllul tähistatud.

Foto: kolhoos.pri.ee

33. On olnud juhtumeid, kus taimekaitsepritsi täidetakse taimekaitsevahenditega veevõtupunktides, mis asuvad sanitaarkaitsealas, nt farmi territooriumil.⁷

- NTA-I tegutseva käitleja seletuse kohaselt täidetakse taimekaitsepritsi paaki veega farmi territooriumil asuvast puurkaevust ja taimekaitsevahend lisatakse paaki siis, kui pool paaki on veega täidetud. Käitleja väitel on ka teisi veevõtupunkte, kuid nende võimsus on väiksem.

34. Põllumajandusministeeriumi selgitusel on veeseaduses toodud, et põhjaveehaarde sanitaarkaitsealal laiusega kas 30 m või 50 m on küll majandustegevus keelatud, kuid nimetatud paragrahvidest ei tulene selget keeldu taimekaitsevahendite käitlemiseks puurkaevul.

35. Riigikontroll märgib, et praegu ei ole veel probleemiks normist suuremad taimekaitsevahendite jäägid veekogumites. Kuna aga taimekaitsevahendeid kasutatakse üha rohkem, suureneb oht, et kahjulikud toimeainete jäägid satuvad ka keskkonda. Kui lämmastikuühendid võivad ajapikku laguneda, siis mõnede taimekaitsevahendite jäägid püsivad mullas ja vees aastakümneid.

36. 2007. aasta põhjalikuma seire käigus tuvastati taimekaitsevahendeid veekogudes tavapärasest rohkem.

- 2007. aastal võeti Savalduma karstijärvest eri ajal kolm proovi. Kahes, Saksamaal analüüsitud proovis leiti taimekaitsevahendite jääke, kusjuures ühes proovis ületas taimekaitsevahendi AMPA sisaldus joogiveele lubatud piirnormi koguni 13 korda. Kolmandat proovi analüüsiti Eestis ja selles jääke ei leitud.

37. Eraldi statistikat NTA-I taimekaitsevahendite kasutamise kohta ei ole, mistõttu pole teada täpsemat koormust väljendavaid andmeid. ASi Maves andmetel kasutati Lääne-Viru, Järva ja Jõgeva maakonnas 2007. aastal 37% kogu Eestis kasutatud taimekaitsevahenditest.⁸ Sellest tulenevalt on neis maakondades pestitsiidikoormus võrreldes muude piirkondadega ligikaudu 1,5 korda suurem. Riigikontrolli arvates tuleks NTA tegevuskavade eesmärkide saavutamiseks kehtestada NTA-I pestitsiidikoormuse piirang.

Olukord väljaspool nitraaditundlikku ala halveneb

38. Looduslik nitraadisaldus maapinnalähedases põhjavees on 5–7 mg/l, suuremat sisaldust võib pidada inimõhuks. Varasematel aastatel ei ole nitraadireostus väljaspool nitraaditundlikku ala olnud probleemiks. Praeguseks on olukord hakanud muutuma, kuigi saastus ei pruugi olla tingitud üksnes põllumajandusest.

⁷ Veeseadus, § 28 ja § 28¹

⁸ Ülevaade nitraaditundliku ala tegevuskava 2004–2008 rakendamisest. AS Maves, 2008.

Põhjavee nitraadisaldus on osutumas tõsiseks probleemiks ka väljaspool nitraaditundlikku ala

39. 2009. aastal väljaspool nitraaditundlikku ala võetud allikaveeproovides mõõdeti keskmiseks nitraadisalduseks 24,8 mg/l. Seejuures 18% proovides ulatus nitraadisaldus üle 50 mg/l, mis tähendab, et nendes allikates oli vesi joogiks kõlbmatu.

40. Nitraadidirektiivi järgi peavad liikmesmaat vähemalt kord nelja aasta jooksul veeseire tulemuste põhjal vaatama läbi, ja kui vaja, muutma tundlike alade nimistut. ELi riikide pindalast on praegu keskmiselt 40% määratud tundlikuks alaks ja viimasel programmiperioodil on paljud neist suurendanud tundliku ala pindala. Eestis moodustab NTA 7,5% maismaa pindalast. Riigikontrolli hinnangul tuleks viimaseid seiretulemusi arvestades kaaluda ka meil nitraaditundliku ala suurendamist.

Veeseiret tehakse korrapäraselt, kuid seireandmete põhjal on keeruline hinnata veekvaliteedi suundumusi

41. Seiretulemused on kõige olulisemad andmed, mille alusel tehakse otsus, kas vee seisund on hea ning milliseid meetmeid on vaja lisaks tarvitusele võtta, et saavutada vee üldine hea seisund.

42. Eestis tervikuna on veekogumite seisund ja kvaliteet seirearuannetes hinnatud valdavalt heaks, sh arvestades NTA-l halvenemise tendentsi.⁹ Trende ei ole riigiasutused täpsemalt prognoosinud, sest aastate jooksul on vahetunud seirepunktid ja vähenenud vaatluste sagedus.

43. Võrreldes aruandeperioodiga 2000–2003 asendati uuel perioodil (2004–2008) ca 45% proovivõtukohti; võrdluseks, et ELis keskmiselt on ühiseid seirekohti sama perioodi arvestuses 75%.¹⁰

44. Keskkonnateabe Keskuse selgitusel on olnud pigem taotluslik muuta seirekohti, et teha detailsemalt seiret aladel, kus oht põhjaveeseisundile on suurem ning vajalik on tihedam jälgimine. Viimased aastad on hüdroloogiliselt olnud väga erinevad (2006 kuiv, 2007 pehme ja vihmane talv, 2008 veerikas) ning see mõjutab ekspertide arvates ka mõõtmistulemusi: kuival aastal leostub nitraatioone vähem.

45. 2009. aastal toimus seire NTA-l uuendatud programmi alusel, mis tähendab, et on selgitatud välja uued seirekohad, kus vaatlusi tehakse. Ühiseid seirekohti eelmise aastaga on alla poole: 42% (vt tabel 2).

Tabel 2. Põhjavee seire NTA-l 2008–2009

	Põhiseire 2008	Põhiseire 2009	Ühiseid seirekohti %	Kontroll- seire 2008	Kontroll- seire 2009
Seirekohti kokku	56	48	42	152	74
Võetud proove kokku	213	174	X	152	74

Allikas: Riigikontroll NTA seirearuannete põhjal

⁹ Eesti Keskkonnaseire 2007. Toim. Väljataga, K. jt. 2009. Keskkonnaseire 2008. Toim. Liiv, K. jt. 2010.

¹⁰ Euroopa Komisjoni aruanne Euroopa nõukogule ja Parlamendile, 2010.

46. Kui vaadata proovide hulka, mis on võetud põhivõrgu kaevudest ja ühekordselt kontrollseire käigus, siis tervikuna suurenes analüüside arv 2009. aastal 32% võrra võrreldes 2008. aastaga.

Seiretulemusi mõjutab seirekohtade valik

47. Adavere piirkonnas jäid 2009. aastal põhiseirest välja mitmed eelmisel aastal üle 100 mg/l nitraadisisaldust näidanud kaevud, mis kahtlemata oleksid avaldanud tugevat mõju ka 2009. aasta seiretulemustele. Seega võib põhjavee kvaliteedi mõningane paranemine 2009. aastal olla tingitud tegevuskava meetmetest, kuid see võib olla ka reostunud seirekaevude valikust väljajätmise tulemus.

48. Taimkaitsevahendite jääkide määramiseks võetavate proovide arv on suhteliselt väike: 10–15 proovi aastas. Keskkonnaministeeriumi selgitusel tuleneb see sellest, et nende ja teiste ohtlike ainete laboratoorsed analüüsid on kallid ning tulemusi enamasti ei saada ehk reostust pole leitud.

Vähene andmestik ei võimalda teha olulisi järeldusi vee kvaliteedi muutuste kohta

49. Selle kohta, millises koguses sisaldavad pestitsiide pinnaveekogud, on teavet vähe; võetud on üksikuid proove. Näiteks koondaruandes Eesti pinnaveekogude ökoloogilise seisundi kohta aastatel 2004–2008 ei käsitleta üldse pestitsiidide jääkide määramise tulemusi. Keskkonnaministeerium kavatab 2010. aastal korraldada täiendava pinnaveekogude ohtlike ainete seire, mille käigus hinnatakse ka intensiivse põllumajandusega aladel pinnavee pestitsiidijääke.

50. Veeproove saasteainete määramiseks võetakse ka väljaspool seireprogramme, näiteks pestitsiidide sisalduse kohta põhjavees saadakse teavet põhjaveevarude, vee erikasutuslubade ja joogiveeallika kontrollikavade raames võetud põhjaveeanalüüsides. Kuid andmed, sh järelevalveasutuste kontrollide tulemused, on laiali asutustes, maakondlikes büroodes ja laborites ning neid on raske kätte saada ja kasutada. Riigikontroll leiab, et sobivaim andmete haldamise asutus oleks Keskkonnateabe Keskus, kuhu võiks andmed ka koondada.

51. Mõnel juhul jääb vajaka andmete töötlemisest teistele kasutajatele arusaadaval kujul. Nii on põhjavee tugivõrgu veekeemia andmed esitatud üksnes arvulisel kujul, kuid puudub kokkuvõtte ühendite sisalduse muutuste aegseeriast ning pole kirjeldatud asjaolusid, mis võivad mõjutada seire tulemusi. Protsessidest ülevaate saamiseks oleks vaja rohkem uurivat seiret, kus seireandmete kõrval oleks analüüsitud ka mõjureid, sh põllupidajate tegevust uuritud alal.

52. Kokkuvõtvalt ei ole seire korraldus veel selline, mis annaks piisavalt teavet põhja- ja pinnavee kvaliteedi muutuste põhjuste kohta mingil perioodil. Kuigi seireproovide arv on väike ja seirekohti on muudetud, on siiski selgelt näha veekvaliteedi halvenemise tendents. Seire tulemused viitavad vajadusele täpsustada õigusakte ja parandada järelevalvet.

Põllumajanduse hea tava

Hea tava soovituste vastu eksitakse

53. Hea põllumajandustava järgimise soovitus lähtub nitraadidirektiivist, mille kohaselt peab iga liikmesriik koostama hea põllumajandustava, mida põllumajandustootjad järgivad vabatahtlikult ja mille alusel hinnatakse tootmise keskkonnasäästlikkust. Hea põllumajandustava¹¹ täiendatud ja õigusaktide muudatustega kooskõlla viidud versioon valmis 2007. aastal; selle üks peatükk käsitleb eraldi Pandivere ja Adavere-Põltsamaa nitraaditundlikku ala. Heas põllumajandustavas on rõhutatud vajadust saavutada säästvam taimekaitsevahendite ja väetiste kasutamine, tagades samal ajal vajaliku taimekaitse ja kultuuride saagikuse.

54. Et veenduda, kas ja kuidas põllumajandustootjad nõudeid täidavad, võeti auditi käigus vaatluse alla taimekaitsevahendite ja mineraalväetiste hoidmine, kasutamine ja arvestus. Valimis oli 23 põllumajandustootjat. Koos Põllumajandusameti inspektoritega külastati 8 käitist, millest 4 asus Lääne-Virumaal ja Järvamaal (NTA) ning 4 Viljandimaal. Ülejäänud tootjate puhul vaadati taimekaitsevahendite ja lämmastikväetiste kasutamist statistiliste aruannete põhjal, mis nad Riigikontrollile saatsid.

55. Auditi käigus kohapeal kontrollitud kaheksast käitisest neljas leiti erinevaid nõuete rikkumisi.

- Puudus arvestus kasutatud väetiste, sh lämmastikukoguste kohta.¹²
- Mineraalväetist hoiustati keskkonnaohtlikult: ladude katus oli katki, vesi põrandal, ukсед puudu.¹³
- Karstialadele kehtestatud erinõudeid ei täidetud¹⁴
- Taimekaitsetööl kasutati Eestis mittelubatud taimekaitsevahendit¹⁵ ja rikuti veehaarde sanitaarkaitseala ulatust.¹⁶

56. Dokumentaalse kontrolli – kokku 15 aruannet taimekaitsevahendite ja mineraalväetiste kasutamise kohta – tulemusena tuvastas Riigikontroll põllumajanduskemikaalide väärkasutusi 5 tootja puhul. Rikkumised seisnesid lämmastiku liigses kasutamises NTA-I ja taimekaitsevahendite kulunormide põhjendamatus suurendamises.

57. Neid, kuid mitte kõiki (nt väetiste kasutamist, veekaitsepiiranguid) eelmises punktis viidatud tegevusi kontrollivad järelevalveasutused ühise põllumajanduspoliitika nõuetele vastavuse kontrollide ja

¹¹ Hea põllumajandustava

¹² Põllumajandusministri 09.04.2003. a määrus nr 36 „Põlluraamatu vorm ja põlluraamatu pidamise kord“, § 3 p 4

¹³ Vabariigi Valitsuse 28.08.2001. a määrus nr 288 „Veekaitse nõuded väetise- ja sõnnikuhoidlatele ning siloladustamiskohtadele ja sõnniku, silomahla ja muude väetiste kasutamise ja hoidmise nõuded“, § 2

¹⁴ Veeseadus, § 26³(6); taimekaitsevahendite ja väetistega töötlemise piirangud

¹⁵ Taimekaitse seadus, § 80; taimekaitsevahend peab olema registreeritud

¹⁶ Veeseadus, § 28 (2)

keskkonnatoetuste raames. 2009. aastal toetuse nõuetele vastavuse järelevalve käigus rikkumisi ei tuvastatud.

Taimekaitsevahendite mõjud on pikemal kokkupuutel raskete tagajärgedega, põhjustades pikaajalisi terviserikkeid, närvisüsteemi ja hormonaalset häireid, vähkkasvaja teket jt haigusi.

Allikas: Euroopa Liidu laienemise ja põllumajanduse riskid ja võimalused. Keskkonnajuht, 1/2004.

58. Riigikontrollile tootjate poolt esitatud statistilistest aruannetest nähtub, millistele põllukultuuridele ja pindadele ning millistes kogustes on väetisi ja taimekaitsevahendeid antud. Enamik käitlejaid kasutab taimekaitsevahendeid ja väetisi normikohaselt ning täidab vastavaid aruandeid õigesti.

59. Selle kõrval on aga näiteid, kus on ilmne, et tootjad kasutavad taimekaitsevahendeid väärtalt või esitavad nende kasutuse kohta väga suurte vigadega aruandeid.

- Käitleja Lääne-Virumaal kasutas aruande kohaselt nisupõllul herbitsiidi Attribut 0,82 kg/ha, kuigi selle herbitsiidi tootjafirma märgitud kulunorm on 0,06 kg/ha. Fungitsiidi Folicur kulunormiks näidati aruandes 10,8 kg/ha, aga tootjafirma märgitud kulunorm on 10 korda vähem.
- Käitleja Viljandimaalt märgib, et on 5 ha talinisu põldu töödeldud herbitsiidiga Lontreel koguses 18 liitrit, mis teeb hektari kohta 3,6 liitrit. Samas lubatud norm on vaid 0,3 l/ha.

60. Taimekaitsevahendite oskamatu või hoolimatu kasutamine toob kaasa saastekoormuse suurendamise keskkonnale. Kui siiski on tegemist väärate andmete esitamisega, siis annavad need riiklikule statistikale moonutatud pildi ainete kasutamisest. Riigikontrolli hinnangul näitavad sellised problemaatilised juhtumid, et järelevalve taimekaitsevahendite arvestuse ja tegeliku kasutamise üle vajab parandamist.

61. Tootjate hoiakuid kemikaalide ja taimekaitsevahendite kasutamisel mõjutavad muu hulgas ka turustajad, kes reklaamivad tõrjeaineid müügi suurendamise eesmärgil kõikvõimalikul moel, neid jagatakse soodushinnaga jms.

- Üks NTA käitleja ostis turustajalt maasikataimed, saades ostuga tasuta kaasa taimekaitsevahendi Propamocarb. Väidetavalt käitleja ei teadnud, et seda taimekaitsevahendit pole Eestis lubatud kasutada.¹⁷

62. Mõnikord ei olda teadlik taimekaitsevahendi kasutamise eesmärgist. Näiteks küsimusele, miks pritsiti rapsipõldu enne seemne koristamist glüfosaate sisaldava taimekaitsevahendiga, vastati, et see mõjuvat hästi tera kvaliteedile ja suurendavat mahukaalu. Tegelikult on glüfosaatide lubatud kasutusala umbrohutõrje, mitte kasvuregulaator.

63. Taimekaitsekoolitus taimekaitsevahendite kasutajatele koos vastava tunnistuse saamisega toimub praegu iga 10 aasta järel. Tootjate küsitlus näitas, et seda ajavahemikku oleks otstarbekas lühendada 3–5 aasta peale, arvestades muutusi taimekaitsevahendite tootmises ja turuletulekus.

64. Väetiste kasutamise aruannete läbivaatamisel selgus, et tootjad panustavad suuremate saakide saamiseks küllaltki tugevatele toitainete kogustele. Samas saagid jäävad tagasihoidlikuks.

Pestitsiidid pole imevahend – Euroopas on putukamürkide kasutamine alates 1940. aastast kümnekordistunud, kuid saakide kaod kahjurputukate tõttu on siiski kasvanud 7%-lt 13%-ni.

Allikas: Euroopa Liidu laienemise ja põllumajanduse riskid ja võimalused. Keskkonnajuht, 1/2004.

¹⁷ Põllumajandusameti vääртеoasi nr TK-09024

- Käitleja Viljandimaalt kasutas suvirapsi väetamiseks hektari kohta 284 kg lämmastikku, kogudes põllult saaki 2,6 t/ha. Kuna 1 kg lämmastikku annab 20 kg enamsaaki¹⁸, siis peaks rapsi saak küündima 5–6 t/ha. Järelikult jäi taimedel hektari kohta kasutamata ca 150 kg lämmastikku, mis suurendab nitraatide sisaldust pinna- ja põhjavees ca 75 mg/l.¹⁹

Tegemist ei ole tasakaalustatud väetamisega, nagu nõuab hea põllumajandustava. Teadlikul kasutamisel tuleb arvestada optimaalset saagi suurust, külvikordasid, mulla omadusi ning vältida tuleb ühekordseid suuri annuseid.

65. Lämmastikväetiste kasutamisel nitraaditundlikul alal tuleks olla eriti hoolikas, kuid alati see pole nii.

- NTA käitleja kasutas talinisu väetamiseks 235 kg/ha lämmastiku toimeainet, maisi väetamiseks aga 252 kg/ha (normikohane oleks kuni 170 kg/ha).

Väetiste kasutamine on suhteliselt suur ka seetõttu, et NTA-l kasvatatakse varasemaga võrreldes rohkem kultuure, mis vajavad suuri lämmastikukoguseid. Nisu ja rapsi kasvupind on suurenenud praeguseks kaks korda võrreldes 2000. aastaga.

66. Veeseaduse kohaselt on NTA-l lubatud kasutada haritava maa hektari kohta keskmisena kuni 170 kg lämmastikku aastas. Samas võib tootja liblikõieliste kultuuride arvelt, mis lämmastikväetisi ei vaja, või mõne muu põllu arvelt anda konkreetsele kultuurile väetist märksa suuremas koguses kui ülanimetatud norm, rikkumata seejuures kehtestatud piirangut.

67. Olemasolev piirang veeseaduses lämmastikväetiste kasutamisele on seega pigem teoreetiline, kuna Eestis pole ilmselt käitisi, kus haritava maa keskmisena kasutatakse lämmastikku üle 170 kg/ha (2008. a riigi keskmine oli 86 kg/ha); küll aga kasutatakse suuremaid koguseid pinnaühiku kohta. Nitraadireostuse kontrolli all hoidmiseks on seega kaks võimalust: kas alandada haritava maa keskmisena lubatud lämmastikukogust või asendada seaduses senine 170 kg lämmastikku haritava maa keskmisena ühe hektari kohta käiva piiranguga. Kui piirang kehtib hektari kohta, siis saaks NTA-l üle 170 kg koguseid tuvastada.

68. Väetiste kasutamist saab vähendada, kui kasvatada rohkem liblikõielisi kultuure. Liblikõielised kultuurid nagu ristik ja lutsern suurendavad mulla huumuse- ja lämmastiksisaldust. Mõne tootja sellealased teadmised võivad aga olla vähesed, mistõttu osutuvad võimalikuks ka sellised väetusskeemid:

- NTA tootja kasvatas külvikorras ristikut, andes sellele tubli koguse lämmastikväetist: 165 kg/ha.²⁰

¹⁸ Tamm, K., Viil, P. Põllunduses saamata tulu lähtuvalt väetamiskiirangutest. Eesti Maaviljeluse Instituut, 2009.

¹⁹ Iga 10 kg saagis kasutamata lämmastiku tõttu suureneb nitraatide sisaldus põhjavees 3–6 mg/l. Viru Peipsi veemajanduskava, Keskkonnaministeerium.

²⁰ 103 ha-l kasvatati külvikorras ristikut, mida väetati ammooniumnitraadiga 300 kg/ha (toimeaines 102 kg N) ja seasõnnikuga 25 t/ha (toimeaines 63 kg N).

NTA-l tohib mineraalset lämmastikku haritava maa hektari kohta keskmisena tarvitada mitte üle 140 kg, koos orgaanilise väetisega kuni 170 kg.

Allikas: Veeseadus, § 26³

Samas on teada, et ristiku poolt seotud õhulämmastiku hulk võib ulatuda 150–200 kg/ha²¹ ehk see kultuur oleks tootnud ülalmainitud lämmastikukoguse ise, vajamata välist väetamist.

69. Tabelist 3 on näha, et iseäranis ongi viimastel aastatel suurenenud lämmastikväetiste kasutus: 2008. aastal võrreldes eelmise nelja aasta keskmisega 42%.

Tabel 3. Mineraalväetiste ja taimekaitsevahendite kasutamine Eestis 2004–2008 (tonnides)

	2004–2007 keskmine	2008	± võrreldes 2004–2007
Mineraalväetised (toitainetes)	43 090	59 997	32%
sh lämmastik (N)	23 412	35 455	42%

Allikas: Riigikontroll Statistikaameti andmete põhjal

70. Selle taustal tuleks vaadata, kas ja kuidas lämmastikväetiste kasutamist mõistlikul tasemel hoida. Kuna nende kasutamisega kaasneb põllumajanduslikus tootmises negatiivne välismõju (nitraadireostus), on saadava toodangu tegelik hind ühiskonnale kõrgem kui selle otsesed tootmiskulud, sest arvestama peab ka keskkonnale põhjustatud kahju. Üheks võimaluseks oleks teadlaste arvates rakendada korrigeerivat maksu, mis paneks tootja arvesse võtma väliseid kulusid, mida tootmine tekitab.

71. Maaülikool on analüüsinud lämmastikväetiste maksustamist. Väetiste ülemäärase tarvitamise maksustamine muudaks nende kasutamise säästlikumaks ja aitaks kompenseerida keskkonna taluvusläve ületavate kahjulike mõjude likvideerimist. Maaülikooli arvates on maksuga võimalik olulisi tulemusi saavutada, tuues välja, et „keemilises väetises sisalduva lämmastiku hinna 50% väetisemaks vähendab väetiste kasutust 9–23% ning üleliigset N hulka 10–15%“.²²

72. Põllumajandusministeerium analüüsis 2010. aastal taimekaitsevahenditele kehtestatud tasusid ja lõivusid ELi põhjatsooni kuuluvate riikide näitel, kuid leidis, et rakendatavate meetmete vajalikkuse hindamiseks on uuemaid andmeid veel vähe.

73. Põllumajandusministeeriumi arvates peaksid põllumajandustootjad hakkama koostama väetisebilansse, kus kultuuridele juurdeantavad väetisekogused oleksid tasakaalus muldade toiteelementide varu ja saakidega eemaldatavate toiteelementide kogustega. Riigikontroll leiab, arvestades tootjate suuri raskusi kasutatud väetiste ja taimekaitsevahendite koguste ja pindade kohustuslikus korras ülesmärkimisel põlluraamatutes ja statistilistes aruannetes, et toiteelementide bilansi koostamine pole ilmselt paljudele jõukohane.

74. Lämmastikväetistest lähtuva saaste vältimise ühe võimalusena on Põllumajandusuuringute Keskuse mõned spetsialistid välja pakkunud toiteelementide kasutuse üle sagedasema kontrolli kehtestamist. Praegu on isikul, kes taotleb riigilt toetusi, kohustus võtta iga 5 aasta järel

²¹ Taimede toitumise ja väetamise käsiraamat. Koost. Kärblane, H. Tallinn, 1996.

²² Keskkonnakaitse majandushoobade rakendamise vajadus ja võimalused Eesti põllumajanduses. EMÜ majandus- ja sotsiaalinstituut, 2008.

mullaproove fosfori, kaaliumi jm sisalduse määramiseks. NTA tootja puhul võiks aga lisaks sätestada kohustuse võtta mullaproove sagedamini ja määrata nendes proovides ära ka nitraadisaldus. Teiste spetsialistide arvates see süsteem aga siiski ei töötaks, sest sellisel juhul tuleks proovivõtmisel hõlmata 1 meetri ulatuses mullaprofiili ja teha proove vähemalt 2 korda aastas ning ka siis, kui lämmastiksisaldus on suur, ei saa väita, et see leostub, vaid selle võivad omastada taimed. Seetõttu ei määrata ka keskkonnatoetuste maksmisel nitraatide sisaldust.

75. Kokkuvõtvalt võib öelda, et osa tootjaid eirab hea põllumajandustava reegleid, põhjustades kahjulike ühendite leostumist vette. Kaitsmata põhjaveega aladel arendatakse liigintensiivset tootmist, mistõttu alad võivad kahjustuda, järelevalve selle üle on aga nõrk. Hea tava eiramise üheks põhjuseks on tootjate vähene teadlikkus väetiste ja taimekaitsevahendite optimaalsest kasutamisest. Olemasolev lämmastikväetiste kasutamise piirang NTA-l tegelikult ei tööta, sest piirang on seatud haritava maa keskmisena, mitte pinnauhiku kohta.

76. Riigikontrolli soovitused keskkonnaministrile:

- Luua NTA tegevuskavade tulemuste hindamisel selge seos praeguse olukorra ja juba lõppenud kavade elluviimisel saavutatud tulemuste vahel ning tulemustest lähtudes kavandada edasised tegevused. Rakendada rohkem uurivat seiret, mis aitaks selgitada reostuse põhjuseid ja hinnata veekvaliteedi muutumist.
- Tagada koostöös Põllumajandusministeeriumiga olemasolevate vee kvaliteedi uuringute andmete, sh laborite pestitsiidide ja lämmastikuühendite katseprotokollide koondamine Keskkonnateabe Keskusesse.
- Edastada tootjatele need NTA allikate ja karstialade andmed, mis puudutavad nende maal asuvaid veekaitsealasid.
- Tellida uuring taimekaitsevahendite kasutuskooormuse kohta nitraaditundlikul alal, et hinnata kasutuspiirangute kehtestamise vajadust veekvaliteedi säilimise tagamiseks.
- Valmistada ette veeseaduse muudatus, mille kohaselt nitraaditundlikul alal seni lubatud 170 kg lämmastikku haritava maa keskmisena asendada samakoguselise piiranguga hektari kohta.
- Valmistada ette veeseaduse muudatus, mis seaks keelu heit- ja reovete juhtimisele karstilehtrisse või karstijärve.
- Teha täiendavaid allikate ja karstialade lämmastikuühendite uuringuid väljaspool nitraaditundlikku ala ja otsustada selle põhjal nitraaditundliku ala laiendamise üle.

Keskkonnaministri vastus:

Keskkonnaministeeriumi poolt telliti 2008. aastal järgmised rakenduslikud uurimistööd:

1. "Ülevaade nitraaditundliku ala tegevuskava 2004–2008 rakendamisest, tegevuskava meetmete efektiivsuse hindamine, seirekavade sobivuse

hindamine“;

2. „Nitraaditundliku ala seirekava korrigeerimine“.

Tegevuskava efektiivsuse analüüsis olid kaasautorid Põllumajandusuuringute Keskusest ja Tallinna Tehnikaülikoolist. Eelnimetatud tööde tulemused on arvesse võetud uuendatud tegevuskava „Pandivere ja Adavere-Põltsamaa NTA tegevuskava aastateks 2009–2011“ (kinnitatud Vabariigi Valitsuse 29. detsembri 2009. a korraldusega nr 589) koostamisel. Seireprogrammide ajakohastamisel arvestatakse varasemate uuringute tulemustega ning vajadusel muudetakse olemasolevaid ja lisatakse uusi seirepunkte.

Keskkonnateabe Keskusesse on koondatud Keskkonnaministeeriumi poolt tellitud nii riikliku seire kui ka eraldi teostatud projektide veeuuringute tulemused. Põllumajandusministeeriumi ja Sotsiaalministeeriumi haldusala laborites tehtavate analüüside tulemuste koondamine eeldab ministeeriumitevahelisi kokkuleppeid. Andmete koondamise kohustus on kirjeldatud ka NTA tegevuskavas 2009–2011 (meede 1.5: koostöö arendamine riigi- ja teadusasutustega), mille kohaselt tuleb tõhustada eri andmekogude riskisutust ning tagada nendevaheline andmevahetus. Ühe võimalusena võib kaaluda andmebaaside riskisutuse loomist X-tee kaudu.

Vastav informatsioon on avaldatud Maa-ameti kaardiserveris <http://xgis.maaamet.ee/xGIS/XGis>. 2005. a augustis avaldati kõikide nitraaditundlike aladega maakondade ajalehtede vahel NTA põllumajandustootmisele kehtestatud kitsenduste kaardid mõõtkavas 1 : 150 000 (AS Regio) koos selgitustega. Samuti saadeti kaardid suurematele tootjatele, valdadele, Keskkonnaametile jt. Teemat on käsitletud ja viidatud andmeallikatele mitmetel seminaridel.

2010. aastal korraldatakse uuring ohtlike ainete sisalduse kohta pinnavees. Nimetatud uuringu käigus võetakse ka proovid taimekaitsevahendite jääkide analüüsimiseks. 2011. aastal on kavas intensiivse põllumajandustootmisega piirkondades korraldada täpsem uuring pestitsiidijääkide dünaamika selgitamiseks kuude lõikes. Eelnimetatud uuringute tulemusena saab vajadusel planeerida edasisi tegevusi.

Veeseaduse põllumajandusosa muutmiseks on moodustatud keskkonnaministri 9. veebruari 2009. a käskkirjaga nr 206 töögrupp, kuhu on kaasatud kõik huvigrupid. Töörühma poolt on muudatusettepanekute tegemine lõpufaasis ning menetlust jätkatakse käesoleva aasta septembrikuus. Eelnõus on ka nimetatud säte NTA-l lämmastiku kasutamise kohta

Kehtiva veeseaduse paragrahv 24 lõige 1 sätestab keelu reovee juhtimiseks põhjavette või külmunud pinnasele. Sama paragrahv sätestab samuti nõuded reovee puhastamisele ning puhastatud heitvee suublasse juhtimisele ja ka võimaluse vee erikasutusloaga näha ette erinõuded heitveele. Seega leiame, et küsimus on reguleeritud. Auditi aruanne käsitles Tamsalu reoveepuhasti puhastatud heitvee juhtimist Savalduma karsti. See on ainuvõimalik lahendus, kuna antud piirkonnas puuduvad võimalused heitvee mujale juhtimiseks. Pandivere kõrgustik on veelahkmeks Peipsi järve, Soome lahte ja Liivi lahte suubuvatele jõgedele. Kõrgustiku keskosas puudub 1375 km² suurusel alal alaline

vetevõrk (ojad, jõed), mistõttu pole võimalik suurel osal Pandivere kõrgustikul juhtida puhastist tulevat heitvett vooluveekogusse. Aastatel 1983–1992 uuriti büroo Eesti Maaparandusprojekt, Geoloogia Instituudi ja Hüdrometeoroloogiasteenistuse poolt põhjalikult Lääne-Virumaa veekaitsekskeemi koostamiseks heitvee ärajuhtimise võimalusi. Tulemusena leiti, et nimetatud piirkonnas puuduvad nii majanduslikult, ehitusgeoloogiliselt kui ka tehniliselt arvestatavad võimalused. Seetõttu pole võimalik Tamsalu, Vajangu, Triigi, Tõrma, Karinu, Järva-Jaani jts asulate heitvee ärajuhtimine vooluveekogudesse.

2006. a on Keskkonnaministeeriumi poolt tellitud rakenduslik uurimistöö „Seireprogrammi täpsustamine põllumajanduse mõju selgitamiseks pinna- ja põhjaveele“. Uuringu tulemusena ei tuvastatud selgelt väljatoodavaid NO₃ tõusva trendiga põllumajanduspiirkondi. Leiti üksikuid lokaalseid intensiivtootmisega piirkondi, mida pole otstarbekas teha eraldi NTA-ks, vaid seal tuleb rakendada muud veeseadusest tulenevaid võimalusi reostuse vältimiseks. Sellele vaatamata jälgib Keskkonnaministeerium nii riikliku veeseire kui ka rakendusuuringute (näiteks töös oleva uuringu „Suurtootmise mõju uuring põhja- ja pinnaveele“) tulemusi, et vajadusel korrigeerida ka NTA piirkonda.

77. Riigikontrolli soovitused põllumajandusministriile:

- Kaaluda, kas nitraaditundlikul alal põllumajanduskoormuse lisapiirangute kehtestamise korral kompenseerida põllumajandustootjatele sel põhjusel saamata jäänud tulu.
- Sätestada juriidiliste isikute põlluraamatute digitaliseerimise nõue (kompleksloa omanikele või alates teatud haritava maa suurusest), mis annaks võimaluse operatiivselt hinnata põllumajanduskoormuse osakaalu.

Põllumajandusministri vastus:

Põllumajandusministeerium peab keskkonnasäästlikku põllumajandustootmist väga oluliseks, mistõttu on rakendanud mitmeid põllumajanduskeskkonnaga seotud toetusmeetmeid Eesti maaelu arengukavades (edaspidi MAK).

Põllumajandusministeerium leiab, et piiranguid ei pea tingimata seadusega kehtestama, keskkonnahoidu saab soodustada ka muude tegevustega. Keskkonna ja paikkonnaga seotud toetusmeetmed ehk MAK 2007–2013 II telje toetused võib jagada kahte suuremasse gruppi: ühed, mis kompenseerivad saamata jäänud tulu ja lisakulutusi, ning teised, mille eest võetakse seadustest tulenevatest nõuetest kõrgemaid kohustusi ehk osutatakse ühiskonnale nn keskkonnateenust.

MAK-i aluseks olevad Euroopa Liidu õigusaktid ei näe ette meedet, mis võimaldaks kompenseerida tootjatele tulukaotust, mis võib tuleneda nitraadidirektiivi (91/676EMÜ) alusel VeeS-is või selle alamaktides sätestatud nõuetest. Juhul kui tootjatele kehtestatakse täiendavad nõuded veepoliitika raamdirektiivi (2000/60/EÜ) alusel ja kooskõlas veemajanduskavadega ning nõuded tootjatele kaasa reaalse tulukaotuse, oleks teoreetiliselt võimalik nõukogu määruse nr 1698/2005 (EÜ) artikli 38 alusel toetust rakendada. Nõukogu määruse nr 1698/2005 (EÜ) artikli 38 kohaselt on veepoliitika raamdirektiiviga

seotud toetust võimalik maksta iga-aastaselt kasutusel oleva põllumajandusmaa hektarite kohta, et kompenseerida põllumajandustootja kantud kulusid ja saamata jäänud tulu, mis tulenevad veepoliitika raamdirektiivi (2000/60/EÜ) rakendamisega seotud ebasoodsatest tingimustest asjaomastel aladel (vesikondade veemajanduskavadesse lisatud põllumajandusalad).

MAK tehnilise abi vahenditest oleks võimalik toetada uuringut selgitamaks välja nõuete täitmisest tulenevat tulukaotust. Tulukaotuse selgumisel saab kaaluda võimalust täiendada MAK 2007–2013 uue meetmega. Eelkõige tuleb arvestada, kas meetme rakendamiseks jätkub rahalisi vahendeid. Enne rakendamist vajaks uus meede nii siseriiklikku kui ka Euroopa Komisjoni heakskiitu. Toetuse andmise täpsemad tingimused lisati komisjoni määrusesse nr 1974/2006 (EÜ) artikliga 26a käesoleval aastal.

MAK-i kohaselt on nitraaditundlikul alal tegutsevatel põllumajandustootjatel võimalik taotleda mitmeid teisi keskkonnaga seotud toetusi. Põllumajandustootjatele, kes tegutsevad nitraaditundlikul alal, kompenseeritakse muu hulgas näiteks keskkonnasõbraliku majandamise toetuse (põllumajandusministri 21. aprilli 2010. a määrus nr 46 „Keskkonnasõbraliku majandamise toetuse saamise nõuded, toetuse taotlemise ja taotluse menetlemise täpsem kord” § 9 lõikes 5) kaudu ettevõtte maal asuva allika, karstilehtri, kaitsmata põhjaveega ala ja kaevu, sh dreanažikaevu ning võimaliku ohtliku punktrestusallika, milleks on kanalisatsiooniehitus, naftasaaduste hoidmise ehitus, siloladustamiskoht, sõnnikuhoidla ja väetisehoidla ettevõtet kajastavale kaardile kandmist. Nõue aitab põllumajandustootjatel oma ettevõtte maadel asuvate tundlike veeobjektide ning potentsiaalsete reostusallikate asukohta teadvustada ning seeläbi reostust vältida.

Kui MAK-i toetuste põhiline eesmärk on intensiivse tootmisega kaasnevate negatiivsete mõjude ennetamine ning halvemate tootmistingimuste ja keskkonnanõuetest tulenevate kulutuste ja piirangutest põhjustatud sissetulekute vähenemise eest hüvitiste maksmine, siis lisaks MAK-i toetustele on olemas mitmed Euroopa Põllumajanduse Tagatisfondist ja Eesti riigieelarvest finantseeritavad põllumajandustoetused, kuid nende eesmärgiks on eelkõige põllumajandusliku tootlikkuse tõstmine.

Põllumajandusministeerium juhib tähelepanu, et põlluraamatu pidamine võib juba alates 2003. aastast toimuda ka elektroonselt (põllumajandusministri 09.04.2003. a määrus nr 36 “Põlluraamatu vorm ja põlluraamatu pidamise kord”, § 3) ning paljud suured põllumajandustootjad seda teevadki, kuid kohustusena seda kehtestada ei saa.

Põllumajandusministeerium saab aru, et Riigikontroll soovib teha vahet isikute vahel nii, et juriidilisest isikust põllumajandustootjatele tuleks teha põlluraamatu elektroonne pidamine kohustuslikuks. Põllumajandusministeeriumile teadaolevalt ei ole Eesti Vabariigis veel arvuti nagu ka internetiühenduse omamist kohustuslikuks tehtud. Seega võivad Põllumajandusministeeriumile teadaolevalt kohustuslike tegevuste puhul kõik isikud kasutada kas paber kandjal asjaajamist või elektroonsel asjaajamist. Põllumajandusministeerium palub Riigikontrollil viidata seadusele, mille kohaselt juriidilisel isikul peab arvuti olema ehk mille

alusel peaks põllumajandusministri määruses kohustusena kehtestama, et juriidilisest isikust põllumajandustootjad peavad põlluraamatut just elektroonselt pidama. Sellise aluse olemasolu korral on põllumajandusministri määruse muutmise võimalik.

Põllumajandusministeerium leiab, et põlluraamatu digitaalset esitamist ei saa teha ainuvõimalikuks ja kohustuslikuks hoolimata sellest, millise tunnuse alusel me põllumajandustootjaid liigitame. Arvestades näiteks füüsiliste isikute suurt arvu tootjate seas, tekitame ebavõrdse kohtlemise juriidilistele isikutele lisanõude kehtestamisega.

Põllumajandusministeerium mõistab elektroonse põlluraamatu mõtet (andmed ühtses andmebaasis) statistika kogumise ja järelevalve teostamise lihtsustamisel. Põllumajandusministeerium leiab, et andmete kättesaadavus, nõuete täitmise järelevalve ja põllumajandustootjate teadlikkus tõuseks seeläbi oluliselt. Põlluraamatu elektroonsel esitamist saaks toetustega siduda ning näiteks teatud andmete vabatahtliku elektroonse esitamise atraktiivseks teha. Põllumajandusministeerium tegutseb sellel suunal, kuid tegemist on pikaajalise projektiga, mis enne paari-kolme aastat kindlasti tööle ei hakka ning ilmselt nõuab ka lisaraha. Näiteks PRIA IT-arendustöodes kaalutakse võimalusi põlluraamatu ja toetuste taotlemise võimaluste ühildamiseks. Tulevikuarendustest saab Põllumajandusministeerium kindlamalt rääkida siis, kui eelarveliste vahendite seis paraneb ning PRIA IT-arenduste teostamine saab reaalseks.

Põllumajandusministeerium kaalub põlluraamatu teatud andmete vabatahtliku elektroonse esitamise ja ühtse andmebaasi loomise võimalusi.

78. Riigikontrolli soovitus Põllumajandusameti peadirektorile: teha taimekaitse hooaegadel süvendatud kontrollid veekaitsepiirangute järgimise üle allikate ja karstialade ümbruses.

Põllumajandusameti peadirektori vastus:

Taimekaitse valdkonnas soovime juhtida tähelepanu asjaolule, et PMA on määratud täitma ühenduse liikmesriigi pädeva asutuse ülesandeid ning reeglid ja nõuded taimekaitsevahendite turule lubamisele ja turustamisele on sätestatud ühenduse õigusaktidega (Dir. 91/414, jt.), kus on muu hulgas määratletud nii mõisted ja regulatsioonid kui ka nende mõju ja ulatus. Teemavaldkonna käsitlemisega muus kontekstis ja teisiti tõlgendatuna ei ole seetõttu PMA-l kui seaduse alusel tegutseval asutusel võimalik nõustuda. Mitmete järelduste puhul jääb selgusetuks, millistele alusandmetele tuginevalt on nendeni jõutud. Nii näiteks puuduvad meil andmed, mis kinnitaksid eelnõu p. 58 toodud väidet taimekaitsevahendite kulunormide mitmekordse ületamise kohta, mis juhul, kui see vastaks tõele, oleks kindlasti leidnud tuvastamist ka järelevalve käigus, ja mida kinnitasid ka koos teie asutuse esindajaga läbi viidud 8 kontrollimist. Eelnõu kohaselt pärinesid andmed Statistikaametile esitatavatest aruannetest, mistõttu võib siin pigem olla tegemist (ka meile teadaolevate ja muret tekitavate) küsitavustega ettevõtjatelt andmete kogumise meetodikas. Põllumajandusameti ametnikud neid aruandeid ei näe ega saa seetõttu nende andmete olemust ka kontrollida, samas kui tegelikkusele vastavate andmete saamisest oleksime, kaasa arvatud

riskide hindamiseks ja kontrollitoimingute planeerimiseks, vägagi huvitatud.

Väetiste valdkonnas on seisukohad paljuski sarnased, kuna ka siin on PMA pädevus piiratud õigusaktide, sealhulgas väetiseseadusega. Väetiseseaduse § 3 lõige 1 sätestab „väetise käitlemine käesoleva seaduse tähenduses on väetise turustamisotstarbeline tootmine, pakendamine, märgistamine, Eestisse toimetamine ja turustamine“. Väetiste kasutamise kontroll, nagu kirjeldatud mitmes kohas eelnõus, PMA pädevusse ei kuulu. Kontroll kõrge lämmastikusisaldusega väetiste käitlemise üle on PMA kohustus ja seda teostatakse seaduses määratud ulatuses. Nõuded kõrge lämmastikusisaldusega ammooniumnitraatväetiste käitlemisele ja ohutusele on sätestatud Euroopa Parlamendi ja Nõukogu määrusega (EÜ) nr 2003/2003. Väetiseregistri pidamise eesmärk on turustatavate väetiste ja nende käitlejate kohta andmete kogumine ja süstematiseerimine, muu hulgas nende üle kontrolli teostamise võimaldamiseks, mitte ohtlike väetiste registreerimine. Ka ei saa nõustuda eelnõu p-ga 101, et väetisepulbrid ja vesilahused ei kujuta ohtu keskkonnale, kuna see sõltub konkreetsest väetise koostisest.

Järelevalve

79. Järelevalve peab andma kinnituse, et tootjad kasutavad taimekaitsevahendeid ja väetisi nõuetekohaselt, ning avastama keskkonnareostuse juhud. Järelevalve tõhususele annab lõpphinnangu pinna- ja põhjavee kvaliteet: mida vähem on vees kahjulikke jääke, seda tulemuslikum on järelevalve.

80. Taimekaitsevahendite ja väetiste käitlemise nõuetekohasuse üle teevad riiklikku järelevalvet Põllumajandusamet ja Keskkonnainspeksioon. Teised asutused teostavad kontrolle oma pädevuse piires (vt tabel 4).

Tabel 4. Järelevalve teostajad valdkondade kaupa kemikaalseaduse, väetiseseaduse ja taimekaitseaduse alusel

Väetiste hulгимүүк, ladustamine (kemikaalseadus)	Väetiste käitlemine (väetiseseadus)	Taimekaitsevahendite käitlemine (taimekaitseadus)	Nõuetele vastavuse kontroll (määrus 73/2009/EÜ)
Keskkonnainspeksioon – keskkonnajärelevalve (KS, § 24 lg 4)	Põllumajandusamet – väetise turustamise ja nõuetekohase käitlemise järelevalve (VS, § 29 lg 1; § 37)	Põllumajandusamet – järelevalve kõigi taimekaitseaduses sätestatud nõuete üle (TaimKS, § 88)	PRIA – järelevalve toetuste üle, kus taotleja peab täitma keskkonnakaitse miinimumnõudeid või on võtnud kohustuse täita kogu majandusüksuses keskkonnasõbraliku tootmise või majandamise põhinõudeid
Tehniline Järelevalve Amet – kontroll käitlemise ohutuse ja arvestuse üle suurõnnetuse ohuga ettevõttes (KS, § 24 lg 1)	Tarbijakaitseamet – väetise pakendi või märgistuse nõuete rikkumise tuvastamine (VS, § 40)	Maksu- ja Tolliamet – taimekaitsevahendi registrisse kandmise kontroll, kui see tuuakse Eestisse ühendusevälisest riigist (TaimKS, § 88 lg 5)	Põllumajandusamet – taimekaitsevahendite nõuetele vastavuse kontroll
Terviseamet – hulгимүүгис oleva kemikaali turustamiseks esitatud nõuete täitmise kontroll (KS, § 24 lg 7)	Maksu- ja Tolliamet – järelevalve tollieeskirjade täitmise üle (VS, § 29 lg 2)		Keskkonnainspeksioon – väetiste nõuetele vastavuse kontroll
Päästeamet – kontroll ettevõtte hädaolukorra lahendamise plaanide üle (KS, § 24 lg 2)			
Tööinspeksioon – kontroll töötervishoiu- ja tööohutuse nõuete täitmise üle (KS, § 24 lg 3)			
Tarbijakaitseamet – kontroll ohtliku kemikaali jaemүүгінõuete täitmise üle (KS, § 24 lg 5)			
Maksu- ja Tolliamet – ammoniumnitraadi detonatsioonikindlust tõendava dokumendi kontrollimine (KS, § 24 lg 6)			

Allikas: Riigikontroll

81. Suure lämmastikuisaldusega väetiste ladustamine ja turustamine on lämmastiku plahvatusohu tõttu kujunenud erilist tähelepanu vajavaks tegevusalaks. Riigikontrolli arvates kulutatakse sellesse muude valdkondadega võrreldes aga ebaproportsionaalselt palju ressursi ja tagaplaanile on jäetud mineraalväetiste tegelik kasutus, millest veereostus alguse saab.

Järelevalve ei keskendu põllumajandusest tuleneva pinna- ja põhjavee reostuse vältimisele

82. Taimekaitse ja väetise valdkonda reguleerivate õigusaktide järgi kontrollib **Põllumajandusamet** taimekaitsevahendite turule lubamist, taimekaitsetunnistuse olemasolu, taimekaitsepritsi korrasolekut ja taimekaitsetööl ohutusnõuetest kinnipidamist; väetiste osas on kontrollimised kavandatud toodete turuletoomise ja hulgimüügi tasandile.

83. Põllumajandusameti tegevuse olemus ja ülesanded langevad kokku põhimõttega, mille kohaselt põllumajandustootmise nõuetekohane järelevalve peab olema suunatud tootjate kontrollimisele. Ameti tegevus oleks aga märksa eesmärgipärasem, kui lisaks taimekaitsele oleksid selgelt fikseeritud ka väetistega seotud kohustused.

84. Õigusaktides (taimekaitseseadus, väetiseseadus) on põhirõhk vahendite turule lubamisel ja müügireeglitel. See asjaolu ei peaks aga tähendama, et taimekaitsevahendite ja väetiste kasutuse ja mõju kontroll jäetakse tagaplaanile.

85. Põllumajandusameti inspektorid võiksid põllutööperioodidel teha intensiivsemalt kontrolle veekaitsepiirangute järgimise üle allikate ja karstialade ümbruses, võtta kemikaalide kasutuse õigsuse tuvastamiseks pinnase- ja veeproove. See on võimalik ka olemasolevate seaduste raames.

Veereostuse põhjustaja jääb enamasti avastamata

86. Taimekaitsevahendite kasutamise järelevalve toimib praegu suhteliselt hästi, kuid järelevalve ei lähe asjaga n-ö lõpuni. Näiteks kui seire käigus on veest leitud jääke, mille päritolu ja kasutusala ei ole teada, siis jätab ka järelevalve otsad lahtiseks.

- 2007. aasta seireandmete põhjal olid levinumateks jääkideks põhjavees heptakloor ja kloorpürifoss, mis pole Eestis taimekaitsevahendina kasutamiseks olnud kunagi lubatud.

87. Riigikontrollile selgitati, et kui tegu ei ole taimekaitsevahenditega, siis on neid ilmselt kasutatud kui biotsiide. Biotsiidide üle Põllumajandusamet aga järelevalvet ei tee, kuna see on Terviseameti pädevuses. Riigikontroll ei pea siiski tõenäoliseks biotsiidide jõudmist põhjavette, kuna neid aineid kasutatakse lokaalselt (eelkõige näriliste tõrjeks ladudes). Et kloorpürifoss on olnud ELis üheks enim kasutatud taimekaitsevahendiks, siis tuleks põhjuseid hakata otsima eelkõige sealt.

88. Proovianalüüside tulemuste põhjal on võimalik veenduda, et tootja kasutas taimekaitsevahendeid nõuetekohaselt – õige kulunorm, andmise aeg ja töötlemiskord –, samuti saaks põhimõtteliselt tuvastada ka keelatud ainete kasutamist. Kuna järelevalve seire tulemusel selgunud reostusjuhtumitega ei tegele, ei ole ka süüdlasi leitud.

89. Lämmastikväetiste kasutusega ja nitraadireostusega Põllumajandusamet ei tegele, kuigi ohud põhja- ja pinnavee saastumisega seoses on suured. Lämmastikväetised on praegu turustatavatest väetiselikiidest suurima osakaaluga ja nende kasutuse kasv jätkub, sõltudes tootjate majanduslikest võimalustest.

90. Valitsuse kinnitatud NTA tegevuskavas 2009–2011 on Põllumajandusametit nimetatud veekaitse valdkonnas ühe võtmeisikuna.

- Tegevuskavas seatud ülesande „Järelevalve tõhustamine põllumajandustootjate poolt põhja- ja pinnavee kaitse nõuete täitmise üle“ üheks vastutajaks on märgitud Põllumajandusamet.

91. Vastavate kompetentside tekitamisse on ministeerium seni suhtunud pealiskaudselt. Riigikontroll leiab, et seoses mainitud ülesandega tuleks järelevalves täienduste tegemist jätkata. Põllumajandusministeerium peaks hakkama aktiivsemalt osalema nitraadidirektiivi nõuete täitmise korraldamisel.

92. **Keskkonnainspeksioon** tegutseb keskkonnakaitse kõigis valdkondades, teostades kontrolli keskkonnajärelevalve seaduses, samuti veeseaduses ja kemikaaliseaduses sätestatud korras. Seega lasub üldine keskkonnajärelevalve Keskkonnainspeksioonil, kes aga paljude kohustuste kõrval pole suutnud piisavalt tegeleda põllumajanduskemikaalidest lähtuva reostusega.

93. Nitraadireostusega on Keskkonnainspeksioon tegelenud eelkõige orgaaniliste väetiste käitlemise kontrollide kaudu. Mineraalväetiste kasutamist ei kontrollita, v.a nõuetele vastavuse kontrollimine PRIA toetuste maksmise raames. Keskkonnainspeksioon registreeris aastatel 2008–2009 ühe väärteo ja tegi ühe ettekirjutuse seoses mineraalväetiste hoiustamisega.

94. Asjaolu, et seire tulemused annavad oluliselt rohkem infot kui füüsilised kontrollid ja viitavad rikkumistele, näitab, et järelevalve pole olnud tõhus. Nitraatide sisalduse progresseeruv kasv on tõsine probleem. Järelevalve autoriteedile mõjub õnnestavalt, et seire tulemusel avastatud juhtumitega edasi ei tegeleta.

95. Riigikontroll on seisukohal, et kui seire tuvastab reostuse ohu, siis peab järelevalve leidma reostaja ja võtma tõenduseks kontrolliproovid. Täiendavate analüüside tulemused peaksid minema ka seirearuandesse.

96. Peamised põhjused, miks järelevalve ei toimi tõhusalt, on kokkuvõtvalt järgmised:

- Rikkumised, mis on avastatud seire käigus, jäävad tähelepanuta, kuna järelevalveametkonnad pole seireandmetega kursis.
- Ei selgitata, kes ja mis tingis preparaatide vale kasutamise: veeproove pinna- ja põhjaveest pestitsiidide jääkide ja nitraatide määramiseks järelevalve ei võta, mistõttu ei ole võimalik reostust avastada ja kellegi süüd selle tekitamises tõendada.
- Järelevalve käigus ei veenduta, kas käitiste esitatud aruannetes märgitud taimekaitsevahendite ja väetiste kogused vastavad tegelikule vajadusele ning kas need kogused võivad kaasa tuua keskkonnaohu.

97. Vajab lõpuni mõtlemist, kuidas järelevalves osalevate ametkondade (Põllumajandusamet, Keskkonnainspeksioon, Terviseamet) nõuete kontrollimise kohustusi selgelt kindlaks määrata, et vältida kattumisi või

Järelevalves ei kasutata õigusrikkumiste avastamiseks kõiki allikaid, sh seireandmeid

katmata alasid. Võimalikud muudatused kontrollimehhanismides võrreldes praeguse olukorraga peaksid Riigikontrolli arvates suurendama eelkõige Põllumajandusameti spetsiifilisi kohustusi ja pädevust, tagades, et amet hakkaks oma senise põhitegevuse – taimekaitse ja väetiste ohutu turulelubamise kontrollimise – kõrval tegelema ka taimekaitsevahendite ja väetiste kasutamise tagajärgedega.

Väetiseregistri pidamise põhimõtted vajavad ülevaatamist

98. Väetisemäärus (2003/2003/EÜ) käsitleb üksnes „EÜ VÄETIS“ määrgistusega väetise lubamist turule ega reguleeri Eestis toodetud väetiste registreerimist ja turustamist (viimast reguleerib väetiseseadus).

99. Väetiseseaduse kohaselt peab turustatav väetis olema registreeritud väetiseregistris, välja arvatud väetis määrgistusega „EÜ VÄETIS“. Registri pidamise eesmärk on turustamisotstarbeliste väetiste ning väetiste käitlejate ja nende tegevusvaldkondade kohta andmete kogumine ja süstematiseerimine. Registreerimisega soovitakse veenduda väetise ohutuses inimese ja looma tervisele, keskkonnale ning väetise soodsas mõjus taimetele ja taimekasvatussaadusele. Registri volitatud pidaja on Põllumajandusamet.

100. Kui käsitletakse väetiste tootmist ja kasutamist üldiselt, siis opereeritakse tavaliselt kolme põhiliigiga: lämmastik- (N), fosfor- (P) ja kaaliumväetised (K), mis on suuremate saakide saamiseks olulised. Registris oli auditi ajal aga mitmeid NPK-väetisi, mille kohta ei leia andmeid nende toimeainete sisalduse kohta, mistõttu ka nende võimalikku väärkasutamist (nt nitraaditundlikul alal) pole võimalik tuvastada. Sellised kanded on registrisse tehtud ajavahemikul 1999–2004, kui puudusid täpsemad nõuded väetise registreerimise kohta. Tootjad ei ole avaldanud soovi neid registrist kustutada, seaduslik alus seda teha Põllumajandusametil aga puudub.

101. 2010. aasta alguse seisuga oli väetiseregistris 690 nimetust. Sinna on kantud väetisepulbreid, vesilahuseid ja komposte, mille toitained praktilist ohtu keskkonnale ei kujuta. Näiteks turba- ja puutuhas pole lämmastikku ja fosforit üldse, mõnes kompostis on lämmastikku vaid 0,5%.

102. Teisalt pole Põllumajandusministeerium orgaanilis-mineraalsete väetiste kohta koostisnõudeid kehtestanud. Seetõttu kannab osa väetiste tootjaid või importijaid oma tootesegud registrisse, teised jälle seda ei tee. Sellisena kaotab register oma mõtte.

103. Et väetiseliike lisandub pidevalt, siis oleks üheks võimaluseks asendada praegune väetiseliikide nimekiri uuega, kus oleks nimetatud väetiste tunnustatud koostisosad, mida väetisetootjad võivad vabalt omavahel kombineerida. Põllumajandusameti selgitusel on ELis võetud suund uue väetiseid reguleeriva õigusakti väljatöötamisele, mis asendaks praegu kehtivat määrust (2003/2003) ja mis esialgsete kavatsuste kohaselt jõustuks 2013. aastal. Uus õigusakt peaks reguleerima lisaks mineraalväetistele ka orgaaniliste ja orgaanilis-mineraalsete väetiste ning kasvusubstraatidega seonduvat.

104. Põllumajandusameti väetiste osakond peab enda üheks põhiülesandeks väetiste järelevalve tulemuslikkuse hindamist ja analüüsi

Väetiste turuvalvesüsteem on jäik, kohanemata turu muutustega

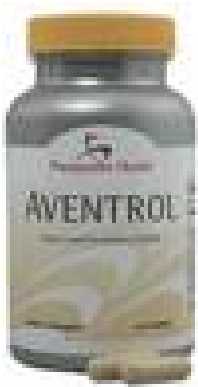
(info ameti kodulehel). Samas ei ole amet sellekohaseid aruandeid koostanud ega avaldanud, v.a väärtegade üldistav statistika.

Taimekaitses kasutatakse taimekaitsevahendite kõrval üha rohkem registreerimata kemikaale

Taimekaitsevahend – toimeaine või seda sisaldav valmistis, mis on viidud kasutajale sobivasse vormi ning on ette nähtud taime ja taimse saaduse kaitseks taimekahjustajate eest või nende mõju vältimiseks.

Allikas: taimekaitseseadus, § 51; 91/414/EÜ, art 2

Taimekaitseseadus ei reguleeri kemikaalide kasutamist taimekaitses

Kemikaalid nagu Aventrol, Dassoil, Dash, Kemiwett, Contact jt laiendavad põllumajanduskeemia ringi.

105. Taimekaitseseaduse kohaselt tuleb kõik Eestis kasutamiseks lubatud taimekaitsevahendid kanda taimekaitsevahendite registrisse. Juhtumeid, kus Põllumajandusamet on jätnud taimekaitsevahendi turustamise taotluse täies mahus rahuldamata, ei ole (vahel on mõne kasutusala tarvis jäetud luba andmata).

106. Põllumajandusamet ja Põllumajandusministeerium leiavad, et kõik taimekaitsevahendid ongi kantud taimekaitsevahendite registrisse. Arusaamatused saavad alguse aga sellest, mida pidada taimekaitsevahendiks, sest taimekaitsevahenditena kasutatakse ka kemikaale.

107. Nii kasutatakse taimekaitsetöös mitmesuguseid kleepaineid, mis lisatakse pritsimislahusele selleks, et parandada põhitõrjeaine toimet: Contact, Silvet Gold, Dash jt. Kuna need ained on mõeldud taimede eluprotsessi mõjutamiseks muul viisil kui toitainena, siis kattub see taimekaitseseaduses sätestatud taimekaitsevahendi mõistega²³ ja seega peaksid nad olema ka registris, kuid Põllumajandusamet lõpetas nende registrisse kandmise 2007. aastal.

108. Põllumajandusministeeriumi arvates ei ole nende registreerimine mõistlik, leides, et need on ohutud. Riigikontroll käsitleb neid aineid kemikaalidena ja märgib, et kemikaalid ja nende omadused on määratud kemikaaliseaduses. Kemikaalide osatähtsus taimekaitsevahendite kogumahust võib hinnanguliselt olla 2–5%, kuid nende toodete nomenklatuur üha laieneb. Seejuures ei pruugi mitte kõikide kemikaalide kasutamine avalduda aruannetes.

- Nii tuvastas Riigikontroll käitleja taimekaitsevahendite laos taarat, mille etikett näitas, et tegemist on 90% äädikhappega. Saadud selgituste järgi kasutati kemikaali umbrohutõrjel, kuid selle kasutamist tootja oma aruandluses ei näidanud.

109. Taimekaitsevahendite puhul saab Põllumajandusamet riiklikku järelevalvet teha taimekaitsevahendite kasutamise nõuete täitmise üle. Kemikaalide üle teevad aga kemikaaliseaduse kohaselt järelevalvet Keskkonnainspeksioon ja Terviseamet. Sellest tulenevalt võib väita, et küsimused kemikaalide kasutamisest taimekasvatuses ja sellealast järelevalvest jäävad praegu lahtiseks. Asi laheneks, kui Põllumajandusamet hakkaks taas kõiki taimekaitses kasutatavaid aineid registreerima.

110. Kokkuvõtvalt, kuna mitmeid taimekaitses kasutatavaid aineid ei kanta registrisse, erineb nende turustamise ja järelevalve korraldus kehtivatest normidest.

²³ Taimekaitseseadus, § 51 lg 1 p 2

Andmed ei ole eelneva töötluseta kasutatavad teadusuuringute ja tegevuskavade hindamiseks

111. Andmed taimekaitsevahendite ja väetiste kasutamise kohta peavad olema täpsed, sest selle alusel hinnatakse süsteemi tõhusust ja kavandatakse meetmeid. Praegu võivad algandmed taimekaitsevahendite ja lämmastikväetiste kasutuse kohta olla küll õiged, kuid need on jäänud vajalikul tasemel lõpuni töötlemata.

112. Statistikaameti (SA) kogutud andmestikuga ei saa rahul olla, sest kasutatud taimekaitsevahendite kogused ei ole arvestatud ümber toimeaine sisaldusele. Põllumajandustootjad esitavad SA-le käitises kasutatud taimekaitsevahendite kogused füüsilises kaalus.

- Näiteks märgib kasutaja oma aruandes, et käitises kulutati 100 liitrit herbitsiidi Agro-Glyfos. Statistikaamet võtab selle arvu – 100 l – töötlemata kujul aluseks, kuigi toimeaines kasutati seda herbitsiidi 36 liitrit.

SA tunnistab, et pole taimekaitsevahendite andmeid ümber arvestanud toimeainepõhiseks. Kui vaadata Põllumajandusameti (PA) koduleheküljel avaldatud Eestisse aastate jooksul sisse toodud taimekaitsevahendite koguseid (toimeaines) ja SA arvusid taimekaitsevahendite kasutamise kohta (füüsilised kogused), nähtub ligikaudu kahekordne vahe kogustes (vt tabel 5). Hinnanguliselt peaks see vahe olema aga suurem kui kaks korda. Seetõttu on võimalik, et ka tootjate esitatud andmetes võivad esineda vead.

Tabel 5. Taimekaitsevahendite registreerimine ja kasutamine 2005–2008 (toimeaine tonnid)

Aasta	Eestis turustatud (PA registriandmed)	Eestis kasutatud (SA andmed)	Vahe
2007	460	898	+438
2006	466	775	+309
2005	393	349	-44

Allikas: Riigikontroll PA ja ESA andmete põhjal

113. Edaspidi tuleks saavutada andmete ümberarvutamine ja avaldamine toimeainepõhiselt. Riikliku statistika andmeid kasutatakse ametliku allikana teadusuuringutes. Järeltöötluseta annavad riikliku statistika andmed taimekaitsevahendite kasutamisest vääralt pildi.

114. Taimekaitsevahendite kõrval vajab korrastamist ka väetiste arvestus. Aruandekohuslased esitavad mineraalväetiste andmed füüsilises kaalus, märkides juurde NPK sisalduse protsentides. Andmete töötluste käigus tehakse ümberarvestus toitainetele. Orgaaniliste väetiste puhul, milles on samuti NPK-toitained, SA sellist ümberarvestust ei tee. Seetõttu ei saa väetiste andmeid ilma eelneva töötlemiseta kasutada selleks, et hinnata, kui palju anti kultuurile või pinnauhikule tegelikult toitaineid.

115. Et saada korrastatud andmeid, oleks vaja andmete kogumiseks, töötlemiseks ja avaldamiseks leida meetodiliselt sobivaim lahendus nii riigisisestele andmetarbijatele kui ka ELi õigusaktidest tulenevate kohustuste täitmiseks. Andmete töötluste ebapiisavus halvendab veekaitse meetmete rakendamist, sest veeseisundi halvenedes ei saa kindlalt öelda,

kui suur oli tekitatud reostuses eraldi näiteks mineraal- ja orgaaniliste väetiste osa. Ka ei saa välja tuua pinnauhiku kohta pestitsiidikoormust, mida tuleks kasutada taimekaitsevahendite koguste võrdluses nii Eesti piirkondade kui ka teiste riikidega. Eraldi nitraaditundliku ala kohta taimekaitsevahendite ja väetiste kasutamise andmeid ei ole, kuigi vajadus selle järele on olemas, sh NTA tegevuskavade tulemuste hindamiseks.

116. Riigikontrolli soovitused põllumajandusministrile:

- Valmistada ette taimekaitsevahendite muudatused, mille kohaselt kõik taimekaitses kasutatavad ained tunnustatakse ja lubatakse turule, kehtestades neile taimekaitsevahenditega sarnased nõuded. See võimaldab saavutada olukorra, et taimekaitses oleksid kasutusel üksnes ohutuskontrolli läbinud ained ja nende üle teostaks järelevalvet üks ametkond – Põllumajandusamet.
- Valmistada ette taimekaitsevahendite ja väetisevahendite muudatused, mis annaks Põllumajandusametile õiguse ja kohustuse teha järelevalvet pinnase ja vee taimekaitsevahendite jääkide ja lämmastikuühenditega saastumise üle.

Põllumajandusministri vastus:

Põllumajandusministeerium ei saa nõustuda Riigikontrolli ettepanekuga muuta taimekaitsevahendite seadust nii, et Euroopa Liidus alates 1992. aastast kehtivast toimeainete heakskiitmise menetluselt mindaks üle ainete tunnustamise menetlusele. Taimekaitsevahenditega seonduvat reguleeritakse juba Euroopa Liidu õiguses ja siseriiklik õigus peab sellega kooskõlas olema.

1992. aastal algatas Euroopa Komisjon kõikide taimekaitsevahendites kasutatavate toimeainete üle ülevaatamise protsessi, mille käigus peab iga taotleja tõestama teaduslikel alustel, et konkreetsele toimeainele on olemas inimese tervise, keskkonna, ökotoksikoloogia ja toiduahelas esinevate jääkide seisukohalt ohutu kasutusala Euroopa Ühenduses. Toimeained jagati 4 etappi, hindamisega plaaniti valmis saada 2008. aasta lõpuks. Kuna esimeste toimeainete lisamisest nõukogu direktiivi 91/414/EMÜ Lisasse 1 (taimekaitsevahendites kasutada lubatud toimeainete loetelu) on möödunud üle 10 aasta, vaadatakse seoses teaduse ja tehnika arenguga pidevalt üle varasemaid toimeainete kohta tehtud katseid ja otsuseid. Riskianalüüsi küsimustega tegeleb alates 2003. aastast Euroopa Toiduohutusamet (EFSA, *European Food Safety Authority*), Euroopa Komisjon otsustab riskide haldamise üle.

Iga toimeaine hääletatakse nõukogu direktiivi 91/414/EMÜ Lisasse 1 Toiduahela ja Looma Tervishoiu Alalise Komitee (SCFCAH, *Standing Committee on the Food Chain and Animal Health*) istungil.

Euroopa Parlamendi ja Nõukogu otsekohalduv määrus nr 1107/2009 taimekaitsevahendite turulelaskmise kohta (määrust kohaldatakse alates 14. juunist 2011. a) täpsustab reegleid toimeainete, taimekaitsevahendite, sünergistide, abiainete, põhianete ja muude koostisainete hindamisprotseduuris ja turuleviimises.

Põllumajandustootmises (taimekaitses) kasutatakse erinevaid aineid ja kõigi nende ainete registreerimine ja järelevalve nende kasutamise üle ei

ole mõistlik, sellisel juhul tuleks ka vesi, mis on samuti aine, registreerida või näiteks taimeekstraktid, mis on looduslikud toimeained, mis võivad mõjuda nii mürgisuse esilekutsujana kui ka peletajana või feromoonpüünised, mis meelitavad kahjureid peibutava lõhnaga, on ka taimekaitses kasutatavad ained, või vee pindpinevust vähendavad ained, mida lisatakse paagisegudele.

Seega ei pea Põllumajandusministeerium vajalikuks ja põhjendatuks kehtestada rangemaid nõudeid kui Euroopa Liidu õiguses ning nõuda kõigi taimekaitses kasutatavate toimeainete heakskiitmist ja taimekaitsevahendina registreerimist.

Sellest tulenevalt ei ole põhjendatud kõigi selliste ainete üle järelevalvekohustuse panemine üksnes Põllumajandusametile.

Euroopa Taimekaitse Assotsiatsioon on 2010. a märtsis avaldanud õigusbüroolt „Pappas&Associates“ tellitud hinnangu EL liikmesriikides taimekaitsevahendite turule lubamise (autoriseerimisskeemide) protseduuri võrdluse kohta. Nimetatud töös anti Põllumajandusametis läbiviidava protseduuri kohta väga hea hinnang võrreldes teiste liikmesriikidega. Nimetatud töö tulemused on kättesaadavad: http://ww.agri.ee/public/juurkataloog/TAIMETERVIS/taimekaitse/Acrobat_Document.pdf.

Justiitsministeerium on ette valmistanud keskkonnaseadustiku üldosa seaduse eelnõu (kättesaadav e-õiguses), mis koos hiljem valmiva eriosaga peaks täpsemalt reguleerima keskkonnakaitses keskkonnanäringute eest, sh saastamist, piirväärtusi jne.

Põllumajandusministeeriumi hinnangul väljuks pinnase ja vee taimekaitsevahendite jääkide ja lämmastikuühenditega saastumise üle järelevalve tegemine Vabariigi Valitsuse seaduse § 64 lõikes 1 sätestatud Põllumajandusministeeriumi valitsemisala piiridest.

117. Riigikontrolli soovitus Keskkonnainspeksiooni peadirektorile: analüüsida seireleide eesmärgiga tuvastada järelevalvemenetluse käigus põhja- ja pinnavees normist suuremate lämmastikuühendite tekkimise põhjused ning rakendada abinõusid edasise reostuse vältimiseks või vähendamiseks.

Keskkonnainspeksiooni peadirektori vastus:

Keskkonnainspeksioon arvestab tööplaani koostamisel auditi eelnõus tehtud soovitusel analüüsida seireleide eesmärgiga selgitada järelevalvemenetluse käigus põhja- ja pinnavees normist suuremate lämmastikuühendite tekkimise põhjuseid. Põhja- ja pinnavees levivate kahjulike ülenormatiivsete jääkide tekitajate tuvastamisel rakendab Keskkonnainspeksioon abinõusid edasise reostuse vältimiseks või vähendamiseks.

118. Riigikontrolli soovitus Statistikaameti peadirektorile:

- Korrastada andmete kogumise meetodika selliselt, et statistiliste andmete avaldamisel taimekaitsevahendite ja väetiste kohta on arvestus tehtud toimeainete, mitte kasutatud koguste kohta.

- Otsustada koostöös Põllumajandusministeeriumiga taimekaitsevahendite ja väetiste kasutamise andmete kogumine eraldi nitraaditundliku ala kohta.

Statistikaameti peadirektori vastus:

Juhime Riigikontrolli tähelepanu asjaolule, et EL tasemel ühtset metoodikat taimekaitsevahendite kasutuse statistika osas ei ole siiani olnud. Eelmisel aastal vastuvõetud taimekaitsevahendite kasutuse statistikamäärus on nüüd loonud aluse võrreldava statistika tootmiseks liikmesriikides.

Seoses uue EL määrusega taimekaitsevahendite kasutamise statistika kohta, mis näeb ette taimekaitsevahendite kasutamise statistika esitamist Eurostatile üksikute toimeainete kohta, on Statistikaametis kavas taimekaitsevahendite statistika korrastada ja üle minna andmete avaldamisele toimeainete tasemel. Lähtuvalt EL tasemel kinnitatud metoodikast on läbiviidud ka pilootprojekt aastal 2007. Andmeid koguti taimekaitsevahendite kasutuse kohta nisul 2006. aasta kohta.

Taimekaitsevahendite kasutuse statistikamäärusele vastavalt hakatakse andmeid Eestis tootma ja avaldama aastast 2015. Statistikaamet on tööplaanides ette näinud 2006.–2008. aasta andmete ümberarvestuste tegemise 2011. aasta jooksul. Varasemate aastate ümberarvestuste tegemine nõuab täiendavat ressursi.

2009. aastal vastuvõetud EL määrus taimekaitsevahendite kasutamise statistika kohta eeldab andmete koostamist suurel detailsuse tasemel (iga toimeaine koguse ja töödeldud pinna kohta riigi koondi koostamine põhiliste kultuuride lõikes) ja on ressursimahukas. Selletõttu näeb ka EL määrus taimekaitsevahendite kasutamise statistika kohta ette andmete koostamist ja edastamist üks kord viieaastase perioodi jooksul ühe vabalt valitud aasta kohta põhiliste kultuuride osas. Samuti jäetakse liikmesriigi valida, kas uurida läbi kultuurid ühel aastal või jaotada erinevate kultuuride uuringud erinevatele aastatele. Põhjuseks sellisele andmete koostamise perioodilisuse kompromissvariandile ongi just andmete raske kättesaadavus ja kvaliteetse statistika tootmise väga kõrge hind.

Seega võib tulevikus tekkida olukord, kus iga-aastaseid andmeid Statistikaamet taimekaitsevahendite kasutuse osas ei toodagi, vaid suudab täita vaid EL määrusega nõutud kohustused. Selline otsus vajab kindlasti ka läbirääkimist valdkonna põhitarbijaga: Põllumajandusministeeriumi ja Põllumajandusameti taimekaitsevahendite temaatika ekspertidega.

Statistikaametil on plaanis alustada sisulist koostööd taimekaitsevahendite kasutuse statistika asjakohastamiseks ja metoodiliselt parima lahenduse leidmiseks. Andmete kogumise, töötluse ja analüüsi selles valdkonnas muudaks nii odavamaks kui ka statistika usaldusväärsemaks põlluraamatute digitaliseerimine. Selle vajaduse toob auditis välja ka oma vastuses keskkonnaminister (lk 22): „Sätetada juriidiliste isikute põlluraamatute digitaliseerimise nõue (kompleksloa omanikele või alates teatud haritava maa suuruselt), mis annaks võimaluse operatiivselt hinnata põllumajanduskoormuse osakaalu.”

Väetiste kasutamise statistika ei ole praegu Euroopa Liidu tasemel reguleeritud. Seega on igal riigil oma metoodika ja osa riike ei kogu

väetiste kasutamise andmeid üldse. Siiski on Eurostat asunud viimastel aastatel väetiste kasutamise statistikat koordineerima. Eurostati eesmärk on saada Euroopa Liidu tasemel harmoneeritud põllumajanduse struktuuri andmetega seotud väetiste kasutamise andmed.

Selleks korraldas Eurostat 2008. a väetiste kasutamise statistika pilootprojekti, mille raames osalejad riigid kirjeldasid oma senise väetiste kasutamise statistika metoodikat ning analüüsisid võimalusi ja probleeme nende sidumiseks põllumajanduse struktuuriuuringute andmetega. Selles projektis osales ka Eesti. Projekti metoodiline aruanne sai kiitva hinnangu.

2013. a valikuliseks põllumajanduse struktuuriuuringuks on Eurostat kavandanud uute näitajate lisamise, mis sisaldavad 17 näitajat sõnniku käitlemise kohta ja 10 näitajat mineraalväetiste kasutamise kohta. Ettepanek on esitatud liikmesriikidele kooskõlastamiseks ja näitajate lõplik koosseis ei ole veel selge.

Väetiste kasutamise statistika on olnud Eestis aastaid peaaegu muutumatu ja võimaldab nende tegeliku kasutamise võrdlust aastate kaupa. Seoses Eurostati poolt kavandatavate muudatustega ja harmoneerimisplaanidega võib siiski osutada vajalikuks metoodikat lähiaastatel korrigeerida.

Mineraalväetiste kasutamist põllumajanduskultuuride väetamiseks arvestatakse ja avaldatakse toimeaines (N, P₂O₅, K₂O). Edaspidi on kavas ka orgaanilise väetise kasutamise arvestus ja avaldamine toimeaines põllumajanduskultuuride gruppide lõikes.

Samuti on Statistikaametil statistikatööde plaanis ette nähtud koostada toitainete bilansid lämmastiku ja fosfori osas. Kaaliumi osas ei ole selliseid töid hetkel planeeritud. Põhjuseks on vastavate EL nõuete puudumine.

Andmete kogumise ja töötlemise võimalikkust eraldi nitraaditundliku ala kohta on vaja analüüsida. Statistikaamet on valmis koostöös Põllumajandusministeeriumiga seda tegema.

Nitraaditundlikul alal tegutsev majapidamine peaks koostama ja esitama kaks andmestikku, kuna majapidamise maad võivad asuda nii nitraaditundlikul kui ka tavamaal. Esialgse hinnangu kohaselt suurendaks niisugune arvestus oluliselt nii vajalikku andmeesitajate arvu (eraldi valimite kihid nitraaditundlike ja mittenitraaditundlike alade kohta), andmeesitajate koormust kui ka Statistikaameti koormust andmete kontrollil ning võiks seada ohtu ka vaatluse ülejäänud andmete kvaliteedi.

Üheks võimaluseks on põlluraamatute digitaliseerimine. Ilma põlluraamatute digitaliseerimiseta osutub soovitud eraldi statistika tegemine nitraaditundliku ala kohta kindlasti väga kulukaks. Statistikaameti seisukoht on, et sellist andmestikku võiks hallata PRIA.

/allkirjastatud digitaalselt/

Tarmo Olgo
Tulemusauditi osakonna peakontrolör

Riigikontrolli soovitused ning põllumajandusministri, keskkonnaministri, Keskkonnainspektsiooni, Põllumajandusameti ja Statistikaameti peadirektori vastused

Riigikontroll andis auditi põhjal Põllumajandusministeeriumile ja Keskkonnaministeeriumile, Keskkonnainspektsioonile, Põllumajandusametile ning Statistikaametile mitmeid soovitusi. Põllumajandusminister Helir-Valdor Seeder saatis oma vastuse Riigikontrolli soovitustele 05.07.2010, keskkonnaminister Jaanus Tamkivi 24.08.2010, Põllumajandusameti peadirektor Illar Lemetti 05.07.2010, Keskkonnainspektsiooni peadirektori asetäitja peadirektori ülesannetes Olav Avarsalu 23.07.2010 ja Statistikaameti peadirektor Priit Potissepp 23.07.2010.

Statistikaameti, Põllumajandusministeeriumi, Põllumajandusameti ja Keskkonnainspektsiooni üldised kommentaarid auditoriaruande kohta

Statistikaameti kommentaarid

Vastus üldhinnangule:

Riigikontrolli hinnang taimekaitsevahendite kasutuse statistika vastuolulisuse kohta on õigustatud. Statistikaamet on avaldanud taimekaitsevahendite kasutatud koguseid kasutatud preparaate (kaubanduslike toodete) kogustena, mis on agregeeritud taimekaitsevahendite põhigruppide tasandil. Samuti on õige, et meetoodika on muutunud läbi aja tingituna nii struktuursetest muutustest põllumajanduses kui ka taimekaitsevahendite kasutuse statistika meetoodika arengust.

Samas Riigikontrolli hinnangut väetiste andmestiku kohta ei saa õigeks lugeda, kuna andmed põllumajanduskultuuridele väetiste kasutamise kohta kogutakse ühtse meetoodika järgi alates 1992. aastast. Mineraalväetiste kasutamist arvestatakse ja avaldatakse (N, P₂O₅, K₂O) koguse järgi.

Tähelepanek p-de 64–66 kohta:

Toodud näiteid analüüsides tundub, et väetiste kasutamise arvestamisel hektari kohta on kasutatud teistsugust meetoodikat kui kasutab Statistikaamet. Juhime tähelepanu, et Statistikaameti aruannetest ei paista, missugustele põldudele konkreetselt väetisi on kasutatud. Näidatud arvutused viitavad meetoodikale, kus iga kasutatud väetise osas arvutatakse kõigepealt välja kogus hektarile ja seejärel saadud kogused summeeritakse. Seega saadakse kunstlikult suurendatud hektarikogused, mis jätavad mulje, justkui oleks osa põlde tugevalt üle väetatud.

Vastus p-le 108:

Kui andmete esitaja on kleepainete kogused eraldi näidanud, siis jäetakse taimekaitsevahendite arvestusest need kindlasti välja. Kui andmete esitaja ei ole preparaadi koosseisus kasutatud kleepaine kohta välja toonud kleepaine kogust, ei ole Statistikaametil ka infot selle eristuse tegemiseks ja Statistikaamet on selle koguse hõlmanud taimekaitsevahendite kasutatud koguste statistikkasse. Taimekaitsevahendite statistika määrase rakendamise järel, kui aruandlus koostatakse vaid toimeainete koguste kohta, kaob see probleem automaatselt.

Vastus p-le 112–113:

Statistikaamet on avaldanud taimekaitsevahendite kasutatud koguseid kasutatud preparaate (kaubanduslike toodete) kogustena, mis on agregeeritud taimekaitsevahendite põhigruppide tasandil. Statistikaamet läheb üle taimekaitsevahendite kasutatud koguste avaldamisele toime- ehk aktiivainete põhjal lähematel aastatel, kuid mitte hiljem kui aastal 2015, kui on esimene aasta, mil tuleb rakendunud EL taimekaitsevahendite määrase järgi anda aru kasutatud taimekaitsevahendite kohta üksikute toimeainete ja põhiliste kultuuride tasemel.

Kui väidate, et Statistikaamet on varasematel aastatel avaldanud taimekaitsevahendite kasutatud koguseid toimeainena, siis selgitame, et tegu on ajaloolise terminoloogilise probleemiga, mis tekitab siiani arusaamatust. Nimelt soovis Statistikaamet teada taimekaitsevahendite kasutajatelt, kui palju nad on kasutanud preparaati, mitte vett ja inertaineid, s.t oli vaja, et näidataks mitte vesilahuse kogust, vaid kasutatud preparaadi kogust. Seetõttu kirjutati küsimustikku juhendisse "näidata toimeaine, mitte lahuse kogus". Mõiste "toimeaine" on praegu kasutuses teises tähenduses (individuaalne keemiline ühend, mis toimib kahjurit hävitavalt, mitte kaubanduslik toode). Andmete esitaja esitab meile andmed preparaate kasutatud koguste kohta, kuna see on info, mis andmete esitajal on olemas. Põhimõtteliselt on tagantjärele võimalik teha ümberarvutusi ja minna üle koonditele, mis on tehtud toimeainete koguste põhjal.

Samas tuleb meeles pidada, et varasemate aastate andmeid ei saa siiski laiendada üksikute toimeainete tasandil, kuna valimid on sellel tasandil laienduste tegemise jaoks liiga väikesed. Tulevikus nõuab taimekaitsevahendite kasutamise statistika määras aga just üksikute kultuuride ja toimeainete kohta laiendatud Eesti koondnumbrite arvestust.

Vastus p-le 114:

2006. ja 2007. aasta Statistikaameti andmed ületavadki Põllumajandusameti andmeid ligikaudu kaks korda. Samas kajastavad Statistikaameti andmed pestitsiidide põllumajanduslikku kasutamist (andmed on kogutud taimekasvatuse vaatlusega). Kodumajapidamised, raudteed, metsandus ja teised kasutajad hõlmatakse 2010. a vaatlusaastast alates.

Vastus p-le 115:

Riigikontrolli hinnangut väetiste andmestiku kohta ei saa õigeks lugeda, kuna andmed põllumajanduskultuuridele väetiste kasutamise kohta kogutakse ühtse meetoodika järgi alates 1992. aastast. Mineraalväetiste kasutamist arvestatakse ja

avaldatakse toimeaine koguse järgi.

Käesoleval aastal on Eurostat alustanud lämmastiku ja fosfori bilansside osas andmete kogumist ühtse metoodika alusel EL riikides. Lämmastiku ja fosfori bilansside koostamine Eestis on hetkel pooleli.

Põllumajandusministeeriumi kommentaarid

Täiendavad kommentaarid kontrolliaruande eelnõule

Leheküljel 1 (neljas lõik) esitatud väite „*Veekvaliteet on halvenenud eriti nitraaditundlikul alal, kus põhja- ja pinnavette satub põllumajandustootmise käigus üha rohkem kahjulikke jääke.*“ osas palume lõpparuandes täpsustada, millistele „*kahjulikele jääkidele*“ Riigikontroll osundab ning milles nende kahjulikkus seisneb, sest mitte ainult põllumajandustootmisest, vaid ka teistest tootmisallikatest võib põhja- ja pinnavette sattuda erinevaid aineid.

Leheküljel 1 (neljas lõik) on Riigikontroll leidnud, et „*Põllumajandusministeerium ei ole suutnud tagada hea põllumajandustava järgimist*“. Juhime tähelepanu, et hea põllumajandustava on soovituslik dokument, mitte õigusakt, mida peab täitma. Kui ühegi õigusaktiga ei ole ette nähtud hea põllumajandustava täitmise kohustuslikkust, siis ei saa ka selle järgimist kelleltki nõuda. Eesti on mitmete riikide eeskujul hea põllumajandustava kaudu lahti seletanud õigusaktidest tulenevate nõuete sisu. Kuna enamik kui mitte kõik hea põllumajandustava kohustuslikust sisust (Euroopa Liidu direktiiv EMÜ/91/676 *Veekogude kaitse põllumajandusest pärineva nitraadireostuse eest* kehtestab hea põllumajandustava minimaalse sisu) on Põllumajandusministeeriumi hinnangul õigusaktides (peamiselt VeeS ja selle alamaktid) olemas, siis sisaldab hea põllumajandustava meil nn punaseid nõudeid kehtivatest õigusaktidest ja rohelisi soovitusi ehk juhiseid keskkonnasõbralikuks majandamiseks. Seejuures on mõned hea põllumajandustava soovituselised rakendatud põllumajanduslike toetuste saamise tingimusena. Näiteks mulla- ja sõnnikuproovide tegemine, väetusplaan ja viljavaheldus- või külvikorraplaani koostamine on toodud heas põllumajandustavas soovitusena, kuid keskkonnasõbraliku majandamise toetuse taotlejale on need toetuse saamise nõuetena kehtestatud (põllumajandusministri 21. aprilli 2010. a määrus nr 46, §-d 5-7), mille täitmist kontrollib PRIA.

VeeS-i § 26¹ lõikes 3 on selgesõnaliselt sätestatud, et põllumajandusega tegeleval isikul on soovitatav järgida head põllumajandustava ning hea põllumajandustava VeeS-i tähenduses on üldtunnustatud tootmisvõtte ja -viisid, mille järgimise korral ei teki ohtu keskkonnale. Ka TaimKS § 78 lõike 1 kohaselt on taimekaitsevahendi kasutamisel head taimekaitsetava ja integreeritud taimekaitse põhimõtteid järgida üksnes soovitatav.

Seega õigusaktides sätestatud tulenevalt ei saa Põllumajandusministeerium tagada, et head põllumajandustava järgitakse kui õigusakti.

Ka Riigikontroll on punktis 53 osundanud hea põllumajandustava järgimise vabatahtlikkusele „*Hea põllumajandustava järgimise soovitus lähtub nitraadidirektiivist, mille kohaselt peab iga liikmesriik koostama hea põllumajandustava, mida põllumajandustootjad järgivad vabatahtlikult ja mille alusel hinnatakse tootmise keskkonnasäästlikkust.*“

Järelevalve hea põllumajandustava kohustuslike nõuete ehk õigusaktidest tulenevate nõuete täitmise üle toimub tavapärasel korral. Soovituslike tootmisvõtete ja -viiside kasutamine sõltub iga konkreetse põllumajandustootja tahtest ja võimalustest (tootmissuund, kasutatav tehnika ja tehnoloogia, investeeringuvõimalused jne).

Leheküljel 2 (kolmas taane) palume lõpparuandes täpsustada, milliseid „*kemikaalide kahjuliku muutumise juhtusid*“ Riigikontroll silmas on pidanud.

Leheküljel 2 (neljas taane) põhijäreldust toetav tähelepanek „*Põllumajandustootjad ei järgi paljudel juhtudel head põllumajandustava. Riigikontroll tuvastas kolmandikul tootjatest hea põllumajandustava ja keskkonnanõuete rikkumisi, mis seisnesid peamiselt lämmastiku ja taimekaitsevahendite ülemäära suures koguses kasutamises ning mineraalväetiste ebakohases hoiustamises, mille tõttu pinnas, allikad ja karstialad võivad saastuda.*“ on Põllumajandusministeeriumi hinnangul eksitav, sest lämmastiku ja taimekaitsevahendite kasutamise nõuded ning mineraalväetiste hoidmise nõuded ei ole mitte hea põllumajandustavaga, vaid seadusandlikult kehtestatud. Hea põllumajandustava järgimise osas peame vajalikuks selgitada, et hea põllumajandustava on juhis nn keskkonnasõbralikest võtetest, mis sisaldab ka väljavõtteid VeeS-ist ning muudest keskkonnaalastest õigusaktidest.

Taimekaitsevahendite kasutamise kord on reguleeritud põllumajandusministri 20. aprilli 2006. a määrusega nr 50 „Nõuded taimekaitsevahendite kasutamisele“. Nõuded lämmastikväetiste kasutamisele ja mineraalväetiste hoiustamisele tulenevad VäetS-st, VeeS-st, Vabariigi Valitsuse 28. augusti 2001. a määrusest nr 288 „Veekaitse nõuded väetise- ja sõnnikuhoidlatele ning siloladustamiskohtadele ja sõnniku, silomahla ja muude väetiste kasutamise ja hoidmise nõuded“.

Palume Riigikontrollil täpsustada, kas tähelepanek „*Riigikontroll tuvastas kolmandikul tootjatest hea põllumajandustava ja keskkonnanõuete rikkumisi...*“ iseloomustab Riigikontrolli auditeeritud või kogu Eestis tegutsevate põllumajandustootjate hulka.

Leheküljel 4 esitatud taimekaitsevahendi mõiste „*umbrohtude, seen- ja viirushaiguste, kahjulike organismide (putukate) või taimehaigusi tekitavate patogeenide tõrjevahend*“, selle kasutamise kohta aruandes ja sellest lähtuvate järelduste osas peame vajalikuks märkida, et lisaks patogeenidele põhjustavad taimehaigusi ka mitteinfektsioonilised taimehaigused, nt ebasoosad kasvutingimused, mida aga leheküljel 4 esitatud taimekaitsevahendi mõiste ei hõlma.

TaimKS § 51 lõike 1 kohaselt on taimekaitsevahend toimeaine või seda sisaldav valmistis, mis on viidud kasutajale sobivasse vormi ning on ette nähtud:

- 1) taime ja taime saaduse kaitseks taimekahjustajate eest või nende mõju vältimiseks;
- 2) taime eluprotsessi mõjutamiseks muul viisil kui toitainena (näiteks kasvuregulaatorid);
- 3) taime saaduste säilitamiseks juhul, mille suhtes ei kohaldata teisi seadusi;
- 4) ebasoovitavate taime või taimeosade hävitamiseks ning taime ebasoovitava kasvu kontrollimiseks või ärahoidmiseks.

TaimKS § 51 lõikes 1 sätestatud taimekaitsevahendi mõiste on kooskõlas Euroopa Liidu õigusega, eelkõige EÜ Nõukogu direktiivi 91/414/EMÜ taimekaitsevahendite turule lubamise kohta, artiklis 2 punktis 1 ning Euroopa Parlamendi ja nõukogu määruse (EÜ) nr 1107/2009, 21. oktoober 2009, taimekaitsevahendite turulelaskmise ja nõukogu direktiivide 79/117/EMÜ ja 91/414/EMÜ kehtetuks tunnistamise kohta, artiklis 2 toodud mõistega.

Seetõttu on kontrolliaruande eelnõus toodud mõiste õiguslikult ja sisuliselt ebatäpne ja esitatut ei saa lugeda

taimekaitsevahendiks Euroopa Liidu ja siseriiklike õigusaktide tähenduses.

Seega, kuna leheküljel 4 toodud taimekaitsevahendi mõiste ei ühti TaimKS § 51 lõikes 1 ega Euroopa Liidu taimekaitse valdkonda reguleerivates õigusaktides sätestatud taimekaitsevahendi mõistega, ei saa Põllumajandusministeerium nõustuda kontrolliaruande eelnõus pestitsiidide kohta tehtud järelduste laiendamisega taimekaitsevahendite valdkonnale.

Eelnevast tulenevalt, kuna Riigikontrolli kontrolliaruande eelnõus käsitatakse taimekaitsevahendina muud ainet või valmistist kui seda, mis on taimekaitsevahend kehtivates õigusaktides sätestatud tähenduses ning kuna riiklikku järelevalvet tehakse üksnes seaduses ettenähtud alustel ja ulatuses, peabki aruandes jõudma järeldusele, et õigusaktide alusel toimuv tegevus erineb aruande eelnõu kohasest tegevusest.

Tuginedes auditi pealkirjale „*Järelevalve taimekaitsevahendite ja mineraalväetiste kasutamise üle*” ja eesmärgile „*hinnata, kas riigi järelevalve aitab vältida taimekaitsevahenditest ja väetistest tulenevat reostust veekogumites*” ning taimekaitse valdkonna nii Euroopa Liidu kui ka siseriiklikele õigusaktidele leiame, et mõistet pestitsiidid ei ole asjakohane kasutada taimekaitsevahendi sünonüümina. Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiivi 2009/128/EÜ (direktiiv tuleb jõustada hiljemalt 14. detsembriks 2011. a) artikkel 3 p 10 kohaselt on pestitsiidid mõiste laiem, hõlmates nii biotsiide, mida pole auditis käsitletud, kui ka taimekaitsevahendeid. Eelkõige lähtub selline klassifitseerimine pestitsiidid kasutamise otstarbest.

Leheküljel 16 vasakus veerus toodud väidetele „*Taimekaitsevahendite mõjud on pikemal kokkupuutel raskete tagajärgedega, põhjustades väärenguid, vähkkasvaja teket jt haigusi.*” ja „*Pestitsiidid pole imevahend – Euroopas on putukamürkide kasutamine alates 1940. a kümnekordistunud, kuid saakide kaod kahjurputukate tõttu on siiski kasvanud 7%-lt 13%-ni.*” palume lõpparuandes juurde märkida viite andmete allikale.

Eelnõu punkti 1 osas juhime tähelepanu, et tabelis 1 esitatud andmete allikana viidatakse samaaegselt nii Keskkonnateabe Keskusele kui ka TTÜ Keskkonnatehnika Instituudile. Palume Riigikontrollil täpsustada, milline asutus on tegelikult tabelis 1 toodud andmete allikaks. Samas täpsustame, et alates 1. aprillist 2010. a tegutseb Keskkonnateabe Keskus, mitte Keskkonnateabekeskus.

Punkti 33 osas palume lõpparuandes selgitada, milliseid tegevusi Riigikontroll peab silmas „*taimekaitsevahendite käitlemise*“ all. Samas soovime juhtida tähelepanu asjaolule, et üksikjuhtumit ei ole mõistlik võtta kui valitsevat trendi, vaid paljuski sõltub taimekaitsealane tegevus, sh veevõtt põllumajandustootja kasutatavast taimekasvatustehnoloogiast ning kasutatavast taimekaitsevahendist (nn taimekaitsepreits) ja põldude asukohast. Tõenäosus, et iga taimekaitsevahendiga paigutatud järele sõidetakse kaevu juurde, on väike. Tavapäraselt tuuakse põllukultuuride töötlemiseks vajaminev vesi põllule eraldi spetsiaalse veokiga. Samuti palume Riigikontrollil punktis 33 esitatud info osas täpsustada juhtumite arvu, kus taimekaitsepreitsi täidetakse taimekaitsevahenditega VeeS § 28 sätestatud sanitaarkaitsealal olevates veevõtupunktides ning millistel andmetel esitatud info põhineb.

Punkti 34 osas palume Riigikontrollil lõpparuandest välja jätta Põllumajandusministeeriumi arvamus VeeS §-s 28¹ sätestatud majandustegevuse mõiste kohta. Põllumajandusministeerium kommenteeris punktis 33 kirjeldatud juhtumit laiemalt, kui Riigikontrolli kontrolliaruande eelnõu punktis 34 on esitatud ning seetõttu kordame, et VeeS §-s 28 on sätestatud nõuded veehaarde sanitaarkaitsealale. Paragrahvis 28¹ on toodud, et põhjaveehaarde sanitaarkaitsealal laiusega kas 30 m või 50 m on majandustegevus keelatud, kuid VeeS-s ei ole sisustatud mõistet „majandustegevus” ning samuti ei tulene eelpool nimetatud paragrahvist üheselt selget keeldu taimekaitsevahendite kasutamise kohta. Tulenevalt VeeS § 29 lg 4 punktist 4 on väetiste ja taimekaitsevahendite kasutamine keelatud veekaitsevööndis.

Punktis 55 (teine taane) esitatud väite „*Mineraalväetist hoiustati keskkonnaohtlikult: ladude katus oli katki, vesi põrandal, ukсед puudu*” osas juhime tähelepanu, et tegemist on viitega ebaõigele õigusaktile, põllumajandusministri 09.04.2003 määrusest nr 36 „Põlluraamatu vorm ja põlluraamatu pidamise kord” ega selle § 3 p-st 4 ei tulene nõudeid väetiste hoiustamisele.

Punkti 57 osas palume Riigikontrollil täpsustada, millised on „*need tegevused*”, mida järelevalveasutused oma kontrollimistel ei vaata. Samas juhime tähelepanu, et punkti 57 esimene ja teine lause („*Need on tegevused, mida järelevalveasutused oma kontrollimistel ei vaata. Nt ei tuvastanud 2009. a Põllumajandusamet ja Keskkonnainspeksioon taimekaitsevahendite ja mineraalväetiste nõuete täitmise kontrollimisel ühtegi rikkumist.*”) väljendavad vastuolulisi seisukohti. Põllumajandusministeeriumi hinnangul saab järelevalveasutus tuvastada nii nõuete rikkumist kui ka mitterikkumist siiski üksnes juhul, kui ta on seda kontrollinud (ehk vaadanud).

Arvestades taimekaitsevahendite hinda ning põllumajandustootja vähetõenäolist soovi teadlikult rikkuda ja muuta kasutuskõlbmatuks tema kasutuses olevad põllud, peame punktis 58 toodud andmeid näidetes kulunormi ületamise kohta ebatõenäolisteks. Antud küsimuses konsulteeris Põllumajandusministeerium nii Eesti Maaviljeluse Instituudi kui ka Eesti Maaülikooli (edaspidi EMÜ) teadlastega. Tuginedes teadlaste arvamusel, juhime tähelepanu, et auditi eelnõus esitatud taimekaitsevahendite kasutusnormide korral saab tugevalt kahjustatud ka põhikultuur, mis omakorda jätkaks põllumajandustootja ilma saagist - oma elatusallikast.

Eeltoodud väidet toetavad ka Põllumajandusuuringute Keskuse Kuusiku katsekeskuses 2009. a läbiviidud katsed, kus hinnati erinevate taimekaitsevahendite kasutusnormide (näiteks poole normiga, täisnormiga, kahekordse normiga ja kümnekordse kasutusnormiga) mõju põllumajanduskultuuride saagile (katseskeemid on kättesaadavad: http://www.viljeluspaevad.ee/viljeluspaevad_katsed2009.pdf).

Punktis 59 esitatud väitega „*Käitlejad arvestavad kulunorme valesti – ühekordsel kultuuride töötlemisel kas doseerivad toimeaineid väärtalt või esitavad selle kohta statistiliselt väga suurte vigadega aruandeid.*” ei saa nõustuda, kuna jääb arusaamatuks, millistele andmetele on Riigikontroll toetunud, ning samuti on ebatõenäoline, et põllumajandustootjad arvestavad kulunorme tahtlikult valesti. Taimekaitsevahendid on taimekasvatuse kasutatavatest sisenditest kõige kallimad ning nendele tehtavad kulutused moodustavad kõikidele kasutatavatele sisenditele tehtavatest kulutustest kuni 40%, mistõttu põllumajandustootja ei saa endale lubada valede kulunormide kasutamist, sest iga kroon on arvel. Majandusliku aspekti olulisust põllumajandustootja jaoks kinnitab ka Põllumajandusministeeriumi tellimusel 2009. a Turu-uuringute AS-i poolt integreeritud taimekaitse tuntuse kohta taimekasvatajate küsitluses peaaegu poolte vastanute poolt väljatoodud kasu taimekaitsevahendite koguste vähenemise ja teatud kulude kokkuhoiu näol integreeritud taimekaitse meetodite rakendamise (uuringu tulemustega saab tutvuda: http://www.agri.ee/public/juurkataloog/TAIMETERVIS/taimekaitse/Integreeritud_ia_l-taimekaitse_uuringu_tulemused.pdf).

Samuti soovime üldiselt märkida taimekaitsevahendite kasutamise osas esitatud Riigikontrolli väidete kohta punktides 57 *"Need on tegevused, mida järelevalveasutused oma kontrollimistel ei vaata."*, 58 *"näited kulunormi ületamise kohta"* ja 59 *"järelevalve taimekaitsevahendite tegeliku kasutamise üle on nõrk"*, et TaimKS § 78 lõike 1 kohaselt tohib taimekaitsevahendit kasutada ainult märgistusel nimetatud tingimustel, otstarbel, viisil ja kulunormide piires, pidades kinni töötlemiskordade arvust ja vahendi kasutamise järgsetest tööoote- ja ooteaegadest.

TaimKS § 78 lõike 5 alusel on kehtestatud põllumajandusministri 20. aprilli 2006. a määrusega nr 50 nõuded taimekaitsevahendi kasutamisele ja § 79²⁴ lõike 7 alusel on kehtestatud põllumajandusministri 19. juuni 2008. a määrusega nr 63 nõuded väga mürgise taimekaitsevahendi kasutamise kohta.

TaimKS § 99 sätestab karistuse mh ka taimekaitsevahendi kasutamise nõuete rikkumise eest.

Taimekaitsevahendi kasutamisel on soovitatav järgida head taimekaitsetava ja integreeritud taimekaitse põhimõtteid (TaimKS § 78 lõige 1).

Seega on õiguslikud alused taimekaitsevahendi nõuetekohase kasutamise üle riikliku järelevalve tegemiseks olemas.

Punktis 62 toodud viide glüfosaate sisaldavate taimekaitsevahendite kasutusala, nimetatuna konkreetset toodet, võib olla eksitav, kuna teatud glüfosaati sisaldavate taimekaitsevahendite (näiteks Barclay Barbarian 360 või Barbarian HI-Activ) kasutusala on lisaks tavalisele umbrohutõrjele lubatud ka koristuseelne umbrohutõrje kasutusala. Palume Riigikontrollil lõpparuandes täpsustada, millise glüfosaati sisaldava taimekaitsevahendiga oli tegemist.

Punkti 63 osas teeb Põllumajandusministeerium ettepaneku sõnastada punkt kooskõlas kehtiva õigusega. TaimKS § 79 lõike 1 kohaselt ei ole tegemist põllumajandustootjale kohustusliku taimekaitsekoostisega. Taimekaitsevahendi turule lubamise otsuses ettenähtud juhul peab ka taimekaitsevahendi kasutaja olema läbinud taimekaitsekoostise ja tal peab olema taimekaitsetunnistus. Samas ei pruugi taimekaitsevahendi kasutajaks olla põllumajandustootja ise, vaid ta võib seda teenust osta teiselt isikult. Vabariigi Valitsuse 31.01.2005. a määruse nr 20 § 6 kohaselt puudub kümneaastane kehtivusaeg taimekaitsetunnistuse kehtivust. Riigikontrolli põllumajandustootjate küsitluse tulemusega *"seda ajavahemikku oleks otstarbekas lühendada 3-5 aasta peale, arvestades muutusi taimekaitsevahendite tootmises ja turuletulekus"* saab Põllumajandusministeerium üksnes nõustuda.

Punktis 64 palume täpsustada, millisele rapsiliigile osundatakse, kas suvi- või talirapsile, sest suvi- ja talirapsi kasvatamise tehnoloogia on erinev. Samas leiame, et eelnõus toodud matemaatilist tehet ei saa võtta ainsaks aluseks järelduste tegemisel, kuna planeeritud saak võib jääda saamata koristusajaga halvade ilmaolude tõttu, eriti rapsil, kus koristusajaga hilinemine tingib valminud saagi varisemise. Rapsi kasvatamisel tuleb arvestada nii külvieaga kui ka muid tegureid (näiteks väetiste andmise meetodika). Samuti ei ole esitatud andmetes toodud, kas väetist on antud põllule ühekorraga või jaotatult ning millisel kasvuperioodil seda tehtud on. Eeltoodud põhjustele tuginedes ei saa nõustuda Riigikontrolli järeldusega, et *"Tegemist ei ole tasakaalustatud väetamisega, nagu nõuab hea põllumajandustava"*.

Punktides 70 ja 71 toodud ettepaneku osas rakendada ühe võimalusena *"korrigeerivat maksu, mis paneks tootja arvesse võtma väliseid kulusid, mida tootmine tekitab"* soovime märkida, et nimetatud EMÜ uuringus²⁴ on viidatud 2007. aastast pärinevatele andmetele, mis aastal 2010 ei pruugi olla enam asjakohased.

Kuna punktis 71 esitatu lämmastikväetiste maksustamise kohta ei kajasta kogu EMÜ analüüsi, olles vaid üks osa sellest, mis võib viia ekslikele järeldustele. Põllumajandusministeerium leiab, et lõivude ja maksudega seonduvad ettepanekud väljuvad meie hinnangul auditi eesmärgist, mistõttu palume lõpparuandest see punkt välja jätta.

Punkti 72 osas juhime tähelepanu, et toodud teave ei ühti Põllumajandusministeeriumi poolt Riigikontrollile varasemalt esitatud andmetega ning samuti ei ole Põllumajandusministeerium punktis 72 esitatud sõnastuses *"Eesti on kehtestanud kohustuse tasuda riiki toimetatud ja riigis turustatud taimekaitsevahendite koguste eest riigilõivu ja seda peab ministeerium piisavaks, s.t eraldi maksustamist ministeeriumi arvates vaja ei ole."* arvamust avaldanud.

Taimekaitsevahenditega seonduvate lõivude ja tasude osas Riigikontrollile edastatud andmed EL põhjatsooni kuuluvate riikide kohta olid esitatud pigem soovist ilmestada kehtestatud nõuete muutuste kiirust. Leiame, et rakendatavate meetmete vajalikkuse hindamiseks tuleb tugineda värskele andmetele.

Punktis 75 esitatud väite *"Kokkuvõtvalt võib öelda, et osa tootjaid eirab hea põllumajandustava reegleid, põhjustades kahjulike ühendite leostumist vette"* osas palume täpsustada, milliste õigusaktides sätestatud nõuete mittekinnipidamisega on tegemist olnud.

Punkti 80 osas palume lisada tabelisse 4 info, et *"TaimKS § 88 lõike 5 alusel kontrollib Maksu- ja Tolliamet taimekaitsevahendi ühendusevälisest riigist Eestisse toimetamisel vabasse ringlusse lubamise tolliprotseduuriga, kas taimekaitsevahend on kantud taimekaitsevahendite registrisse"*.

Punktis 84 (teine lause) Põllumajandusministeeriumile omistatud ütlus *"Ministeeriumi taimetervise osakonna arvates ei taga järelevalve ega saagi tagada paremat pinna- ja põhjavee kvaliteeti, vaid selle eesmärgi peavad täitma rakendatavad meetmed."* on antud juhul kontekstiväline, kuna Põllumajandusministeeriumi kommentaar oli öeldud Riigikontrolli auditi kontrolliaruande eelnõu kavandi 7. mai 2010. a versioonis sisaldunud märkuste kohta järelevalve puudulikkuse kohta: *"Puudulikult on lahendatud kontrolli teostaja küsimus mittepõllumajanduslikel eesmärkidel pestitsiidide kasutamise (raudteedel, spordiväljakutel taimekasvu pärssimiseks jne) üle. Järelevalve peab andma kinnituse, et registreeritud pestitsiidide, väetisi ja kemikaale kasutatakse tootjate poolt nõuetekohaselt ja avastama juhud, kus tootjad kasutavad mittelubatud aineid. Järelevalve tõhususele annab lõpphinnangu pinna- ja põhjavee kvaliteet: mida vähem on vees kahjulikke jääke, seda tulemuslikum on järelevalve."* Seetõttu palume punkti 84 teise lause aruande tekstist välja jätta.

Otseselt tööpoolest järelevalve paremat pinna- ja põhjavee kvaliteeti tagada ei saa, kuid järelevalve taimekaitsevahendite kasutamise nõuetekohasuse üle aitab kindlasti sellele kaasa. Näiteks ka TaimKS § 78 lõike 5 alusel kehtestatud taimekaitsevahendite kasutamise nõuete määruse seletuskirjas on Põllumajandusministeerium määruse eesmärgina välja toonud järgmise: *"Eelnõu (hetkel kehtiva põllumajandusministri 20. aprilli 2006. a määruse nr 50 „Nõuded taimekaitsevahendite kasutamisele“) üldine eesmärk on tagada taimekaitsevahendi kasutamisel selle ohutus keskkonnale ning inimese ja looma*

²⁴ Keskkonnakaitse majandushoobade rakendamise vajadus ja võimalused Eesti põllumajanduses, Tartu 2008

tervisele ning rakendada hea taimekaitsetava ja integreeritud taimekaitse põhimõtteid, sest taimekaitsevahend on keemiliselt ja bioloogiliselt aktiivne aine, mille kasutamisel tuleb jälgida, et kasutaja ei kahjustaks ennast, töödeldavat kultuuri ega ümbritsevat keskkonda.“.

Punktis 89 esitatud Riigikontrolli väidete „Arvestades valdkonna spetsiifikat ja olemasolevat kompetentsust, näeb Riigikontroll Põllumajandusameti võimalusi ka nitraadijärelevalve tõhustamises. Ametil on igas maakonnas väetiseinspektorid, kes võiksid tegeleda lämmastikväetiste kasutamise kontrollimisega ja nitraadireostuse vältimisega. See on võimalik ka kehtiva seaduse raames, sest VäetS-i alusel on ameti pädevuses võtta käitlemise kontrollimiseks vajalikus koguses proove laboratoorseks analüüsimiseks. Praegu Põllumajandusamet mineraalväetiste kasutamise ja selle tagajärgedega ei tegele.“ osas juhime tähelepanu, et Põllumajandusamet ei ole õigustatud teostama järelevalvet VeeS-i ja selle alusel kehtestatud õigusaktides toodud nõuete üle, seetõttu ei saa näha Põllumajandusameti rolli nitraadijärelevalve tõhustamisel. Samuti palume Riigikontrollil täpsustada, mida täpselt peetakse silmas „nitraadijärelevalve“ all ning millisel ametil on igas maakonnas väetiseinspektorid. Põllumajandusametil on neli väetiste valdkonnaga tegelevat järelevalve inspektorit kogu Eesti territooriumil kontrollimiste läbiviimiseks.

Samuti juhime tähelepanu, et Põllumajandusamet ei peagi mineraalväetiste kasutamise tegelema. Mineraalväetiste kasutamise tegelevad eelkõige põllumajandustootjad, kes soovivad taimi toitainetega varustada. Põllumajandusamet on vastavalt oma põhimäärusele (põllumajandusministri 23. septembri 2009. a määrus nr 97) Põllumajandusministeeriumi valitsemisalas tegutsev valitsusasutus, kellel on juhtimisfunktsioon ning kes teeb riiklikku järelevalvet ja kohaldab riikliku sundi maaparanduse, taimekaitse, taimetervise, sordikaitse, seemne ja taimse paljundusmaterjali, mahepõllumajanduse, väetiste ning aiandustoodete valdkonnas seaduses ettenähtud alustel ja ulatuses. Põllumajandusamet teostab VäetS § 29 lõike 1 kohaselt riiklikku järelevalvet väetise käitlemise nõuetele vastavuse üle.

Kui Riigikontroll peab silmas vajadust Põllumajandusameti ülesannete ringi laiendada, siis Põllumajandusministeerium ei pea seda hetkel võimalikuks, sest esiteks Põllumajandusministeeriumi hinnangul väljuks pinnase ja vee taimekaitsevahendite jääkide ja lämmastikuühenditega saastumise üle järelevalve tegemine Vabariigi Valitsuse seaduse § 64 lõikes 1 sätestatud Põllumajandusministeeriumi valitsemisala piiridest ning teiseks täiendavate ülesannete lisandumine eeldab täiendavate eelarveliste vahendite eraldamise vajadust.

Punktis 91 esitatud Riigikontrolli väitega „Põllumajandusministeerium suhtub pealiskaudselt järelevalve kompetentsuse tekitamise ja täiendamisse.“ ei saa Põllumajandusministeerium nõustuda. Põllumajandusministeeriumi hinnangul väljuks pinnase ja vee taimekaitsevahendite jääkide ja lämmastikuühenditega saastumise üle järelevalve tegemine Vabariigi Valitsuse seaduse § 64 lõikes 1 sätestatud Põllumajandusministeeriumi valitsemisala piiridest. TaimKS-i ja VäetS-ga on nii taimekaitsevahendite kui ka väetiste valdkonnas Põllumajandusametile kompetents loodud ning pädevuse hoidmiseks ja täiendamiseks vastavad eelarvelised vahendid eraldatud.

Punktis 93 palume Riigikontrollil täpsustada, milline „inspeksioon registreeris aastatel 2008–2009 ühe väärteo ja tegi ühe ettekirjutuse seoses mineraalväetiste hoiustamisega“.

Punktis 96 (kolmas taane) toodud väitega „Õigusaktides (TaimKS, VäetS) on põhiohuk vahendite turule lubamise reeglitel, mistõttu järelevalves jäetakse tagaplaanile nende kasutuse ja mõjude kontrollimine“ ei saa Põllumajandusministeerium nõustuda taimekaitsevahendite turule lubamise osas. Kuna taimekaitsevahendite turule lubamine on ka Euroopa Liidu õigusaktides üksikasjalikult sätestatud ja spetsiifiline tegevus, millega võib riivata isikute põhiõigusi, siis peab see olema reguleeritud seaduse tasemel.

Nõuded taimekaitsevahendite kasutamisele on aga tõepoolest reguleeritud suures osas ministri määruste tasemel. Sellest, et suurem hulk paragrahve seaduses käsitleb taimekaitsevahendite turule lubamist võrreldes nende kasutamise nõuetega, ei saa aga järeldada, et seadustes on põhiohuk ühe või teise tegevuse reguleerimisel.

Põllumajandusministeerium on seisukohal, et järelevalvet tuleb teha kõigi seaduses toodud ja selle alusel kehtestatud nõuete täitmise üle. Seega ei saa järelevalve puhul ühe või teise valdkonnaga põhjalikuma või mittepõhjalikuma tegelemise põhjuseid otsida õigusaktidest, vaid ikkagi riikliku järelevalvetegevuse korraldusest.

Punkti 96 (neljas taane) väite „Järelevalve käigus ei veenduta, kas käitiste esitatud aruannetes märgitud taimekaitsevahendite ja väetiste kogused vastavad tegelikule vajadusele ning kas need kogused võivad kaasa tuua keskkonnoahu.“ osas soovime märkida, et VäetS-i kohaselt teeb Põllumajandusamet riiklikku järelevalvet väetise käitlemise (turustamisotstarbeline tootmine, pakendamine, märgistamine, Eestisse toimetamine ja turustamine) üle. Väetise kasutamist ega selle üle teostatavat järelevalvet VäetS ei hõlma, seetõttu ei saa Põllumajandusamet riiklikku järelevalvet väetise kasutamise üle teha.

Küll on aga TaimKS-is olemas kõik õiguslikud alused selleks, et kontrollida taimekaitsevahendi kasutamist vastavalt märgistusele, sh kulunormidest, oote- ja tööaegadest kinnipidamise üle.

Punktis 97 esitatud Riigikontrolli väitega „Võimalikud muudatused kontrollimehhanismides võrreldes praeguse olukorraga peaksid Riigikontrolli arvates suurendama eelkõige Põllumajandusameti spetsiifilisi kohustusi ja pädevust, tagades, et amet hakkaks oma senise põhitegevuse – taimekaitse ja väetiste ohutu turulelubamise kontrollimise – kõrval tegelema ka taimekaitsevahendite ja võimalik, et ka väetiste kasutamise tagajärgedega.“ ei saa Põllumajandusministeerium nõustuda. Vastavalt Põllumajandusameti põhimääruse (põllumajandusministri 23. septembri 2009. a määrus nr 97) §-le 5 on Põllumajandusameti tegevusvaldkonnaks maaparanduse, taimetervise, taimekaitse, seemne ja taimse paljundusmaterjali, sordikaitse, väetise, mahepõllumajanduse, tuulekaera tõrje ja aiandustoodete valdkonda reguleerivates õigusaktides sätestatud ülesannete täitmine ning riikliku järelevalve teostamine, riikliku sunni kohaldamine ja väärtegade kohtuväline menetlemine, samuti riigi poolt korrashoitatavate ühiseesvoolude hoiu ja alamvesikonna maaparandushoiukava koostamine ja selle täitmise kontrollimine ning vesikonna maaparandushoiukava koostamine.

Põllumajandusamet teeb VäetS-i kohaselt riiklikku järelevalvet väetise käitlemise üle. Väetise kasutamist ja selle üle teostatavat järelevalvet VäetS ei hõlma, seetõttu ei saa Põllumajandusamet riiklikku järelevalvet väetise kasutamise üle teha.

Taimekaitsevahendite puhul saab Põllumajandusamet riiklikku järelevalvet teha taimekaitsevahendite kasutamise nõuete täitmise üle.

Kuna Põllumajandusamet peab oma tegevuses lähtuma õigusaktidest (vastavalt Vabariigi Valitsuse seaduse § 41 lõikele 5 kehtestatakse riigiasutuse pädevus seadusega või seaduse alusel ning sama paragrahvi lõike 6 alusel sooritavad

valitsusasutused toiminguid üksnes õigusaktide alusel), mis hetkel taimekaitsevahendite ja väetiste kasutamise tagajärgedega tegelemist ette ei näe, siis ei ole üksnes kontrollimehhanismide muutmise kaudu võimalik ameti kohustusi ja pädevust suurendada. Samuti palume Riigikontrollil täpsustada, milles seisneks „taimekaitsevahendite ja väetiste kasutamise tagajärgedega tegelemine“.

Punktis 98 esitatud väite „Väetisemäärus (2003/2003/EÜ) käsitleb üksnes „EÜ VÄETIS“ määrgistusega väetise lubamist turule ega reguleeri Eestis toodetud väetiste registreerimist ja turustamist“ osas juhime tähelepanu, et Eestis toodetud väetise registreerimist ja turustamist reguleeris juba 1. juulil 1998. a jõustunud VäetS, mille §-d 3-10 käsitlevad väetiseregistrit ja väetise registreerimist. Samast kuupäevast jõustusid ka VäetS-i rakendusaktid.

Punktis 100 esitatud väite „registris oli auditeerimise ajal mitmeid NPK-väetisi, mille kohta ei leia andmeid nende toimeainete sisalduse kohta, mistõttu ka nende võimalikku väärkasutamist (nt nitraaditundlikul alal) oleks keeruline tuvastada. Sellised kanded on registrisse tehtud ajavahemikul 1999-2004, kui puudusid täpsemad nõuded väetise registreerimise kohta.“ osas palume täpsustada selle väite tagamaid ajavahemiku 1999–2004 kohta. Juhime tähelepanu, et alates 1. juulist 1998. a jõustus VäetS, mille §-d 3-10 käsitlevad väetiseregistrit ja väetise registreerimist, samast kuupäevast jõustusid ka VäetS-i rakendusaktid. Arusaamatuks jääb, mis täpsemalt Riigikontrolli hinnangul neis õigusaktides puudu oli väetiste registreerimise nõuete osas. Uus VäetS koos väetiseregistri pidamise põhimääruse ja registreerimise taotluse vormiga jõustusid 2003. a 1. septembril. Riigikontrolli hinnangul on andmed puudulikud täpsemate nõuete puudumise tõttu just ajavahemikus 1999-2004. Samuti soovime tähelepanu juhtida asjaolule, et Põllumajandusameti veebilehel kajastatud andmetega väetiseregister on üksnes registri väljavõte, mitte ei peegelda kogu registris sisalduvat andmestikku registri loomisest alates.

Juhime tähelepanu ka asjaolule, et väetiste tootmisetehnoloogia on informatsioon, mis on ärisaladusega kaitstud, mistõttu Põllumajandusministeerium ei saa nõustuda Riigikontrolli järeldusega, et mineraalväetiste tootmisel ja kasutamisel „opereeritakse tavaliselt kolme põhilisega: lämmastik- (N), fosfor- (P) ja kaaliumväetisega (K)“ ja et „seega ei ole põhiväetisi palju“.

Punktis 101 esitatud Riigikontrolli väite „Registrisse on kantud väetisepulbreid, vesilahuseid ja komposte, mis praktiliselt ohtu keskkonnale ei kujuta.“ osas juhime tähelepanu, et VäetS-i eesmärk ei ole selle § 1 lõike 1 kohaselt tagada üksnes väetise ohtust inimese ja looma elule ja tervisele, varale ja keskkonnale, vaid oluline on väetamisega tagada ka soodne mõju taimede ja taimekasvatussaadusele.

Punktis 102 toodud väitega „Riik pole orgaanilis-mineraalsete väetiste kohta koostisnõudeid kehtestanud.“

Põllumajandusministeerium nõustub. Põllumajandusministri 10. märtsi 2005. a määrus nr 23 „Nõuded väetise koostisele väetise liikide kaupa“ vajab täiendamist orgaanilis-mineraalsete väetiste koostisele kehtestatavate nõuete osas. Eelnimetatud määrase muutmise on kavandatud Põllumajandusministeeriumi 2010. a õigusloome tööplaanis selle aasta lõpuks (põllumajandusministri 12. jaanuari 2010. a käskkirja nr 11 punktiga 1 kinnitatud tööplaanis III osa p 87). Samas märgime, et orgaanilis-mineraalseid väetisi registreeriti väetiseregistrisse enne Eesti liitumist Euroopa Liiduga, kui orgaanilis-mineraalsete väetiste koostisele olid kehtestatud nõuded. Põllumajandusministeerium leiab, et väetiseregister ei ole oma mõtet ajas kaotanud ning väetiste registreerimise menetlus on asjakohane.

Punktis 103 esitatud Põllumajandusameti selgituse VäetS-i muutmise vajaduse otstarbekuse kohta sõnastuses „Põllumajandusameti selgitusel ei ole olulisi muudatusi VäetS-s praegu otstarbekas kavandada, sest tuleb ära oodata muudatused Euroopa Liidu tasandil (esialgsete kavatsuste kohaselt jõustuks uus õigusakt 2013. aastal).“ palub Põllumajandusministeerium Riigikontrollil lõpparuandest välja jätta.

Põllumajandusministeerium on seisukohal, et õigusaktide ja nende muutmise vajaduse kohta saab arvamust küsida ja anda siiski eelkõige õigustloova akti eelnõu väljatöötanud riigiasutus, kelleks on reeglina ministeerium. Amet ja inspeksioon on õigusakti rakendajad.

Ka 1. veebruari 2010. a kirjaga nr 4.2-2/150 Justiitsministeeriumile esitatud analüüsid Põllumajandusministeeriumi valitsemisalaga seotud kohtuvaidlustes 2008. a ja 2009. a kohta oleme olnud seisukohal, et pädeva arvamuse õigustloova akti kohta, näiteks selle sisulise kooskõla kohta Euroopa Liidu õigusega või ka Eesti Vabariigi põhiseadusega, aga ka käesoleva aruande kohaselt arvamuse VäetS-i muutmise vajaduse kohta saab esitada üksnes vastava valdkonna poliitika kujundamises osalev ministeerium.

Riiklikku järelevalvet tehakse või haldusmenetlus viiakse läbi eesmärgiga tagada õigustloovas aktis sätestatud riigi või Euroopa Liidu poliitika elluviimise teatud valdkonnas. Valdonna asjassepuutuvate õigustloovate aktide üksikasjalikku sisulist tundmist võib eeldada aga vaid vastava valdkonna poliitika kujundamises osalevalt ministeeriumilt.

Punkti 108 osas nõustume Riigikontrolli arvamusega, et „Statistikaameti ja Põllumajandusameti taimekaitsevahendite arvestus ei saa kokku minna“ Põllumajandusamet ei kogu andmeid taimekaitsevahendite kasutamise kohta, vaid kogub andmeid Eestisse toimetatud taimekaitsevahendite kohta, mistõttu ei saa Statistikaameti ja Põllumajandusameti andmeid selliselt võrrelda, nagu seda on teinud Riigikontroll.

Punkti 109 osas jääb Põllumajandusministeeriumile arusaamatuks, mille alusel on Riigikontroll jõudnud järeldusele, et „Nimelt teeb Põllumajandusamet TaimKS-i alusel järelevalvet üksnes registreeritud taimekaitsevahendite üle.“ Põllumajandusministeeriumi arvates ei ole TaimKS-is ühtegi sätet, mille alusel selliseid järeldusi teha saaks.

Põllumajandusameti kommentaar

Kuna vastavalt antud võimalusele oleme ka varasemalt oma arvamused ja märkused audiitorile edastanud, soovime taimekaitse valdkonnas juhtida veel kord tähelepanu asjaolule, et Põllumajandusamet (edaspidi PMA) on määranud täitma ühenduse liikmesriigi pädeva asutuse ülesandeid, kes lähtub oma tegevuses ühenduse õigusaktidest (Dir. 91/414, jt.), Eestis vastavalt reguleeritud taimekaitsevahendite ja selle rakendusaktidega. Reguleerimine hõlmab ühtseid nõudeid ja tingimusi taimekaitsevahendite kui inimestele, loomadele ja keskkonnale võimalikku ohtu kujutavate ainete turule lubamisel, turustamisel ja kasutamisel, olles peamiselt suunatud ohu ennetamisele. Eeltoodust tulenevalt hõlmab ka PMA tegevus seega kontrolli kõrgeima riskiastmega tegevuste üle. Ka taimekaitsevahendi mõiste, mille suhtes regulatsioonid kehtivad, on defineeritud samas ühenduse õigusaktis. Mõiste käsitlemine muul viisil, ja eriti koos samade nõuete laiendamise, tooks kaasa otsese vastuolu ühenduse seadusandlusega ja lubamatud piirangud taimekaitsevahendite turustamisele. Eeltoodust tulenevalt ei ole teemavaldkonna

käsitlemisega muus kontekstis ja teisiti tõlgendatuna PMA-l võimalik nõustuda. Sama kehtib paljuski ka väetiste valdkonnas, kuna ka siin on PMA pädevus piiratud õigusaktide, eelkõige väetiseseadusega. Väetiseseaduse § 3 lõige 1 sätestab „väetise käitlemine käesoleva seaduse tähenduses on väetise turustamisotstarbeline tootmine, pakendamine, märgistamine, Eestisse toimetamine ja turustamine“. Turustamise järelevalve eesmärk on tagada kontroll turustatava väetise ohutuse ja kvaliteedi ning deklareeritud koostise näitajatele vastavuse üle. Väetiste kasutamist seadus ei hõlma.

Eeltoodust lähtuvalt on raske nõustuda kõigi eelnõus tehtud järeldustega, kaasa arvatud, et „järelevalve ei tegele põllumajandusreostuse avastamisega“, kuna järelevalvet saab teostada siiski üksnes seaduses määratud alustel ja ulatuses.

Veeseadusest tulenevaid nõudeid, sh piiranguid allikate ja karstialade ümbruses, kontrollivad seaduse järgi Keskkonnainspektiooni ametnikud. Põllumajandusamet kontrollib kõiki veeseadusest tulenevaid ja taimekaitsevahendi registreerimisel seatud piiranguid, mis on kehtestatud taimekaitsevahendite kasutamisele. Sealhulgas kontrollib Põllumajandusamet taimekaitsevahendi turule lubamisel kehtestatud puhvertsoonist (vahemaa meetrites pritsitava ala ja veepiiri vahel) kindipidamist taimekaitsetöödel. Puhvertsooni süvendatud kontrollimist alustati 2005. a, mis tähendab, et kõigi inspekteerimiste käigus pööratakse eraldi tähelepanu piirangutega taimekaitsevahendite kasutamisele. Põllumajandusamet kontrollib aastas ca 2% (350 ettevõtet 16 000-st) Eesti tegutsevatest põllumajandusettevõtetest. Eraldi allikate ja karstialade ümbruse veekaitsepiirangute järgimise kontrolli mahtude suurendamine toob paratamatult kaasa vajaduse vähendada teiste oluliste, sh toiduohutusega seotud, kontrollimiste arvu. Samas kattuks tegevus Keskkonnainspektiooni ülesannetega.

Kokkuvõttes saame tõdeda, et 100% kasutajate kontrolli ei ole, eelkõige tulenevalt selleks vaja minevast ressursist võrrelduna saadud tuluga, suutnud tagada ükski riik. Sama kehtib ka PMA suhtes. Asutuses on kehtestatud järelevalve planeerimise alused ja kord, mille kohaselt kontrollimised sõltuvalt riskidest ja vastavalt olemasolevale ressursile planeeritakse. Hea põllumajandustava nõuete jälgimine on allutatud kontrollile läbi toetuste kontrolli valimi, kus vastavalt oma pädevusele on hõlmatud nii Põllumajandusamet kui ka Keskkonnainspektioon. Vastavalt taimekaitse ja väetise valdkonda reguleerivatele õigusaktidele ja üldistele järelevalve planeerimise alustele ühenduses (Euroopa Nõukogu ja Komisjoni määrus 882/2004) kavandatakse kontrollimised eelkõige toote turuletoomise ja hulгимүүgi tasandile, tehes seda lõpptarbimise tasandil reeglina pistelisena või seire korras. Suuremas mahus või uute ülesannete täitmiseks Põllumajandusametil praegu ressursid, sealhulgas ja eelkõige vastava kvalifikatsiooniga ametnike näol, puudub.

Täname Riigikontrolli tehtud töö eest, kinnitades, et näeme ka omalt poolt võimalusi teatud tegevuste ümberkorraldamiseks parema tulemuse saavutamiseks ning oleme valmis sellekohastes aruteludes osalema.

Keskkonnainspektiooni kommentaar

Keskkonnainspektioon on nõus auditi käigus tehtud tähelepanekute ja hinnangutega..

Riigikontrolli soovitus	Ministrite, Keskkonnainspektiooni, Põllumajandusameti ja Statistikaameti peadirektori vastused
<p>Nitraaditundliku ala veekaitse</p> <p>76. Soovitus keskkonnaministrile:</p> <ul style="list-style-type: none"> ■ Luua NTA tegevuskavade tulemuste hindamisel selge seos praeguse olukorra ja juba lõppenud kavade elluviimisel saavutatud tulemuste vahel ning tulemustest lähtudes kavandada edasised tegevused. Rakendada rohkem uurivat seiret, mis aitaks selgitada reostuse põhjuseid ja hinnata veekvaliteedi muutumist. ■ Tagada koostöö Põllumajandusministeeriumiga olemasolevate vee kvaliteedi uuringute andmete, sh laborite pestitsiidide ja lämmastikuühendite katseprotokollide koondamine Keskkonnateabe Keskusesse. ■ Edastada tootjatele need NTA allikate ja karstialade andmed, mis puudutavad nende maal asuvaid veekaitsealasid. ■ Tellida uuring taimekaitsevahendite kasutuskoormuse kohta nitraaditundlikul alal, et hinnata 	<p>Keskkonnaministri vastus:</p> <p>Keskkonnaministeeriumi poolt telliti 2008. aastal järgmised rakenduslikud uurimistööd:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. „Ülevaade nitraaditundliku ala tegevuskava 2004–2008 rakendamisest, tegevuskava meetmete efektiivsuse hindamine, seirekavade sobivuse hindamine“; 2. „Nitraaditundliku ala seirekava korrigeerimine“. <p>Tegevuskava efektiivsuse analüüsis olid kaasautorid Põllumajandusuuringute Keskusest ja Tallinna Tehnikaülikoolist. Eelnimetatud tööde tulemused on arvesse võetud uuendatud tegevuskava „Pandivere ja Adavere-Põltsamaa NTA tegevuskava aastateks 2009–2011“ (kinnitatud Vabariigi Valitsuse 29. detsembri 2009. a korraldusega nr 589) koostamisel. Seireprogrammide ajakohastamisel arvestatakse varasemate uuringute tulemustega ning vajadusel muudetakse olemasolevaid ja lisatakse uusi seirepunkte.</p> <p>Keskkonnateabe Keskusesse on koondatud Keskkonnaministeeriumi poolt tellitud nii riikliku seire kui ka eraldi teostatud projektide veeuuringute tulemused. Põllumajandusministeeriumi ja Sotsiaalministeeriumi haldusala laborites tehtavate analüüside tulemuste koondamine eeldab ministeeriumitevahelisi kokkuleppeid. Andmete koondamise kohustus on kirjeldatud ka NTA tegevuskavas 2009–2011 (meede 1.5: koostöö arendamine riigi- ja teadusasutustega), mille kohaselt tuleb tõhustada eri andmekogude riskisutust ning tagada nendevaheline andmevahetus. Ühe võimalusena võib kaaluda andmebaaside riskisutuse loomist X-tee kaudu.</p> <p>Vastav informatsioon on avaldatud Maa-ameti kaardiserveris http://xgis.maaamet.ee/xGIS/XGIS. 2005. a augustis avaldati kõikide nitraaditundlike aladega maakondade ajalehtede vahel NTA põllumajandustootmisele kehtestatud kitsenduste kaardid mõõtkavas 1 : 150 000 (AS Regio) koos selgitustega. Samuti saadeti kaardid suurematele tootjatele, valdadele, Keskkonnaametile jt. Teemat on käsitletud ja viidatud andmeallikatele mitmetel seminaridel.</p> <p>2010. aastal korraldatakse uuring ohtlike ainete sisalduse kohta pinnavees. Nimetatud uuringu käigus võetakse ka proovid taimekaitsevahendite jääkide analüüsimiseks.</p>

Riigikontrolli soovitus	Ministrite, Keskkonnainspektsiooni, Põllumajandusameti ja Statistikaameti peadirektori vastused
<p>kasutuspiirangute kehtestamise vajadust veekvaliteedi säilimise tagamiseks.</p> <ul style="list-style-type: none"> ■ Valmistada ette veeseaduse muudatus, mille kohaselt nitraaditundlikul alal seni lubatud 170 kg lämmastikku haritava maa keskmisena asendada samakoguselise piiranguga hektari kohta. ■ Valmistada ette veeseaduse muudatus, mis seaks keelu heit- ja reovete juhtimiseks karstilehtrisse või karstijärve. ■ Teha täiendavaid allikate ja karstialade lämmastikuühendite uuringuid väljaspool nitraaditundlikku ala ja otsustada selle põhjal nitraaditundliku ala laiendamise üle. <p>(p-d 10–52)</p>	<p>2011. aastal on kavas intensiivse põllumajandustootmisega piirkondades korraldada täpsem uuring pestitsiidijääkide dünaamika selgitamiseks kuude lõikes. Eelnimetatud uuringute tulemusena saab vajadusel planeerida edasisi tegevusi.</p> <p>Veeseaduse põllumajandusosa muutmiseks on moodustatud keskkonnaministri 9. veebruari 2009. a käskkirjaga nr 206 töögrupp, kuhu on kaasatud kõik huvigrupid. Töörühma poolt on muudatuseettepanekute tegemine lõpufaasis ning menetlust jätkatakse käesoleva aasta septembrikuus. Eelnõus on ka nimetatud säte NTA-l lämmastiku kasutamise kohta</p> <p>Kehtiva veeseaduse paragrahv 24 lõige 1 sätestab keelu reovee juhtimiseks põhjavele või külmunud pinnasele. Sama paragrahv sätestab samuti nõuded reovee puhastamisele ning puhastatud heitvee suublasse juhtimisele ja ka võimaluse vee erikasutusloaga näha ette erinõuded heitveele. Seega leiame, et küsimus on reguleeritud. Auditi aruanne käsitles Tamsalu reoveepuhasti puhastatud heitvee juhtimist Savalduma karsti. See on ainuvõimalik lahendus, kuna antud piirkonnas puuduvad võimalused heitvee mujale juhtimiseks. Pandivere kõrgustik on veelahkmeks Peipsi järve, Soome lahte ja Liivi lahte suubuvatele jõgedele. Kõrgustiku keskosas puudub 1375 km² suurusel alal alaline vetevõrk (ojad, jõed), mistõttu pole võimalik suurel osal Pandivere kõrgustikul juhtida puhastist tulevat heitvett vooluveekogusse. Aastatel 1983–1992 uuriti büroo Eesti Maaparandusprojekt, Geoloogia Instituudi ja Hüdro meteoroloogiateenistuse poolt põhjalikult Lääne-Virumaa veekaitsekeemi koostamiseks heitvee ärajuhtimise võimalusi. Tulemusena leiti, et nimetatud piirkonnas puuduvad nii majanduslikult, ehitusgeoloogiliselt kui ka tehniliselt arvestatavad võimalused. Seetõttu pole võimalik Tamsalu, Vajangu, Triigi, Torma, Karinu, Järva-Jaani jts asulate heitvee ärajuhtimine vooluveekogudesse.</p> <p>2006. a on Keskkonnaministeeriumi poolt tellitud rakenduslik uurimistö „Seireprogrammi täpsustamine põllumajanduse mõju selgitamiseks pinna- ja põhjaveele“. Uuringu tulemusena ei tuvastatud selgelt väljatoodavaid NO₃ tõusva trendiga põllumajanduspiirkondi. Leiti üksikuid lokaalseid intensiivtootmisega piirkondi, mida pole otstarbekas teha eraldi NTA-ks, vaid seal tuleb rakendada muid veeseadusest tulenevaid võimalusi reostuse vältimiseks. Sellele vaatamata jälgib Keskkonnaministeerium nii riikliku veeseire kui ka rakendusuuringute (näiteks töös oleva uuringu „Suurtootmise mõju uuring põhja- ja pinnaveele“) tulemusi, et vajadusel korrigeerida ka NTA piirkonda.</p>
<p>Hea põllumajandustava järgimine</p> <p>77. Soovitused põllumajandusministritele:</p> <ul style="list-style-type: none"> ■ Kaaluda, kas nitraaditundlikul alal põllumajanduskoormuse lisapiirangute kehtestamise korral kompenseerida põllumajandustootjatele sel põhjusel saamata jäänud tulu. ■ Sätestada juriidiliste isikute põlluraamatute digitaliseerimise nõue (kompleksloa omanikele või alates teatud haritava maa suuruselt), mis annaks võimaluse operatiivselt hinnata põllumajanduskoormuse osakaalu. <p>(p-d 53–75)</p>	<p>Põllumajandusministri vastus:</p> <p>Põllumajandusministeerium peab keskkonnasäästlikku põllumajandustootmist väga oluliseks, mistõttu on rakendanud mitmeid põllumajanduskeskkonnaga seotud toetusmeetmeid Eesti maaelu arengukavades (edaspidi MAK).</p> <p>Põllumajandusministeerium leiab, et piiranguid ei pea tingimata seadusega kehtestama, keskkonnahoidu saab soodustada ka muude tegevustega. Keskkonna ja paikkonnaga seotud toetusmeetmed ehk MAK 2007–2013 II telje toetused võib jagada kahte suuremasse gruppi: ühed, mis kompenseerivad saamata jäänud tulu ja lisakulutusi, ning teised, mille eest võetakse seadustest tulenevatest nõuetest kõrgemaid kohustusi ehk osutatakse ühiskonnale nn keskkonnateenust.</p> <p>MAK-i aluseks olevad Euroopa Liidu õigusaktid ei näe ette meedet, mis võimaldaks kompenseerida tootjatele tulukaotust, mis võib tuleneda nitraadidirektiivi (91/676EMÜ) alusel VeeS-is või selle alamaktides sätestatud nõuetest. Juhul kui tootjatele kehtestatakse täiendavad nõuded veepoliitika raamdirektiivi (2000/60/EÜ) alusel ja kooskõlas veemajanduskavadega ning nõuded tooks tootjatele kaasa reaalse tulukaotuse, oleks teoreetiliselt võimalik nõukogu määruse nr 1698/2005 (EÜ) artikli 38 alusel toetust rakendada. Nõukogu määruse nr 1698/2005 (EÜ) artikli 38 kohaselt on veepoliitika raamdirektiiviga seotud toetust võimalik maksta iga-aastaselt kasutusel oleva põllumajandusmaa hektarite kohta, et kompenseerida põllumajandustootja kantud kulusid ja saamata jäänud tulu, mis tulenevad veepoliitika raamdirektiivi (2000/60/EÜ) rakendamise seotud ebasoodsatest tingimustest asjaomastel aladel (vesikondade veemajanduskavadesse lisatud põllumajandusalad).</p> <p>MAK tehnilise abi vahenditest oleks võimalik toetada uuringut selgitamiseks välja nõuete täitmise tulenevat tulukaotust. Tulukaotuse selgumisel saab kaaluda võimalust täiendada MAK 2007–2013 uue meemega. Eelkõige tuleb arvestada, kas meeme rakendamiseks jätkub rahalisi vahendeid. Enne rakendamist vajaks uus meede nii siseriiklikku kui ka Euroopa Komisjoni heakskiitu. Toetuse andmise täpsemad tingimused lisati komisjoni määrusesse nr 1974/2006 (EÜ) artikliga 26a käesoleval aastal.</p> <p>MAK-i kohaselt on nitraaditundlikul alal tegutsevatel põllumajandustootjatel võimalik</p>

Riigikontrolli soovitused	Ministrite „Keskkonnainspektsiooni, Põllumajandusameti ja Statistikaameti peadirektori vastused
	<p>taotleda mitmeid teisi keskkonnaga seotud toetusi. Põllumajandustootjatele, kes tegutsevad nitraaditudlikul alal, kompenseeritakse muu hulgas näiteks keskkonnasõbraliku majandamise toetuse (põllumajandusministri 21. aprilli 2010. a määrus nr 46 „Keskkonnasõbraliku majandamise toetuse saamise nõuded, toetuse taotlemise ja taotluse menetlemise täpsem kord” § 9 lõikes 5) kaudu ettevõtte maal asuva allika, karstilehtri, kaitsmata põhjaveega ala ja kaevu, sh drenaažikaevu ning võimaliku ohtliku punktireostusallika, milleks on kanalisatsiooniehitus, naftasaaduste hoidmise ehitus, siloladustamiskoht, sõnnikuhoidla ja väetisehoidla ettevõtet kajastavale kaardile kandmist. Nõue aitab põllumajandustootjatel oma ettevõtte maadel asuvate tundiike veeobjektide ning potentsiaalsete reostusallikate asukohta teadvustada ning seeläbi reostust vältida.</p> <p>Kui MAK-i toetuste põhiline eesmärk on intensiivse tootmisega kaasnevate negatiivsete mõjude ennetamine ning halvemate tootmistingimuste ja keskkonnanõuetest tulenevate kulutuste ja piirangutest põhjustatud sissetulekute vähenemise eest hüvitiste maksmine, siis lisaks MAK-i toetustele on olemas mitmed Euroopa Põllumajanduse Tagatisfondist ja Eesti riigieelarvest finantseeritavad põllumajandustoetused, kuid nende eesmärgiks on eelkõige põllumajandusliku tootlikkuse tõstmine.</p> <p>Põllumajandusministeerium juhib tähelepanu, et põlluraamatu pidamine võib juba alates 2003. aastast toimuda ka elektroonselt (põllumajandusministri 09.04.2003. a määrus nr 36 “Põlluraamatu vorm ja põlluraamatu pidamise kord”, § 3) ning paljud suured põllumajandustootjad seda teevadki, kuid kohustusena seda kehtestada ei saa.</p> <p>Põllumajandusministeerium saab aru, et Riigikontroll soovib teha vahet isikute vahel nii, et juriidilisest isikust põllumajandustootjatele tuleks teha põlluraamatu elektroonne pidamine kohustuslikuks. Põllumajandusministeeriumile teadaolevalt ei ole Eesti Vabariigis veel arvuti nagu ka internetiühenduse omamist kohustuslikuks tehtud. Seega võivad Põllumajandusministeeriumile teadaolevalt kohustuslike tegevuste puhul kõik isikud kasutada kas paberkandjal asjaajamist või elektroonselt asjaajamist.</p> <p>Põllumajandusministeerium palub Riigikontrollil viidata seadusele, mille kohaselt juriidilisel isikul peab arvuti olema ehk mille alusel peaks põllumajandusministri määruses kohustusena kehtestama, et juriidilisest isikust põllumajandustootjad peavad põlluraamatu just elektroonselt pidama. Sellise aluse olemasolu korral on põllumajandusministri määruse muutmise võimalik.</p> <p>Põllumajandusministeerium leiab, et põlluraamatu digitaalset esitamist ei saa teha ainuvõimalikuks ja kohustuslikuks hoolimata sellest, millise tunnuse alusel me põllumajandustootjaid liigitame. Arvestades näiteks füüsiliste isikute suurt arvu tootjate seas, tekitame ebavõrdse kohtlemise juriidilistele isikutele lisanõude kehtestamisega.</p> <p>Põllumajandusministeerium mõistab elektroonse põlluraamatu mõtet (andmed ühtses andmebaasis) statistika kogumise ja järelevalve teostamise lihtsustamisel.</p> <p>Põllumajandusministeerium leiab, et andmete kättesaadavus, nõuete täitmise järelevalve ja põllumajandustootjate teadlikkus tõuseks seeläbi oluliselt. Põlluraamatu elektroonsel esitamisel saaks toetustega siduda ning näiteks teatud andmete vabatahtliku elektroonsel esitamise atraktiivseks teha. Põllumajandusministeerium tegutseb sellel suunal, kuid tegemist on pikaajalise projektiga, mis enne paari-kolme aastat kindlasti tööle ei hakka ning ilmselt nõuab ka lisaraha. Näiteks PRIA IT-arendustöodes kaalutakse võimalusi põlluraamatu ja toetuste taotlemise võimaluste ühildamiseks. Tulevikuarendustest saab Põllumajandusministeerium kindlamalt rääkida siis, kui eelarveliste vahendite seis paraneb ning PRIA IT-arenduste teostamine saab reaalseks.</p> <p>Põllumajandusministeerium kaalub põlluraamatu teatud andmete vabatahtliku elektroonsel esitamise ja ühtse andmebaasi loomise võimalusi.</p>
<p>Järelevalve</p> <p>78. Soovitus Põllumajandusameti peadirektorile: teha taimekaitse hooaegadel süvendatud kontrollid veekaitsepiirangute järgimise üle allikate ja karstialade ümbruses.</p> <p>(p-d 82–91)</p>	<p>Põllumajandusameti peadirektori vastus:</p> <p>Taimekaitse valdkonnas soovime juhtida tähelepanu asjaolule, et PMA on määratud täitma ühenduse liikmesriigi pädeva asutuse ülesandeid ning reeglid ja nõuded taimekaitsevahendite turule lubamisele ja turustamisele on sätestatud ühenduse õigusaktidega (Dir. 91/414, jt.), kus on muu hulgas määratletud nii mõistet ja regulatsioonid kui ka nende mõju ja ulatus. Teemavaldkonna käsitlemisega muus kontekstis ja teisiti tõlgendatuna ei ole seetõttu PMA-l kui seaduse alusel tegutseval asutusel võimalik nõustuda. Mitmete järelduste puhul jääb selgusetuks, milliste alusandmetele tuginevalt on nendeni jõutud. Nii näiteks puuduvad meil andmed, mis kinnitaksid eelnõu p. 58 toodud väidet taimekaitsevahendite kulunormide mitmekordse ületamise kohta, mis juhul, kui see vastaks tõele, oleks kindlasti leidnud tuvastamist ka järelevalve käigus, ja mida kinnitasid ka koos teie asutuse esindajaga läbi viidud 8 kontrollimist. Eelnõu kohaselt pärinesid andmed Statistikaametile esitatavatest</p>

Riigikontrolli soovitus	Ministrite, Keskkonnainspeksiooni, Põllumajandusameti ja Statistikaameti peadirektori vastused
	<p>aruannetest, mistõttu võib siin pigem olla tegemist (ka meile teadaolevate ja muret tekitavate) küsitavustega ettevõtjatelt andmete kogumise meetoodikas. Põllumajandusameti ametnikud neid aruandeid ei näe ega saa seetõttu nende andmete olemust ka kontrollida, samas kui tegelikkusele vastavate andmete saamisest oleksime, kaasa arvatud riskide hindamiseks ja kontrollitoimingute planeerimiseks, vägagi huvitatud.</p> <p>Väetiste valdkonnas on seisukohad paljuski sarnased, kuna ka siin on PMA pädevus piiratud õigusaktide, sealhulgas väetiseseadusega. Väetiseseaduse § 3 lõige 1 sätestab „väetise käitlemine käesoleva seaduse tähenduses on väetise turustamisotstarbeline tootmine, pakendamine, märgistamine, Eestisse toimetamine ja turustamine“. Väetiste kasutamise kontroll, nagu kirjeldatud mitmes kohas eelnõus, PMA pädevusse ei kuulu. Kontroll kõrge lämmastiksisaldusega väetiste käitlemise üle on PMA kohustus ja seda teostatakse seaduses määratud ulatuses. Nõuded kõrge lämmastiksisaldusega ammoniumnitraatväetiste käitlemisele ja ohutusele on sätestatud Euroopa Parlamendi ja Nõukogu määrusega (EÜ) nr 2003/2003. Väetiseregistri pidamise eesmärk on turustatavate väetiste ja nende käitlejate kohta andmete kogumine ja süstematiseerimine, muu hulgas nende üle kontrolli teostamise võimaldamiseks, mitte ohtlike väetiste registreerimine. Ka ei saa nõustuda eelnõu p-ga 101, et väetisepulbrid ja vesilahused ei kujuta ohtu keskkonnale, kuna see sõltub konkreetsest väetise koostisest.</p>
<p>Järelevalve</p> <p>116. Soovitus põllumajandusministrile:</p> <ul style="list-style-type: none"> ■ Valmistada ette taimekaitsevahendite muudatused, mille kohaselt kõik taimekaitsevahendid kasutatakse üks ametkond – Põllumajandusamet. ■ Valmistada ette taimekaitsevahendite muudatused, mis annaks Põllumajandusametile õiguse ja kohustuse teha järelevalvet pinnase ja vee taimekaitsevahendite jääkide ja lämmastikuühenditega saastumise üle. <p>(p-d 98–110)</p>	<p>Põllumajandusministri vastus:</p> <p>Põllumajandusministeerium ei saa nõustuda Riigikontrolli ettepanekuga muuta taimekaitsevahendite muudatused nii, et Euroopa Liidus alates 1992. aastast kehtivast toimeainete heakskiitmise menetlusest mindaks üle ainete tunnustamise menetlusele. Taimekaitsevahenditega seonduvat reguleeritakse juba Euroopa Liidu õiguses ja siseriiklik õigus peab sellega kooskõlas olema.</p> <p>1992. aastal algatas Euroopa Komisjon kõikide taimekaitsevahendites kasutatavate toimeainete üle ülevaatamise protsessi, mille käigus peab iga taotleja tõestama teaduslikel alustel, et konkreetsele toimeainele on olemas inimese tervise, keskkonna, ökotoksikoloogia ja toiduahelas esinevate jääkide seisukohalt ohutu kasutusala Euroopa Ühenduses. Toimeained jagati 4 etappi, hindamistega plaaniti valmis saada 2008. aasta lõpuks. Kuna esimeste toimeainete lisamisest nõukogu direktiivi 91/414/EMÜ Lisasse 1 (taimekaitsevahendites kasutada lubatud toimeainete loetelu) on möödunud üle 10 aasta, vaadatakse seoses teaduse ja tehnika arenguga pidevalt üle varasemaid toimeainete kohta tehtud katseid ja otsuseid. Riskianalüüsi küsimustega tegeleb alates 2003. aastast Euroopa Toiduohutusamet (EFSA, <i>European Food Safety Authority</i>), Euroopa Komisjon otsustab riskide haldamise üle.</p> <p>Iga toimeaine hääletatakse nõukogu direktiivi 91/414/EMÜ Lisasse 1 Toiduahela ja Looma Tervishoiu Alalise Komitee (SCFCAH, <i>Standing Committee on the Food Chain and Animal Health</i>) istungil.</p> <p>Euroopa Parlamendi ja Nõukogu otsusega nr 1107/2009 taimekaitsevahendite turulelaskmise kohta (määrust kohaldatakse alates 14. juunist 2011. a) täpsustab reegleid toimeainete, taimekaitseainete, sünergistide, abiainetega, põhiainete ja muude koostisainete hindamisprotseduuris ja turuleviimises.</p> <p>Põllumajandustootmises (taimekaitsevahendites) kasutatakse erinevaid aineid ja kõigi nende ainete registreerimine ja järelevalve nende kasutamise üle ei ole mõistlik, sellisel juhul tuleks ka vesi, mis on samuti aine, registreerida või näiteks taimeekstraktid, mis on looduslikud toimeained, mis võivad mõjuda nii mürgisuse esilekutsujana kui ka peletajana või feromoonpüünised, mis meelitavad kahjureid peibutava lõhnaga, on ka taimekaitsevahendite kasutatavad ained, või vee pindpinevust vähendavad ained, mida lisatakse paagisegudele.</p> <p>Seega ei pea Põllumajandusministeerium vajalikuks ja põhjendatuks kehtestada rangemaid nõudeid kui Euroopa Liidu õiguses ning nõuda kõigi taimekaitsevahendite kasutamise heakskiitmist ja taimekaitsevahendite registreerimist.</p> <p>Sellest tulenevalt ei ole põhjendatud kõigi selliste ainete üle järelevalvekohustuse panemine üksnes Põllumajandusametile.</p> <p>Euroopa Taimekaitse Assotsiatsioon on 2010. a märtsis avaldanud õigusbürool „Pappas&Associates“ tellitud hinnangu EL liikmesriikides taimekaitsevahendite turule lubamise (autoriseerimisskeemide) protseduuri võrdluse kohta. Nimetatud töös anti Põllumajandusametis läbiviidava protseduuri kohta väga hea hinnang võrreldes teiste liikmesriikidega. Nimetatud töö tulemused on kättesaadavad: http://www.agri.ee/public/juurkataloog/TAIMETERVIS/taimekaitse/Acrobat_Document.pdf.</p> <p>Justiitsministeerium on ette valmistanud keskkonnaseadustiku üldosa seaduse eelnõu</p>

Riigikontrolli soovitus	Ministrite ,Keskonnainspeksiooni, Põllumajandusameti ja Statistikaameti peadirektori vastused
	<p>(kättesaadav e-õiguses), mis koos hiljem valmiva eriosaga peaks täpsemalt reguleerima keskkonnakaitset keskkonnahäiringute eest, sh saastamist, piirväärtusi jne.</p> <p>Põllumajandusministeeriumi hinnangul väljuks pinnase ja vee taimekaitsevahendite jääkide ja lämmastikuühenditega saastumise üle järelevalve tegemine Vabariigi Valitsuse seaduse § 64 lõikes 1 sätestatud Põllumajandusministeeriumi valitsemisala piiridest.</p>
<p>Järelevalve</p> <p>117. Soovitus Keskonnainspeksiooni peadirektorile: analüüsida seireleide eesmärgiga tuvastada järelevalvemenetluse käigus põhja- ja pinnavees normist suuremate lämmastikuühendite tekkimise põhjused ning rakendada abinõusid edasise reostuse vältimiseks või vähendamiseks.</p>	<p>Keskonnainspeksiooni peadirektori vastus:</p> <p>Keskonnainspeksioon arvestab tööplaani koostamisel auditi eelnõus tehtud soovitusel analüüsida seireleide eesmärgiga selgitada järelevalvemenetluse käigus põhja- ja pinnavees normist suuremate lämmastikuühendite tekkimise põhjuseid. Põhja- ja pinnavees levivate kahjulike ülenormatiivsete jääkide tekitajate tuvastamisel rakendab Keskonnainspeksioon abinõusid edasise reostuse vältimiseks või vähendamiseks.</p>
<p>Andmete töötlemine</p> <p>118. Soovitus Statistikaameti peadirektorile:</p> <p>Korrastada andmete kogumise meetodika selliselt, et statistiliste andmete avaldamisel taimekaitsevahendite ja väetiste kohta on arvestus tehtud toimeainete, mitte kasutatud koguste kohta.</p> <p>Otsustada koostöös Põllumajandusministeeriumiga taimekaitsevahendite ja väetiste kasutamise andmete kogumine eraldi nitraaditundliku ala kohta.</p> <p>(p-d 111–115)</p>	<p>Statistikaameti peadirektori vastus:</p> <p>Juhime Riigikontrolli tähelepanu asjaolule, et EL tasemel ühtset metoodikat taimekaitsevahendite kasutamise statistika osas ei ole siiani olnud. Eelmisel aastal vastuvõetud taimekaitsevahendite kasutamise statistikamäärus on nüüd loonud aluse võrreldava statistika tootmiseks liikmesriikides.</p> <p>Seoses uue EL määrusega taimekaitsevahendite kasutamise statistika kohta, mis näeb ette taimekaitsevahendite kasutamise statistika esitamist Eurostatile üksikute toimeainete kohta, on Statistikaametis kavas taimekaitsevahendite statistika korrastada ja üle minna andmete avaldamisele toimeainete tasemel. Lähtuvalt EL tasemel kinnitatud metoodikast on läbiviidud ka pilootprojekt aastal 2007. Andmeid koguti taimekaitsevahendite kasutamise kohta nisul 2006. aasta kohta.</p> <p>Taimekaitsevahendite kasutamise statistikamäärusele vastavalt hakatakse andmeid Eestis tootma ja avaldama aastast 2015. Statistikaamet on tööplaanides ette näinud 2006.–2008. aasta andmete ümberarvestuste tegemise 2011. aasta jooksul. Varasemate aastate ümberarvestuste tegemine nõuab täiendavat ressursi.</p> <p>2009. aastal vastuvõetud EL määrus taimekaitsevahendite kasutamise statistika kohta eeldab andmete koostamist suurel detailsuse tasemel (iga toimeaine koguse ja töödeldud pinna kohta riigi koondi koostamine põhiliste kultuuride lõikes) ja on ressursimahukas. Selletõttu näeb ka EL määrus taimekaitsevahendite kasutamise statistika kohta ette andmete koostamist ja edastamist üks kord viieaastase perioodi jooksul ühe vabalt valitud aasta kohta põhiliste kultuuride osas. Samuti jäetakse liikmesriigi valida, kas uurida läbi kultuurid ühel aastal või jaotada erinevate kultuuride uuringud erinevatele aastatele. Põhjuseks sellisele andmete koostamise perioodilisuse kompromissvariandile ongi just andmete raske kättesaadavus ja kvaliteetse statistika tootmise väga kõrge hind.</p> <p>Seega võib tulevikus tekkida olukord, kus iga-aastaseid andmeid Statistikaamet taimekaitsevahendite kasutamise osas ei toodagi, vaid suudab täita vaid EL määrusega nõutud kohustused. Selline otsus vajab kindlasti ka läbirääkimist valdkonna põhitarbijaga: Põllumajandusministeeriumi ja Põllumajandusameti taimekaitsevahendite temaatika ekspertidega.</p> <p>Statistikaametil on plaanis alustada sisulist koostööd taimekaitsevahendite kasutamise statistika asjakohastamiseks ja meetodiliselt parima lahenduse leidmiseks. Andmete kogumise, töötlemise ja analüüsi selles valdkonnas muudaks nii odavamaks kui ka statistika usaldusväärsemaks põlluraamatute digitaliseerimine. Selle vajaduse toob auditis välja ka oma vastuses keskkonnaminister (lk 22): „Sättestada juriidiliste isikute põlluraamatute digitaliseerimise nõue (kompleksloa omanikele või alates teatud haritava maa suuruselt), mis annaks võimaluse operatiivselt hinnata põllumajanduskoormuse osakaalu.”</p> <p>Väetiste kasutamise statistika ei ole praegu Euroopa Liidu tasemel reguleeritud. Seega on igal riigil oma metoodika ja osa riike ei kogu väetiste kasutamise andmeid üldse. Siiski on Eurostat asunud viimastel aastatel väetiste kasutamise statistikat koordineerima. Eurostati eesmärk on saada Euroopa Liidu tasemel harmoneeritud põllumajanduse struktuuri andmetega seotud väetiste kasutamise andmed.</p> <p>Selleks korraldas Eurostat 2008. a väetiste kasutamise statistika pilootprojekti, mille</p>

Riigikontrolli soovitused	Ministrite, Keskkonnainspektsiooni, Põllumajandusameti ja Statistikaameti peadirektori vastused
	<p>raames osalejad riigid kirjeldasid oma senise väetiste kasutamise statistika meetodikat ning analüüsisid võimalusi ja probleeme nende sidumiseks põllumajanduse struktuuriuuringute andmetega. Selles projektis osales ka Eesti. Projekti meetoodiline aruanne sai kiitva hinnangu.</p> <p>2013. a valikuliseks põllumajanduse struktuuriuuringuks on Eurostat kavandanud uute näitajate lisamise, mis sisaldavad 17 näitajat sõnniku käitlemise kohta ja 10 näitajat mineraalväetiste kasutamise kohta. Ettepanek on esitatud liikmesriikidele kooskõlastamiseks ja näitajate lõplik koosseis ei ole veel selge.</p> <p>Väetiste kasutamise statistika on olnud Eestis aastaid peaaegu muutumatu ja võimaldab nende tegeliku kasutamise võrdlust aastate kaupa. Seoses Eurostati poolt kavandatavate muudatustega ja harmoneerimisplaanidega võib siiski osutada vajalikuks meetodikat lähiaastatel korrigeerida.</p> <p>Mineraalväetiste kasutamist põllumajanduskultuuride väetamiseks arvestatakse ja avaldatakse toimeaines (N, P₂O₅, K₂O). Edaspidi on kavas ka orgaanilise väetise kasutamise arvestus ja avaldamine toimeaines põllumajanduskultuuride gruppide lõikes.</p> <p>Samuti on Statistikaametil statistikatööde plaanis ette nähtud koostada toitainete bilansid lämmastiku ja fosfori osas. Kaaliumi osas ei ole selliseid töid hetkel planeeritud. Põhjuseks on vastavate EL nõuete puudumine.</p> <p>Andmete kogumise ja töötlemise võimalikkust eraldi nitraaditundliku ala kohta on vaja analüüsida. Statistikaamet on valmis koostöös Põllumajandusministeeriumiga seda tegema.</p> <p>Nitraaditundlikul alal tegutsev majapidamine peaks koostama ja esitama kaks andmestikku, kuna majapidamise maad võivad asuda nii nitraaditundlikul kui ka tavamaal. Esialgse hinnangu kohaselt suurendaks niisugune arvestus oluliselt nii vajalikku andmeesitajate arvu (eraldi valimite kihid nitraaditundlike ja mittenitraaditundlike alade kohta), andmeesitajate koormust kui ka Statistikaameti koormust andmete kontrollil ning võiks seada ohtu ka vaatluse ülejäänud andmete kvaliteedi.</p> <p>Üheks võimaluseks on põlluraamatute digitaliseerimine. Ilma põlluraamatute digitaliseerimiseta osutub soovitud eraldi statistika tegemine nitraaditundliku ala kohta kindlasti väga kulukaks. Statistikaameti seisukoht on, et sellist andmestikku võiks hallata PRIA.</p>

Auditi iseloomustus

Auditi eesmärk

Auditi eesmärgiks oli hinnata, kas riigi teostatav järelevalve aitab vältida taimekaitsevahenditest ja mineraalväetistest tulenevat reostust või annab asjakohaste meetmete abil tagasikäigu saasteainete kontsentratsioonile veekogumites.

Hinnangu andmise kriteeriumid

Kriteeriumid, mis võeti hindamisel aluseks, on järgmised:

- Pinna- ja põhjavee kvaliteet on stabiilne ning põllumajandusest lähtuv reostus ei ole suurenenud.
- Põllumajandustootjad järgivad taimekaitsevahendite ja mineraalväetiste kasutamisel head põllumajandustava.
- Taimekaitsevahendite ja mineraalväetiste kasutus hoitakse kontrolli all riikliku seire ja järelevalve abil; järelevalve on korrapärane ning riskidest lähtuv.
- Andmed taimekaitsevahendite ja mineraalväetiste kasutuse kohta on andmebaasides olemas ja süsteemselt hallatud.

Auditi ulatus ja käsitusviis

Auditeerimise meetodid olid intervjuud, ankeetküsitlused, vaatlus ja dokumentide analüüs. Aluseks võeti vee reostumise vältimist käsitlevad määrused, direktiivid, tegevuskavad ja aruanded. Analüüsimisel kasutati Põllumajandusministeeriumi, Keskkonnaministeeriumi ja nende allasutuste materjale, uuringuid ja seireandmeid, samuti tootjatelt saadud andmeid.

- Intervjuud või ankeetküsitlused korraldati Põllumajandusministeeriumis, Keskkonnaministeeriumis, Keskkonnateabe Keskuses, Põllumajandusametis, Põllumajandusuuringute Keskuses, Keskkonnauuringute Keskuses, Terviseametis, Keskkonnainspeksioonis.
- Valimiga hõlmati 3 maakonda: Lääne-Virumaa (osaliselt nitraaditundlik ala), Järvamaa (osaliselt nitraaditundlik ala) ja Viljandimaa. Tehti küsitlus, millega hõlmati 30 tootjat. Küsitlusega käsitleti taimekaitsevahendite ja väetiste kasutuskooormust taimekasvatuses ning hea põllumajandustava järgimist. Seejuures kontrolliti 15 tootja poolt Riigikontrollile esitatud statistiliste aruannete põhjal taimekaitsevahendite ja lämmastikväetiste kasutamist.
- Koos Põllumajandusameti inspektoritega külastati 8 käitist, millest 4 asus Lääne-Virumaal ja Järvamaal (NTA) ning 4 Viljandimaal. Selgitati tootjate kasutatud taimekaitsevahendite ja väetiste andmed, taimekaitsetunnistuse olemasolu, vaadati üle taimekaitsevahendite ja väetiste hoiukohad ning taimekaitsetehnika seisukord.
- Seirete kohta koondati ja analüüsiti läbi kõik seireandmed NTA tegevuskavade aastatel, mis puudutasid lämmastikuühendite ja pestitsiidide määramist Pandivere ja Adavere-Põltsamaa piirkonnas.
- Rikkumiste kohta, mis käsitlesid taimekaitsevahendite ja väetiste kasutamist, koguti andmeid Põllumajandusametilt ja Keskkonnainspeksioonilt.

Mineraalväetiste ja taimekaitsevahendite jääkide hindamist ei ole laiendatud sotsiaalsetele ja tervislikele aspektidele, kuna nende käsitlemine koosmõjus keskkonnaseisundiga on keeruline.

Auditi lõpetamise aeg

Auditi toimingud sooritati 2009. aasta oktoobrist 2010. aasta aprillini.

Auditi meeskond

Auditi sooritasid vanemaudiitor Maidu Lääne ja auditijuht Tuuli Rasso.

Kontaktandmed

Auditi kohta saab lisainfot Riigikontrolli kommunikatsiooniteenistusest tel +372 640 0704 või +372 640 0777, e-post riigikontroll@riigikontroll.ee.

Auditaruande elektrooniline koopia (pdf) on saadaval koduleheküljel www.riigikontroll.ee.

Auditaruande kokkuvõte on saadaval ka inglise keeles.

Auditaruande number Riigikontrolli asjaajamissüsteemis on 2-1.7/10/70010/8.

Riigikontrolli postiaadress on:

Narva mnt 11a
15013 TALLINN
Tel +372 640 0700
Faks +372 661 6012
riigikontroll@riigikontroll.ee

Riigikontrolli varasemaid auditeid keskkonnanasaastuse vältimise valdkonnas

21.09.2009 – Saastuse kompleksne vähendamine suurfarmides

04.02.2009 – Riigi tegevus taimse toidu ohutuse tagamisel

Kõik aruanded on kättesaadavad Riigikontrolli koduleheküljelt www.riigikontroll.ee.

Lisa. Taimkaitsevahendi, väetise ja kemikaali määratlus seadustes

Väljavõte taimekaitseseadusest

§ 51 Taimkaitsevahend ja selle toimeaine

(1) Taimkaitsevahend on toimeaine või seda sisaldav valmistis, mis on viidud kasutajale sobivasse vormi ning on ette nähtud:

- 1) taime ja taimse saaduse kaitseks taimekahjustajate eest või nende mõju vältimiseks;
- 2) taimede elutsükli mõjutamiseks muul viisil kui toitainena (näiteks kasvuregulaatorid);
- 3) taimsete saaduste säilitamiseks juhul, mille suhtes ei kohaldata teisi seadusi;
- 4) ebasoovitavate taimede või taimeosade hävitamiseks ning taimede ebasoovitava kasvu

kontrollimiseks või ärahoidmiseks.

(2) Toimeaine on aine, mikroorganism või viirus, mis on mõeldud üldise või eriomase mõju avaldamiseks taimekahjustajale, taimele, taimeosale või taimsele saadusele.

(3) Valmistis on segu või lahus, mis koosneb vähemalt kahest ainest, millest üks on toimeaine, ja mis on ette nähtud kasutamiseks taimekaitsevahendina.

(4) Aine on looduses esinev või tööstuslikult saadud keemiline element või elementide ühend, sealhulgas tootmisprotsessi tulemusena vältimatult tekkinud lisaaine.

Väljavõte väetiseseadusest

§ 2 Väetis

(1) Väetis on aine või valmistis, mille kasutamise eesmärk on taimede varustamine toitainetega. Käesoleva seaduse tähenduses on väetis ka lubiväetis, mille kasutamise eesmärk on mulla happesuse vähendamine.

(2) Käesoleva seaduse tähenduses on väetis ka käesoleva seaduse kohaselt töödeldud orgaaniline väetis, mis vastab väetisele kehtestatud nõuetele. Orgaaniline väetis on valdavalt taimse või loomse päritoluga orgaanilisest ainest koosnev väetis.

(3) Käesoleva seaduse tähenduses on väetis ka käesoleva seaduse kohaselt töödeldud looduslik väetis, mis vastab väetisele kehtestatud nõuetele. Looduslik väetis on looduslikust leiukohast kaevandatud ja väetamiseks kasutatav kivim, mineraal või muu maa-aines.

(4) Bakterväetis käesoleva seaduse tähenduses on aine, mis sisaldab kindlale taimeliigile sobivaid mikroorganisme-bakterikultuure, mis parandavad seda liiki taimede toitumistingimusi.

Väljavõte kemikaaliseadusest

§ 2 Kemikaali mõiste

(1) Käesolevas seaduses käsitatakse kemikaalina ainet või valmistist, mis on kas looduslik või saadud tootmismenetluse teel.

(2) Aine on looduslik või tootmismenetluse teel saadud keemiline element või keemiline ühend koos püsivuse säilitamiseks vajalike ja tootmismenetlusest johtuvate lisanditega, välja arvatud lahustid, mida on võimalik ainest eraldada, mõjutamata aine püsivust või muutmata selle koostist.

(3) Valmistis on vähemalt kahe aine segu.